

הכוח שבגבעה

חלוצי גבעת כ"ח

מספרים

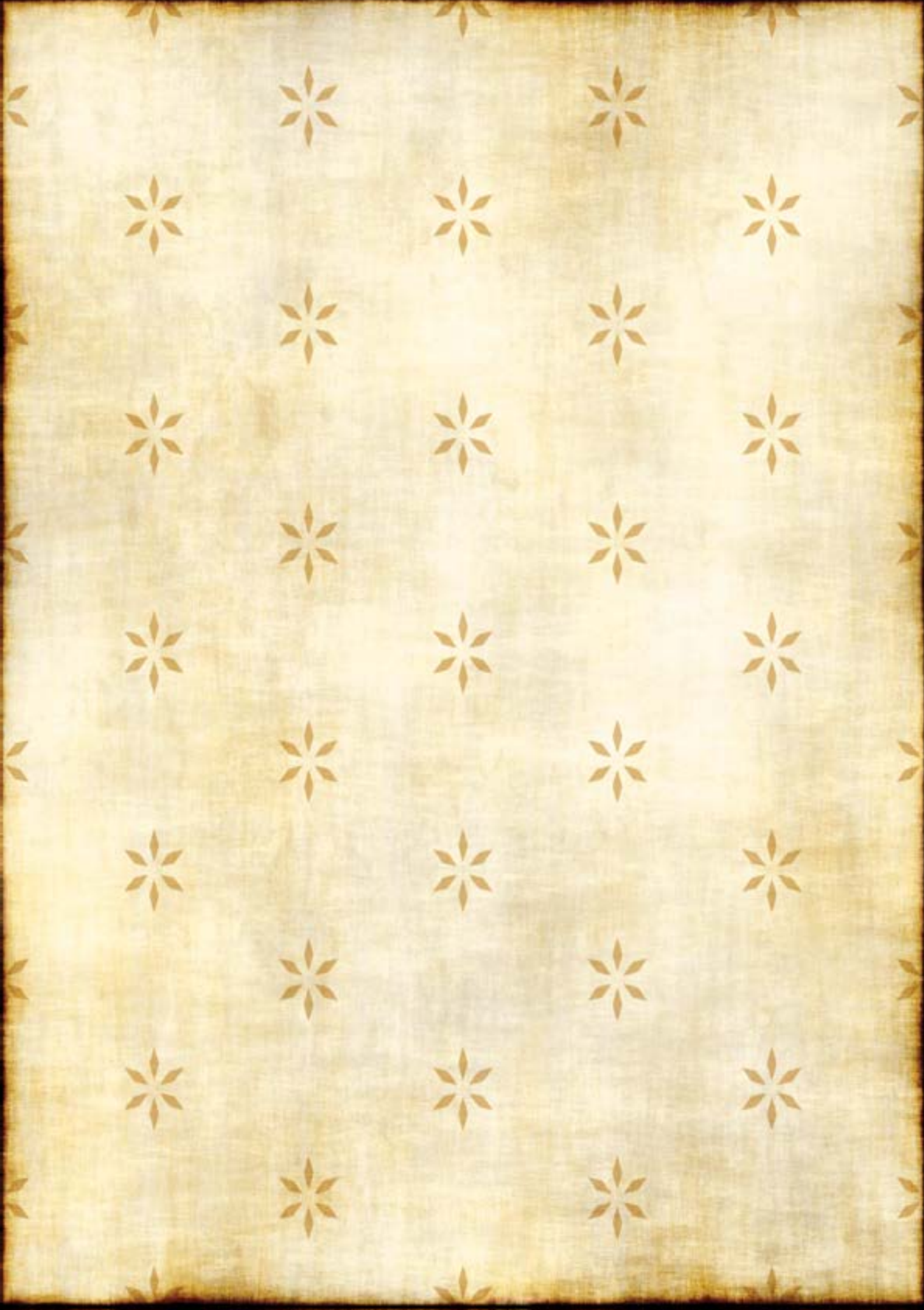

הנחייה ועריכה: רותי מרשנסקי

ריכוז הפרויקט: חנה ריחני

מועצה אזורית חבל מודיעין

הכוח שבגבעה

חלוצי גבעת כ"ח

מספרים

הנחייה ועריכה: רותי מרשנסקי
ריכוז הפרויקט: חנה ריחני

סיוע בעריכה: דליה מדיני
הגהה ועריכת לשון: 'כותב טוב'
עיצוב והדפסה: "דפוס רושם"

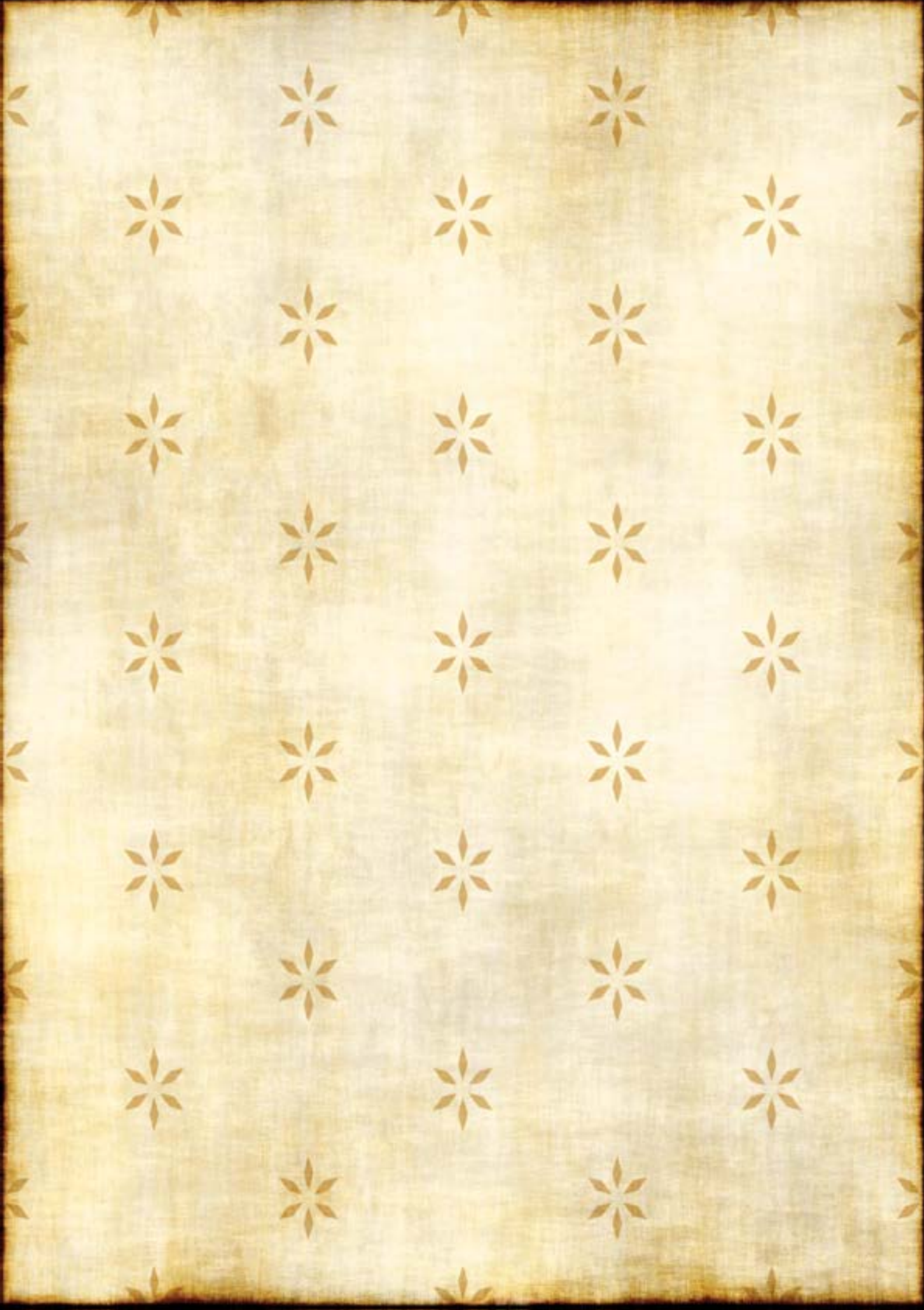
כסלו תשע"ו
דצמבר 2015

”לִמְעַן יֵדְעוּ דֹר אַחֲרֹן

בָּנִים יוֹלְדוּ יֶקֶמוּ

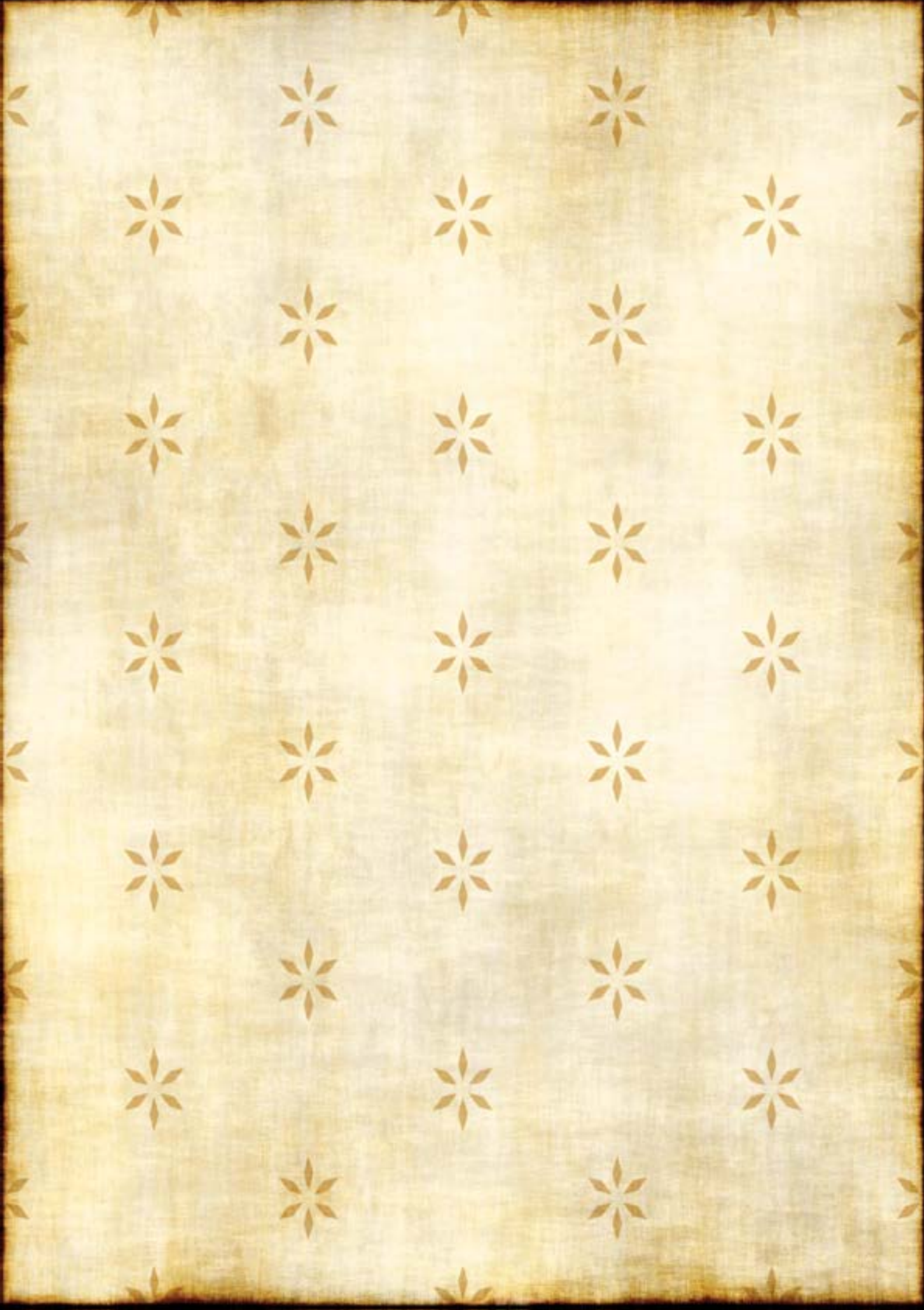
וַיִּסְפְּרוּ לְבָנֵיהֶם.”

(תהלים ע”ח, ו’)

תוכן העניינים

9	ברכות ותודות
10	ברכת ראש המועצה מר שמעון סוסן
11	ברכת מנהלת אגף רווחה וקהילה ד"ר רונית לב
12	תודות
13	מבוא
15	על כנפי נשרים
16	יהודי קוצ'ין
17	ראשית דרכו של המושב - דוד שמע מספר
20	החיים במושב בשנותיו הראשונות - שושנה יעיש מספרת
27	מנהיגות
28	הרה"ג הרב סעדיה עכיש זצ"ל
31	מרדכי יוספי מנהיג וחזן
35	ותיקי היישוב מספרים
37	מזל ויחיאל דמתי
42	רחל ודוד אברהם
47	שיר לזכרו של נחמיה אברהם ז"ל
48	שושנה ורחמים אהרוני
52	חנה ונחמיה אליהו
55	רחמים ומרים אליהו
58	ימימה ורמי גבע
63	שושנה ויוסף גרידי
68	שולמית וסאלם דמתי
70	סעדיה ושרה דמתי
73	הגנת סעידה פרסיק
76	מרים וזכריה יהוד
80	טרנג'ה ועוואד יהוד
83	חנה ובנימין יהודה
87	רבקה ומרדכי יוספי
90	יונה ומשולם יחיא
93	זוהרה וסאלם יעיש
95	שושנה וסעדיה יעיש
99	זהרה ויחיא נהרי
103	אליאס ורחל נחמיה
108	נחמיה ושרה נחמיה
113	סיפורה של משפחת סורא
116	ברכה צדקה וציון קלאף
120	אסתר ואליהו רימון
125	מרגלית וחיים שיך
128	אורה ואברהם (אברם) שמע
132	דוד ונעמי שמע
138	הדסה ושלמה שמע
141	מזל ויחיאל שמע
147	מרים ומנחם שמע
150	מרים ושלום שמע

ברכות ותודות

והגדנו לבנינו

אגף רווחה וקהילה בחבל מודיעין יזם פרויקט לתיעוד סיפורי ותיקים בגבעת כ"ח.

מטרת הפרויקט לחשוף בפני הקהילה את סיפורי החיים והעשייה של הוותיקים כדי להוקיר ולהעריך את תרומתם. במועצה האזורית, חבל מודיעין, מושם דגש רב על אזרחים ותיקים, ואכן, זוהי שנת "האזרח הוותיק", למען תושבי המועצה בגיל השלישי. בסיפורים הנפרסים כאן, אפשר לגלות מעט על השנים הרחוקות ההן, על השמחות והקשיים, העבודה הקשה והגמול שבא בעקבותיה. חשוב להקשיב לקולות הללו, קולותיהם של מקימי המושבים ושל מקימי הארץ שלנו, כי בקולותיהם ובסיפוריהם טמונים הזרעים לעתידנו.

אנו מודים לוותיקי היישוב ולמשפחותיהם על הסיפורים המרתקים. הם מהווים נדבך חשוב בהיסטוריה של המועצה ומקור לגאוותינו. בהזדמנות זאת, ברצוני לברך אתכם על "מועדון מופת" החדש שמוקם אצלכם בימים אלה עבור וותיקי היישוב.

שלכם,
שמעון סוסן
ראש המועצה

כל אדם הוא סיפור מהלך

אסופה מרגשת זו של סיפורים מאגדת בתוכה סיפורים שהם אך מעט מהסיפורים הרבים שיש באמתחתם של ותיקי גבעת כ"ח. יש השואלים: "את מי יעניין הסיפור שלי?" הסיפור של כל אחד מעניין, כי הוא אישי וייחודי כטביעת אצבע, ואין סיפור דומה לו. לפנינו סיפורי ילדות, עלייה, קליטה, התיישבות, התמודדות עם קשיים, הצלחות וחוויות. לכל סיפור יש משמעות וערך, מעבר לקיום האישי של המספר. כל סיפור הוא פרק אחד בהיסטוריה משפחתית ובזיכרון הייחודי של מושב גבעת כ"ח.

כיום זוכים אנשים רבים להגיע לגיל מבוגר בבריאות משופרת ולאריכות ימים, ולנו חשוב לסייע בכך. אנו יודעים שבערוב היום נכנסים אנשים לתהליך סקירת חייהם ומבינים באופן מעמיק יותר את האירועים ואת מערך הקשרים עם אנשים משמעותיים בחייהם. זהו תהליך של עיצוב זיכרונות העבר והתאמתם לצרכים בהווה. בתהליך זה משתפים המבוגרים גם אנשים אחרים: את ילדיהם, את נכדיהם, את המשפחה המורחבת, חברים בהווה וחברים מהעבר. אנו שמחים שוותיקי היישוב הסכימו לשתף אותנו בסיפוריהם, ומודים להם על כך. סיפוריהם הם אוצר שיישמר בארון הספרים של המשפחות, הקהילה והמדינה.

תודה לראש המועצה שמעון סוסן, שבלעדיו פרויקט כה מבורך לא יכול היה לצאת לדרך.

תודה לרותי מרשנסקי ולחנה ריחני, על תהליך תיעוד שנעשה במסירות ובאהבה ובזכותו אנו קוראים את הסיפורים המרתקים הללו.

שלכם
ד"ר רונית לב
מנהלת אגף חברה וקהילה

תודות

תהליך תיעוד הסיפורים שבספר התבצע ביוזמת אגף קהילה ורווחה במועצה האזורית חבל מודיעין ונמשך יותר משנה. במהלכו עברה קבוצת מתנדבים סדנה בה למדו כיצד לראיין ולתעד. הסיפורים נאספו מוותיקי גבעת כ"ח, אנשי העלייה מתימן שהיו ממקימי המושב ואנשי העלייה מקוצ'ין שהצטרפו אליהם. חלק מהסיפורים נכתבו על ידי הוותיקים עצמם או על ידי בני משפחתם. זה המקום להודות למתעדים שעשו מלאכתם ברגישות ובאהבה: שרה אלבז, אבי אליהו, מירי אליהו, קרנית אטיה, מיה בן-שטרית, קובי בנדלק, אלמוג גבע, אמנון דמתי, פנינה דקל, שמואל יהוד, דנית יעיש, יעל יעיש, נורית יעיש, טל כוכבי, שלמה כהן, לימור כרמי, שרית מרדכי, שרה נהרי, ליאור נחמיה, בת-שבע סהר, ינון פרסיק, מזל פרסיק, אלי קורן, אבנר קלאף, חנה ריחני, רינת רימון, עידית שיך ומטר שמע.

תודה מיוחדת לדותן שיך שתיעד סיפורים רבים בוידאו. תודה לראש המועצה שמעון סוסן שבהשראתו יש מקום של כבוד לתושבים וותיקים במועצה.

תודה לצוות הנפלא, היצירתי והמסור של אגף קהילה ורווחה בראשותה של דר' רונית לב. לאירים דליות - מנהלת מחלקת קהילה ולשרית ארנפלד - עובדת סוציאלית, אשר יזמו, ליוו, הדריכו, תמכו ועודדו.

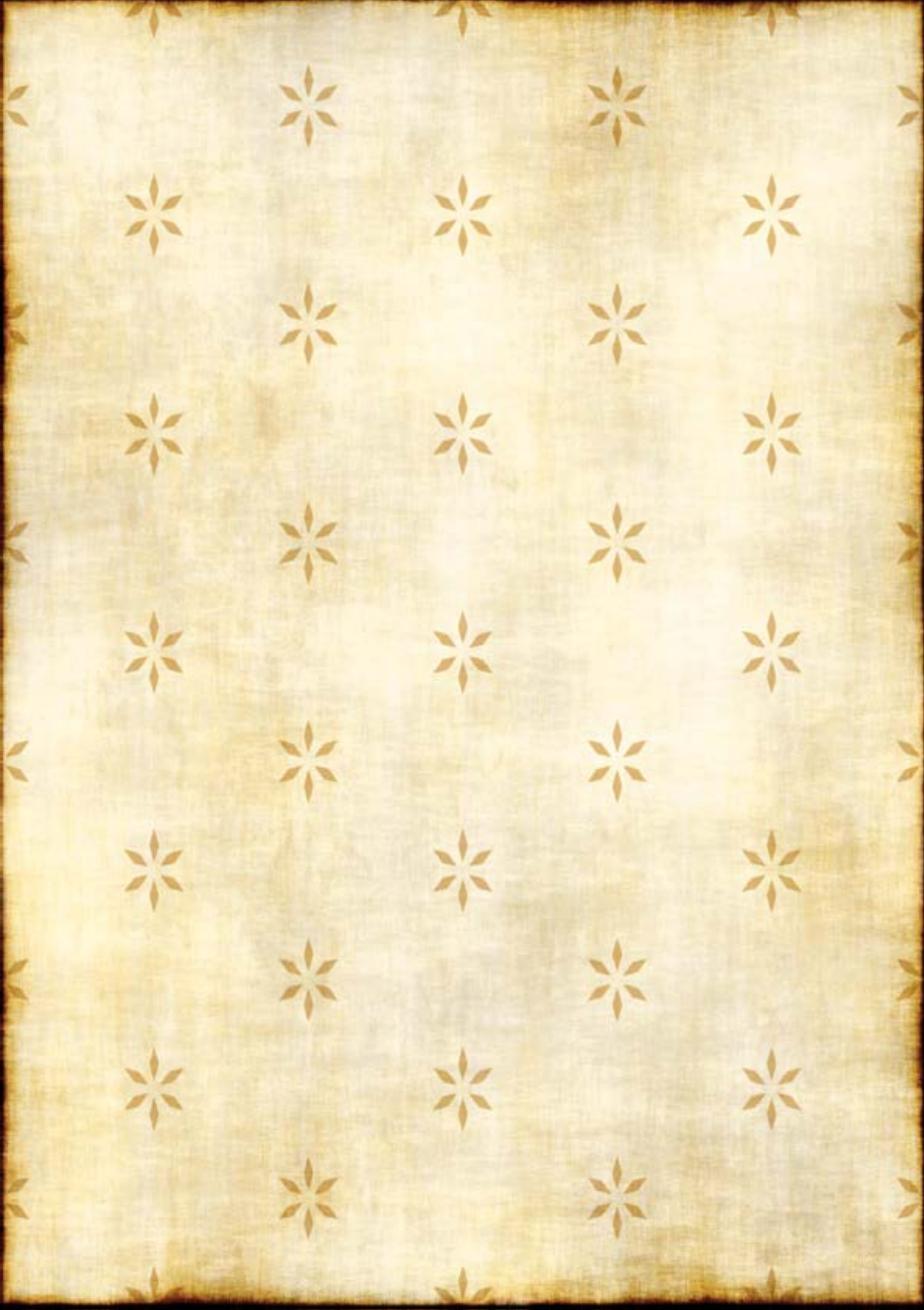
תודה לחברי ועד המושב: ליו"ר שאול יהוד, לעידית שיך ונצח שמע. לאנשי מזכירות המושב המסורים: שלי גבע ואבנר דקא, ולמתנדבת לידיה אליהו.

תודה אחרונה ומיוחדת לרותי מרשנסקי, מנחת התיעוד ועורכת הספר אשר הלכה אתי יד ביד לאורך כל הדרך והעניקה לי הדרכה, תמיכה וחווית למידה מעשירה ומרגשת.

חנה ריחני
מרכזת הפרויקט

מבוא

על כנפי נשרים

היהודים הגיעו בכוחות עצמם, פעמים רבות לאחר מסע רגלי מפרך, ל"מחנה חאשד", הוא "מחנה גאולה" הסמוך לעדן, שם רוכזו עד הטסתם לארץ. רבים מתו עוד בדרך ההתחתים למחנה המעבר, ולא זכו לעלות לארץ. עם נחיתתם בשדה התעופה בלוד הועברו העולים למעברות בכל רחבי הארץ, וכך החל תהליך קליטה ארוך ורצוף קשיים.

ליהדות תימן, שהיתה מבודדת מריכוזים יהודיים אחרים, מאפיינים ייחודיים משלה, והיא שונה מזו של האשכנזים והספרדים. התימנים, שלא כמו יהודי שאר התפוצות, קיבלו את הרמב"ם כפוסק עקרי בענייני הלכה, לא קיבלו את "חרם דרבינו גרשום", והתבססו באורח החיים על ה"שולחן ערוך". קהילה זו הקפידה מאד על מצוות היהדות ודאגה לחינוך ילדיה ברוח אבותיהם. יהודי תימן נודעו בכישורים אומנותיים יוצאי דופן, במיוחד בצורפות, בשירה ובמחול.

במשך השנים נוסדו מושבים ושכונות רבות שיושבו על ידי יוצאי תימן בכל רחבי הארץ, ובהם במועצה האזורית חבל מודיעין.

עליית יהודים מהגולה העתיקה בתימן החלה בשנת תרמ"ב (1882) ונמשכה בזרם דק. עליית רוב יהודי תימן התרחשה במבצע הטסה ברכבת אווירית, שהחל בדצמבר 1948 ונמשך עד אפריל 1956. כ-50,000 יהודים הועלו במבצע זה מתימן, כולל למעלה מאלפיים יהודים מהמושבה הבריטית עדן. רוב העולים מתימן הגיעו במחצית השנייה של שנת 1949. המבצע נקרא "על כנפי נשרים" על פי הכתוב בשמות, ד, י"ט: "ואשא אתכם על כנפי נשרים, ואביא אתכם אלי". כינוהו גם "מבצע מרבד הקסמים".

יהודי תימן חיו בעשרות ערים וכפרים מצעדה וח'אידן שבצפון, דרך מחוזות צנעא וד'מאר, ועד חבאן הרחוקה שעל סף המדבר. בשנת 1945 נסגרו שערי היציאה מתימן, ובסוף שנת 1947, לאחר החלטת עצרת האומות המאוחדות על חלוקת ארץ ישראל, אירעו פרעות ביהודים, ורבים רצו לעזוב את תימן ולעלות לארץ.

בפברואר 1948 נרצח שליט תימן שהיהודים היו בני חסותו, והיהודים החלו לסבול מהתנכלויות ופרעות. השילוב של אי יציבות פוליטית, רעב בעקבות מספר שנות בצורת והקמת מדינת ישראל, גרם לפריקת תסכולם של המוסלמים. היהודים היו הקורבנות.

המוסדות בארץ ישראל ו"הקונגרס היהודי העולמי" ניהלו משא ומתן להעלאת היהודים לארץ. עד קום המדינה לא התירו הבריטים לעולים בגיל גיוס לעלות. רק לאחר קום המדינה וחתימת הסכם שביתת נשק עם מצרים, נאות האימאם של תימן להתיר ליהודים לעזוב, בתנאי שימכרו את רכושם.

יהודי קוצ'ין

הקהילה. סדר התפילה דומה בעיקרו ליסודות התימניים, הספרדיים והבגדדיים, בצירוף תפילות וזמירות עתיקות יומין. ארונות הקודש בבתי הכנסת בחבל קרלה היו מיוחדים וקושטו בגילופי עץ מרהיבים. אחד הארונות הובא מקוצ'ין לישראל, ונמצא כיום בבית הכנסת בגבעת כ"ח.

הרצון לעלות לארץ התפתח לאחר הצהרת בלפור ב-1917. ההחלטה לעלות לישראל היתה פרי פעילות ציונית ונתקבלה בקהילה מתוך אידיאליזם ציוני ותחושת שליחות, כפי שביטא זאת משורר בן הקהילה יצחק משה רובי:

"תקוותנו, תקווה עתיקת יומין

לחזור לארץ שהנחילנו אלוהינו האחד

עוד לא פסה."

לאחר קום המדינה פנו בני הקהילה לדוד בן-גוריון ובקשו לעלות לישראל. תשובת ממשלת ישראל באמצעות הסוכנות היהודית היתה: על הקהילה לשלם את עלות העלייה - את כרטיסי הטיסה, וכן את כל העלויות הנלוות. הקהילה מכרה את כל רכושה כדי לממן את העלייה. הראשונים הגיעו בינואר 1950, ואחריהם הגיעו קבוצות ב-1952, 1954, 1957 ו-1965.

75% (כ-2,300) מעולי קוצ'ין השתקעו במושבים שונים ברחבי הארץ, שחמישה מהם מהווים מרכזי הקהילה: נבטים, מסילת ציון, תעוז, אביעזר, כפר יובל וגבעת כ"ח. השאר בנו ביתם ביישובים אחרים: ירושלים, ראשון לציון, אשדוד, באר שבע, קריית ביאליק וכפר חסידים.

על פי המקורות, שורשיה של יהדות קוצ'ין ביהודים הראשונים שהגיעו לדרום הודו בספינות המלך שלמה. מקורות אחרים גורסים שהגיעו בתקופת גלות בבל.

קוצ'ין נמצאת בחבל קרלה שבדרום הודו. העיר שוכנת לחוף מפרץ, והיא עיר מסחר. האזור נראה כשכונה כפרית הטובלת בירק ובחופים אקזוטיים, ותושביה מתגוררים בבתים בני שתי קומות, עם גגות רעפים ומרפסת. בקומה הראשונה בישלו ואירחו, ובקומה השנייה התגוררה המשפחה. טרם העלייה לארץ חיו בקוצ'ין מעל 2,500 יהודים, רובם התגוררו ברחוב אחד שנקרא "רחוב היהודים" או "רחוב בית הכנסת". חיי הקהילה התרכזו בבית הכנסת שהיה גדול ומהודר. יהודי קוצ'ין שמרו על יהדותם, ורובם התחתנו בתוך הקהילה. במשך מאות שנים בהן חיו בהודו לא ידעו יהודי קוצ'ין גילויי אנטישמיות או רדיפות מצד שכניהם: הינדים (60%), מוסלמים, נוצרים ואחרים. רוב היהודים בקוצ'ין עסקו במסחר מיישוב ליישוב באזור. לחלקם היתה חנות במרפסת ביתם. רבים היו סוחרים זעירים בענפי העורות, העופות, הביצים והדגים. בתקופת השלטון הבריטי בהודו היו יהודים שמלאו תפקידי פקידות, הוראה ועריכת דין במנגנון הבריטי. רמת החינוך בקרב יהודי קוצ'ין היתה גבוהה ביחס לשאר אזורי הודו. השפה היהודית בקוצ'ין הנקראת "מליאלאם" למדו בבית הספר. השפה האנגלית נלמדה כשפה שנייה.

יהודי קוצ'ין חיברו ספר תפילה הנקרא "קולס" ומשמש עד היום בבתי הכנסת של

ראשית דרכו של ישוב

דוד שמע מספר

העלייה מתימן לארץ ישראל היתה בגדר אוטופיה (חלום שאין להגשימו). הכמיהה של יהודי תימן להגיע לארץ הקודש ולירושלים היתה עזה, כמו שאר

יהודי התפוצות.

התקווה לא פסקה

ותמיד האמינו שיגיעו

ימות המשיח, וזה יבוא

ויבשר את הגאולה.

התהלכו גם אגדות

וסיפורים שעברו מפה

לאוזן, כמו האגדה

על הרב שלום שבזי שבעת תפילתו בערב

שבת היה עף כמו יונה ומגיע לכותל המערבי

בירושלים להתפלל, ובמוצאי שבת שב לגלות.

היו גם קבוצות של יהודים שהתארגנו ועלו

ברגל לירושלים. בשנת 1882 הגיעה אחת

הקבוצות לירושלים ברגל, והם היו ישנים

במערות. עד שהגיעו הנדיבים ושיכנו אותם

בבתים.

מאוחר יותר, בסוף המחצית הראשונה של

המאה העשרים, היתה התעוררות המונית של

יהודי תימן, והם התחילו לנדוד, רובם ברגל

כי לא היו להם כלי רכב. הם הגיעו בהמוניהם

למחנה הצבא הבריטי חאשד שליד עיר הנמל

עדן, שם היה גם שדה תעופה.

הראשונים שהגיעו לעדן בערך בשנת 1942 עלו

על אנייה והגיעו לארץ ישראל. אחרים חיכו

בעדן שנתיים, וגם שלוש שנים עד שעלו.

בשנת 1949 החלה העלייה ההמונית שבה הגיעו

יהודי תימן לארץ "על כנפי נשרים" שעשויים ממתכת. חלק מעולים אלה ייסדו את מושב גבעת כ"ח.

מושב גבעת כ"ח נוסד בשנת 1950. כל מייסדיו היו יהודים עולי תימן שהגיעו לארץ ישראל "על כנפי נשרים". לאחר שנחתו בארץ הועברו למעברות בראש העין, בעין שמר ובאלישיב.

לאחר כמה חודשים הסיעו אותם לגור על

גבעה שגובהה 125 מטר מעל פני הים, במרכז

הארץ, קרוב לעיר לוד. הסוכנות היהודית בנתה

על הגבעה מעברה שהיתה קרובה מאד לגבול

ירדן וקראו לה "מעברת קולה". בתי המעברה

היו פחונים קטנים. לא רחוק מהמעברה היה

גל-עד, האנדרטה לזכר עשרים ושמונה חיילים

שנפלו על הגנת המקום במלחמת העצמאות.

מספר חדשים גרו המתיישבים על הגבעה,

ובאותה תקופה בנתה הסוכנות בתים על

אדמה מישורית לרגלי הגבעות. לכל בית

הוקצו חלקת אדמה ומערכת השקיה של

אותה תקופה, במטרה שהאנשים יגורו בבתים

ויעבדו את האדמה לפרנסתם. בימים ההם גרו

האנשים בפחונים, ורובם התפרנסו מעבודות

יזומות של קק"ל. אחרים עבדו במחצבה.

אזכיר שהגבעות הסמוכות למעברת קולה

שימשו כשטח אימונים לחיילי צה"ל.

החיים בפחונים במעברת קולה היו קשים

מנשוא, בעיקר בקיץ החם. הצפיפות היתה

איומה והפרנסה היתה קשה. לכן, משראו

התושבים שהבתים החדשים כבר מקורים

ויש קירות וגג, החליטו לרדת מהגבעה ולגור

בבתים, אף על פי שעדיין לא היו בהם דלתות

וחלונות, ואף לא שירותים, וכך היה. התושבים

התחילו להתכונן למגננה: חפרו שוחות באדמה ואימנו קבוצות של אנשים בנשק כדי שיוכלו להשתתף בשמירה ובהגנה. אחרי המלחמה עברה תקופה די שקטה על היישוב. לאחר מכן החלה תקופה של מסתננים (פדאיון) שבאו לגנוב רכוש, והיו גם חדירות של אנשים שנשלחו לרצוח יהודים.

החיים הקשים בעבודת החקלאות והמצב הביטחוני הלא יציב גרמו, כנראה, לחלק מהתושבים לנטוש את המשקים שלהם, לעבור ולגור בשיכונים שונים או בעיר. ב-1960 היו במושב בתים ריקים, והיה צריך למצוא משפחות חדשות שיסכימו לבוא לגור במושב. ואכן, בשנת 1962 עברו אלינו ארבע עשרה משפחות ממושב "עלמה" שבגליל, עולים מקוצ'ין שבהודו. משהגיעו אלינו, הפגינו חריצות רבה והתאקלמו מהר. חלקם גידלו צאן, וחלקם היו עובדי אדמה וגידלו ירקות. במשך השנים חלק גדול מהחקלאים נטשו את עבודת האדמה כי החקלאות לא סיפקה להם פרנסה די צרכם. החקלאים שבהם ממשיכם בכך עד היום ומגדלים במושב ירקות בחממות. יוצאי קוצ'ין מרוצים ומגובשים ושמחים בחלקם.

ערכו הגרלה, וכל משפחה קיבלה בית ומשק. התושבים החלו לחרוש ולעבד את האדמה, וגם גידלו מעט תרנגולות, עז ומספר עצי פרי לצריכה ביתית.

כאן צפות ועולות השאלות – "איך הסתדרתם? איפה בשלתם? היכן התרחצתם? איך התמודדתם עם הקור בחורף ועם החום הלוהט בקיץ? איך התגברתם?"

ילדינו ונכדינו יתקשו להאמין כי בישראלנו וחיממנו מים על פתילות נפט ועל פרימוסים, והתרחצנו בתוך דודי אלומיניום וגיגיות.

כאשר ירדנו מהגבעה לשפלה, כלומר למושב, לקחה עמה כל משפחה את המיטלטלין שלה וגם את הפחון שבו גרה על בגבעה. הקמנו את הפחון ליד הבית והשתמשנו בו לאחסון, לבישול וגם להלנת בעלי חיים בלילה.

לאחר תקופת הסתגלות במושב, חרשו לנו את האדמות שהיו מכוסות עשבים גבוהים מאד ויבשים. חשוב לציין שלא היה בשדות של המושב אפילו עץ אחד או שיח ירוק. הורינו התחילו לעבד את האדמה: להשקות, לחרוש, לזרוע, וגם לטעת עצי פרי לצרכי הבית.

מאז נקרא היישוב שלנו גבעת כ"ח ע"ש 28 המגנים שנהרגו על הגנת המקום. הדבר נעשה

כמובן בתיאום עם המשפחות השכולות ובהסכמתן. על שני לוחות שיש חקקו את שמות הבנים שנפלו. לוחות אלה נמצאים עד היום בבית הכנסת שנבנה אף הוא בשנת 1950.

עברו כמה שנים, ובשנת 1956 פרצה מלחמת סיני (קדש). לפני המלחמה ההיא היתה תכונה רבה, וכל היישובים בארץ

החיים במושב בשנותיו הראשונות

שושנה יעיש מספרת

נעים להיזכר בחיים בשנים הראשונות בגבעת כ"ח. היום הכל שונה ולפעמים יש געגועים לאותם ימים.

הצרכנייה

כמו בכל המושבים, גם אצלנו היתה צרכנייה. המיקום שלה היה היכן שכיום נמצאת תחנת הדלק. הצרכנייה היתה בעצם חנות קטנטונת, וניתן היה לקנות בה מעט מוצרים. היא היתה פתוחה משמונה בבוקר עד אחת בצהריים, ונפתחה שוב אחר הצהריים – משעה ארבע עד שבע בערב. את הצרכנייה ניהל דוד, שלא היה תושב גבעת כ"ח.

דבר הראשון שמכרו במושב היה מגפיים. בסוכנות היהודית ידעו מה הדבר הכי נחוץ עבורנו. כדי להתחיל ולבנות את החיים במושב היו חייבים מגפיים, אחרת היו שוקעים בתוך הבוץ. כל האזור היה מלא בוץ, אבנים, קוצים ועשבים.

בהתחלה מכרו בצרכנייה מצרכים בסיסיים מאוד כמו מרגרינה, ריבה, אבקת חלב, ביסקוויטים, שמן, קמח וסוכר. היה גם דבר מיוחד – משקה חריף: עראק.

מזכיר המושב החליט למסור את אחריות מכירת הלחם בידי יחיא נהרי. הוא קנה כמות גדולה, הסתובב עם עגלה וסוס ומכר לחם, ולכן בצרכנייה לא היה לחם. עד שנת 1954 לא היה חלב, אלא רק אבקת חלב. לאחר שנה יכולנו לקנות גם חלב וביצים. במשך ארבע שנים לא היה בשר או עופות.

אם למישהו לא היתה האפשרות לשלם, דוד

שעבד בצרכנייה היה נותן גם בהקפה.

סעדיה ג'מיל, אח של אבי, היה מסתובב עם סוס ומוכר נפט לאנשים ביישוב. הוא עבר מבית לבית עם משפך של חמישה ליטר ומילא לתושבים פח שעשוי מברזל. הנפט היה מוצר חיוני מאוד למחייה שלנו, כי השתמשנו בו לבישול על פתילות ופרימוסים, וגם לחימום מים לרחצה.

בישולי תימן

בתימן היינו מכינים מרק חלקה שבו יש כרעיים של עוף, תפוחי אדמה והתבלין החשוב במאכלי התימנים: חווייג' למרק חווייג' לקפה (קפה לבן).

היינו מבשלים מרק בשר עם עצמות, בשר מאודה, המתובל בפלפלים חריפים ירוקים ואדומים. אכלנו הרבה ירקות: פלפלים ירוקים, גמבות, בצל ירוק, צנון ולימון. החלבה הוגשה לחוד, על מנת להוסיף למרק או לאכול עם החריף. בנוסף היו פיתות, לחוח, קובנה או מלאווח. חלק מהבישולים היו מתבשלים בתוך טבון וחלק – על גחלים.

כשהגענו למושב לא היו תנורים, אלא פרימוס עם נפט ופתיליה. בחצר בנינו טבון, ושם היינו מכינים פיתות ולחוח. עד היום, בשבתות ובחגים, נשים רבות ממשיכות עם המנהגים שהיו לנו בתימן ומבשלות את האוכל המסורתי, במיוחד כשבאים הילדים והנכדים להתארח.

המרפאה

בשנים הראשונות היתה לנו מרפאה במקום שבו נמצא היום הדואר. אחרי מספר שנים

עברה המרפאה סמוך למחלבה. המחלבה היתה המקום שאליו היו מביאים את החלב שחלבו, שוקלים ומעבירים לתנובה.

במרפאה עבד האח יוסף זיני ז"ל שהיה מגיע על אופניו ממושב רינתיה. יוסף עבד שנים הרבה במושב והכיר כל אחד באופן אישי. הוא תיפקד כמו רופא. כמישהו היה חולה היה יוסף רוכב על האופניים, מגיע אל החולה ומטפל בו. היו מקרים שבהם החולים הגיעו ליוסף הביתה כדי שיטפל בהם. היה גם רופא שהגיע למרפאה שלוש פעמים בשבוע. במרפאה היה מכשור רפואי, מיטת חולה, בלון חמצן ותרופות. היה לנו כרטיס קופת חולים, פנקס בצבע אדום, בו הדביקו בולים – אישור על כך ששילמנו. לאחר מכן השתמשו בו ככרטיס חבר בהסתדרות.

זכור לי שבשנת 1959 היה בני יאיר חולה עם חום גבוה מאד. הזמנו לבית את הרופא

שביישוב והוא לקחת אותו לבית חולים. לא ידענו מה לעשות, משום שאז לא היו כלי רכב זמינים כמו היום, שיש הכול בשפע. אוטובוסים היו מגיעים ליישוב רק בשעות הבוקר והערב, פעמיים ביום. בקשתי מבתי אילנה שהיתה בת ארבע וחצי שתצא החוצה ותנסה להשיג לנו טרמפ, אולי מישהו יעבור ויעשה חסד עמנו. ובאמת, בתי יצאה החוצה ולמזלנו עבר טנדר שנהג בו איש שכנראה רכש סחורה מהמושב. הוא לקח אותנו עד צומת בני עטרות, ומשם לקחנו אוטובוס עד לבית חולים בלינסון.

האח יוסף היה, כאמור, מקבל חולים גם אצלו בבית. זכור המקרה בו דוד שמע, כשהיה ילד בכיתה ו', הוכש על ידי עקרב. השכן הרים אותו על גבו ולקח אותו לביתו של יוסף, שם קיבל טיפול.

בית הספר וגני הילדים

בית ספר במושב הוקם בשנת 1951. בית הספר היה דתי, ולא היתה תלבושת אחידה. התשלום לבית הספר היה עשרים וחמש אגורות לחודש. בית הספר נבנה במקום בו נמצאים כיום מגרש הכדורסל ומועדון הגמלאים. היו בו שמונה כיתות, מ-א' עד ח', ובכל כיתה היו עד אחד עשר תלמידים. המנהל הראשון היה משה ספרי, ואחריו במשך עשר שנים ניהל את בית הספר שמואל דוידוביץ. בין המורים שזכורים לי היו: יפת מעטוף, יהודית עזני, שלום גיבלי ואפרים שבא מבני ברק.

הילדים אכלו בחדר האוכל המרכזי שהטבחית שלו היתה יהודית והעוזרת שלה פודה עפגין ז"ל. התפריט כלל מרקים, דגים, ירקות ומיץ פטל. חלק מהמשפחות התחילו לשלוח את

ילדיהם ללמוד בבני עטרות, אך רוב הילדים למדו ביישוב.

בהתחלה היו בבית ספר כיתות מסודרות לכל גיל. לאחר עזיבה של ילדים רבים, שעברו לבני עטרות, היו אוספים תלמידים מגילאים שונים ומלמדים אותם בכיתה אחת. תלמיד שלא ידע היטב את החומר היו משאירים אותו כיתה, משום לא היו שיעורי עזר לתלמידים.

באותו מקום שבו היה חדר האוכל, ניבנו גני ילדים לגילאי 3-6. בגן עבדו הגנת שרה יסמין והסייעת סעידה פרסיק, שגידלה את כל הילדים במושב. היה לה לב רחב והיא אהבה את הילדים מאד. בימים שבהם היו ההורים מאחרים לחזור מהעבודה, סעידה היתה שומרת על הילדים אצלה בבית, עד שחזרו, וכל זאת בלי לקחת אגורה.

לא נשכח את יהודית הטבחית, אישה מדהימה,

וכן לימוד שירה וריקוד. המועדון שימש לנוער מקום לחברה ולפעילות.

כיצד חגגנו בשנים הראשונות

זכור לי שכאשר עברנו מקולה למושב גבעת כ"ח היינו ארבע עשרה משפחות, ובהם משפחת בעלי יעיש, משפחת אבי ג'מילי ומשפחת מסעוד אהרון. דוד ג'מילי, אח של אבי דאג שתמיד נחגוג שבתות וחגים ביחד. היינו זוג צעיר, ועדיין לנו לא היו ילדים.

דודי דוד ג'מילי היה עושה הגרלה איפה נעשה כולנו שבת או חג יחד. לא היה הרבה מה להציע בארוחות החגיגות. היה מעט, אך עם הרבה שמחה בלב. בשבתות כל אחד היה מבשל את

ניצולת שואה, שלא היה לה בעל, ולא ילדים. היא היתה גרה עם אחותה בגני תקווה. את כל כולה השקיעה למען הילדים. אהבו אותה כל כך, וכשהיו אירועים כמו חתונות או אזכרות, היו מזמינים אותה. היא היתה אישה רזה מאוד וחרוצה, בת בלי גיל. משם עברה לבשל גם עבור בית הספר, וכשהגיע זמנה לצאת לגמלאות, היא כבר עזבה את העבודה. עוזרת המטבח היתה פודה עפגין ז"ל. פודה, אישה מדהימה וטובה שכולם במושב אהבו.

היה גם מועדון הנוער. בחגים, בשבתות ובחופש הגדול הנוער היה מתאסף שם ומשחק במשחקי קופסה. היו מעבירים שם גם חוגים לנוער כגון מוזיקה או לימוד נגינה על כלים כמו חלילית,

כיתה ח' 1962

חוגגים בר מצווה

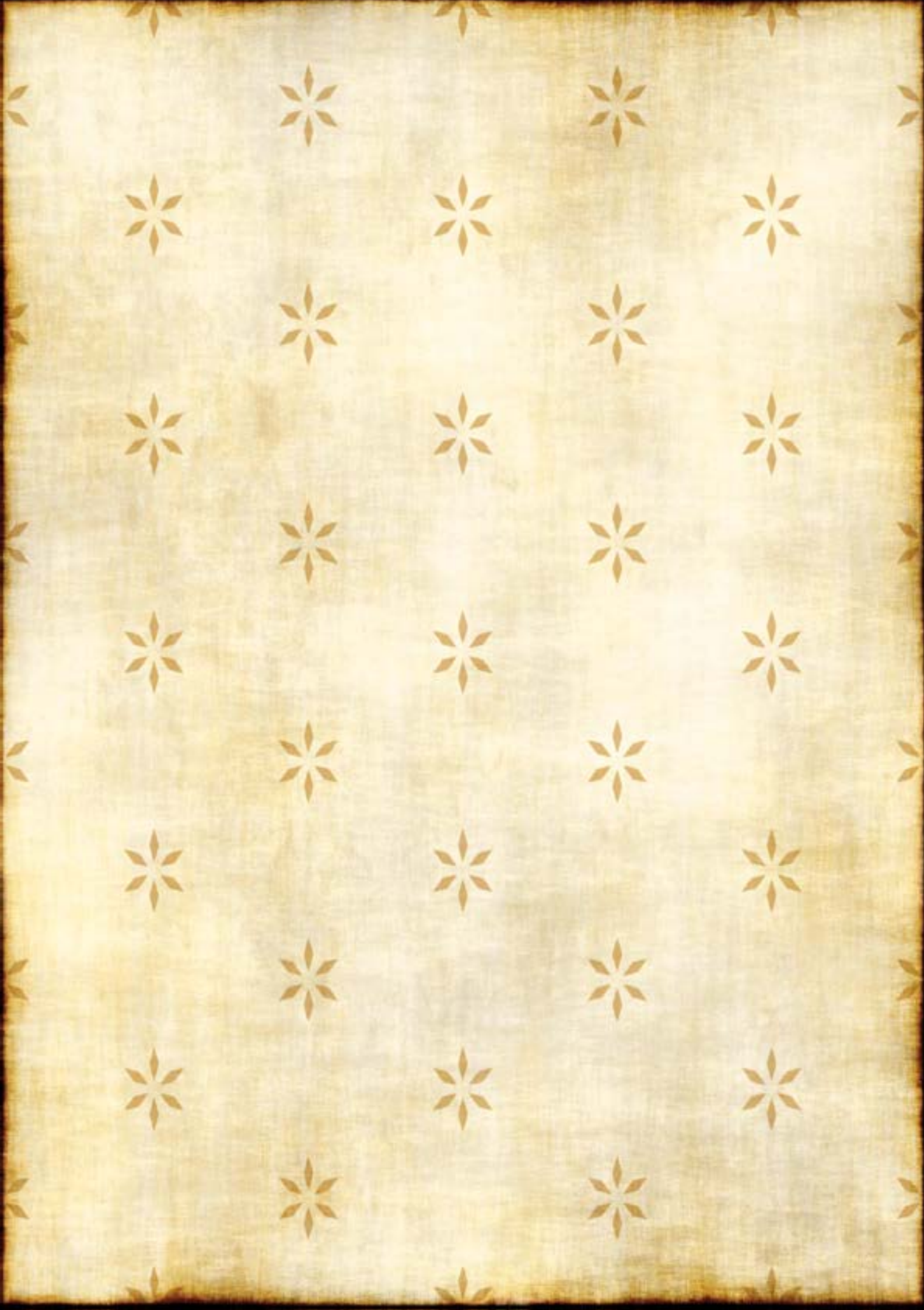
חגיגות בר מצווה לא היו כמו היום. לא חגגו במסעדות ובאולמות אירועים או נסעו עם הילדים לחוץ לארץ. לא נהגו לנסוע לכותל, אלא רק ללמוד את הפרשה, להניח תפילין ולערוך מסיבה בבית הספר עם החברים. כל הנערים שהגיעו למצוות היו חוגגים ביחד. הרב סעדיה עכיש היה מכין את הילדים לבר מצווה, מלמד אותם לקרוא בתורה, להניח תפילין בצורה נכונה ולברך את הברכות. הרב סעדיה היה איש שקט וסבלני, והיה אכפת לו מכולם. את התפילין קבלנו מבית חב"ד.

החגיגה התקיימה בחדר האוכל המרכזי בבית ספר שבמושב. המשפחות היו מביאות בוטנים, פופקורן ושתייה. המועצה היתה דואגת לכיבוד נוסף, ואותו יום היה מוקדש כולו לנערים בני המצווה.

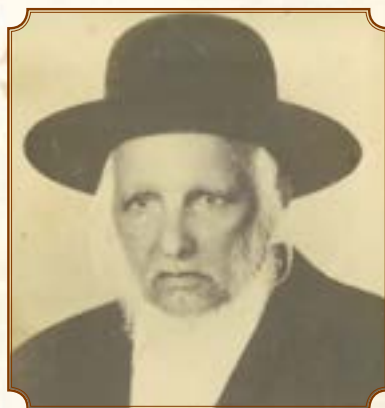
האוכל שלו, מביא לאן שהוחלט, ואוכלים יחד. ולאחר ארוחה קינחנו בבוטנים ובפופקורן. בחגים היינו קונים כולנו במשותף כבשה או עגלה ומביאים לשחיטה למשה עפגין, שהיה רב ושוחט. היינו מכשירים לבד את כל הבשר, מחלקים בין המשפחות שלנו ומכינים מאכלים טעימים לחג.

בפורים היינו שולחים משלוחי מנות מנהג מתימן. מבשלים ביצים קשות, צובעים אותן ומטגנים זולובייה – בצק מטוגן שעליו שופכים סירופ מתוק. היינו שולחים למשפחות במושב, וככה, בדיוק אותו דבר, היו מחזירים לנו, כנהוג בתימן.

בפורים לא היינו מתחפשים, כי גם בתימן זה לא היה נהוג. היינו הולכים בערב כולנו לבית הכנסת לשמוע את מגילת אסתר, יושבים יחד כל המשפחות, שרים ושמחים.

מנהיגות

הרה"ג הרב סעדיה עכיש זצ"ל

הנכד ינון מספר

הרב סעדיה עכיש (עוכיש) נולד לסאלם ולחביבה. חביבה נפטרה בלידתו וסאלם נשא אישה שנייה ששמה בדרה, שילדה לו עוד שני ילדים: יחיא וסעידה. כידוע, המצב הכלכלי בתימן היה קשה, ואת האוכל המועט שהשיגה

המשפחה, העדיפה בדרה להביא לילדים הביולוגיים ולבנים של בעלה – שלמה וסעדיה. ועל זה נאמר "היזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה".

הזיקה של יהודי תימן לארץ ישראל עמוקה ועתיקת-יומין היא, מראשית שבתם בגלות ועד להתגשמות משאת נפשם – עלייה לארץ הקודש. זיקתם התבטאה גם בשם המשפחה שנתנו לעצמם "עכיש": ראשי תיבות "עד כי יבא שילה", שם המבטא את הרצון לעלות לארץ ישראל ולזכות לבניין בית המקדש.

אביו סאלם היה ראש הכפר דיכאוולן שבאזור יארים, מדרום לצנעא. הוא עבד לפרנסתו כחייט, וכן היה אחראי על כל תושבי הכפר, ובשעת הצורך, אף היה שליח למלכות ולבית המשפט. הוא היה בקיא בכל ההלכות והחוקים, ותושבי הכפר הביאו בפניו בעיות שונות שהיו צריכים להיבדק מול האימאם, והוא היה הכתובת שלהם בכל דבר ועניין. כמו כן, הובאו בפניו בעיות הלכתיות שהתגלו במהלך השחיטה, כגון: הלכות טריפה, שחיטה ובדיקות שלאחר שחיטת הפרה. היו צריכים, למשל, לנפח את ריאותיה של הפרה השחוטה ולבדוק אם אין בהם נקב, וזאת הוא היה עושה. הרב סעדיה ינק את הנתינה והסיוע בביתו עוד משחר ילדותו, ואת אותה אהבה וכמיהה לארץ ישראל ינקו ילדיו. את הרכוש האישי והפנימי הזה הביא אתו לארץ. מילדותו ניכרו בו סימנים של חכמה, זיכרון ואהבת הלימוד, והוא עסק בהרבצת תורה לילדי ישראל.

בתימן נשא הרב סעדיה עכיש את נעמי שהיתה אישה צדקת, "אשת חיל". נעמי נולדה לעוואד ולסעידה בת חסאן אחרק. ככל הנשים בתימן לא היו מלמדים את הבנות לימודים בבתי ספר, אך חוכמת חיים היתה לה בשפע. היא היתה מאזינה לקריאתם של הבנים ומשננת לעצמה. הבנות היו אחראיות על עבודות הבית ועל הטיפול בילדים, אולם אין לנהוג בדבר בקלות ראש. לנעמי, כמו לכל אישה תמניה לא היו שעות פנאי, למעט כמה שעות שינה בלילה. כל העבודות הקשות והמפרכות הוטלו על כתפיה. נוסף על ההריונות והלידות התכופות ועמידתה לשירות הבעל, היא היתה

אחראית על הפעלת המקווה במושב גבעת כ"ח והבלנית במקום.

לרב סעדיה ולרעייתו נעמי נולדו ארבעה ילדים: אברהם, אורה, רחל וחבצלת. אברהם, הבן הבכור, עזב את תימן טרם העלייה הגדולה והגיע כחלוץ בדרכים עקלקלות לארץ ישראל. משפחת הרב עלתה לארץ ישראל בעלייה הגדולה ומיד שוכנו במחנה העולים. בארץ נולדו להם עוד שני ילדים – מנוחה ויאיר בן הזקונים.

הרב סעדיה שימש רב, מורה הוראה ומוסר שיעורים לרבים. מאז ומעולם נלחם בממסד הקיבוצי ששם לו למטרה לשנות את התרבות "הגלותית" לכאורה ולהפוך את נקבצי תימן שיהיו "כמו כולם". זה התבטא, בין היתר, בהורדת הזקנים והפאות. הרב סעדיה נלחם בכל כוחו כדי לשמור על האופי ועל המראה היהודי של כל המחנה, קיבץ סביבו את העולים וחיזק אותם בדברי תורה וחכמה.

הרבנות הראשית לישראל, מחד גיסא, ראתה בו מאחד ומאגד ומינתה אותו לרב קהילה ולמוסמך לרבנות מטעמם, וזאת לאחר שבתימן כבר הוסמך בסמיכת רבנים ותלמידי חכמים. מאידך גיסא, הממסד החילוני, שראה בו כמוביל בעקשנות סוג של מרד, החליט להעבירו, עם הקבוצה המרדנית שאיגד סביבו, ממחנה העולים למעברת קולה.

הרב סעדיה עכיש התייסר בגלל נפילת כ"ח החיילים המגינים וביקש מהציבור להנציח את הנופלים ולקרוא את שמות ילדיהם בשמות החיילים שנהרגו, ואף הוא קרא לבנו "יאיר" על שם אחד החיילים הקדושים הי"ד. גם שם היישוב היה ל"גבעת כ"ח". הרב סעדיה עכיש המשיך במסירותו לטובת הציבור, הקים בית הכנסת מרכזי במקום ולא שכח להציב לוח

משני צדי ארון הקודש, בו מונצחים שמות הנופלים.

הרב סעדיה עכיש המשיך לפעול במושב גבעת כ"ח במסירות, עם תקציבים דלים ארגן שיעורי תורה, והיה מתרוצץ בין משרדי הממשלה, להקים מקווה טהרה. כל העת היו מגיעים אליו אנשים מאזורים שונים בארץ ללמוד תורה ושחיטה. הרב סעדיה היה מעבד את העורות ועושה מהם קלף לספרי תורה ומגילות. הבית של הרב סעדיה עכיש היה פתוח במשך כל היום לצרכי הרבים, אם זה שחיטה של עופות ושל בהמות דקות וגסות, אם אלה שאלות הלכתיות. תמיד היו אצלו מענה ודלת פתוחה, וחשובים מכל – מאור פנים של הרב ושל רעייתו נעמי עכיש, שבמסירות היתה מגישה שתייה לבאי הבית ומקשיבה ללימוד מתוך הנאה. אנשי המושב התחממו לאורו, ועד היום מתרפקים בערגה על זיכרונותיהם.

במהלך השבתות היו מגיעים לביתו של הרב ומתענגים בשירי שבת ובתיבול בדברי תורה מתוך הדיוואן.

**הרב סעדיה עכיש השיב את נשמתו הטהורה
לבורא עולם ביום כ"ד אדר תשל"א בגיל 75
ת.נ.צ.ב.ה.**

**רעייתו נעמי נפטרה בח' באלול תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.**

מרדכי יוספי מנהיג וחזן

נחמיה נחמיה מספר

הכרתי את מרדכי יוספי ז"ל בשנת 1956 כשעבדנו כולנו בכרם הענבים, וגם בבית הכנסת שם התכנסו כל ארבעים המשפחות יחד. כבר בשנת 1953, כשהייתי נער בן 15 במוסד כפר בתיה, ככל שהכרתיו יותר, כך הבנתי שיש לו כושר מנהיגות ורצון רב לשנות, ולקדם ולעזור. מרדכי היה אז כבן שלושים, נשוי ואב לשני ילדים. הוא היה מעורב פוליטית במושב, היה

הכנסת שהיה מוזנח מאד ונראה עלוב, ישן ולא מושקע. הצעתי לו עזרה בכך שאני יכול לבנות את ההיכל, את ארון הקודש ואת הכיסאות והשולחנות. בקשתי שרק ידאג לעץ הדרוש לשם כך, ואילו אני בעצמי אתכנן ואעבוד על זה ללא כל תמורה עבור עבודת הנגרות. יוספי נתן לי את כספי התרומות של בית הכנסת, ובזה רכשתי את חומרי הגלם לשיפור חזותו של בית הכנסת. היה אז חורף קשה מאד, מושלג וקר. המבוגרים

שבינינו התקשו מאד לעבור את החורף במושב "עלמה" כיוון שהגיעו מארץ חמה מאד. כמו כן, התקשינו לשווק את הסחורה החקלאית שגידלנו באזור הצפון, עובדה שפגעה בנו כלכלית. הצטרכנו להגיע כל פעם עד חיפה כדי למכור את הסחורה, אותה העמסנו על משאית אחת ישנה שהיתה שייכת למושב.

לו קשר עם כל הוועדים, והיתה לו השפעה רבה על משפחות מקוצ'ין: במי לבחור, ועם איזה קבוצה ללכת. ככל שהכרתיו יותר, חשתי שברצוני לעבוד בשיתוף פעולה אתו, לעזור לו לקדם את העניינים במושב, ובמיוחד לטפח את בית

של הסוכנות, שם נפגשנו עם המנהל הכללי של מחלקת ההתיישבות, אדם בשם רענן וייץ. הוא סירב בתוקף שנעזוב את המושב, אך מרדכי יוספי התעקש, וכל פעם נטל חופש על חשבון זמנו האישי ונסע לירושלים. חודשיים היה על קו עלמה - ירושלים הלך ושוב, ולא וויתר עד שהגיעו הדברים לידי כעס, אלימות ויד קשה כלפיהם, תוך דרישה תקיפה לקבל את האישור. לבסוף הבינו בסוכנות שיש להם עסק עם אדם עקבי והחלטי, ונתנו לנו את האישור לעזוב את מושב עלמה. בינתיים

שמענו על גבעת כ"ח. זה היה בשנת 1960. יו"ר ועד מושב גבעת כ"ח החליט לשלוח נציגים למושב עלמה כדי לבדוק את התנהלותו מבחינה חקלאית, ואם אכן אנחנו מתאימים למושב שלהם. לאחר פגישה עם מרדכי יוספי ואתי החליטו לקבלנו, ובשנת 1961 עברנו למושב גבעת כ"ח. לכל משפחה הוקצה בית

אז החלו הרהורי המעבר למושב במרכז הארץ. היה לנו קרוב משפחה בשם יצחקי אברהם, איש משכיל מאוד שעבד בנמל התעופה. בקשנו שיבדוק עבורנו איזה מושב במרכז מתאים לנו, שבו נוכל לעבוד בחקלאות ולשווק את הסחורה החקלאית ביתר קלות. אחד היישובים שהציע לנו היה מושב מאור. מרדכי יוספי ז"ל החליט לשלוח אותי כדי לבדוק את התאמתו של מושב מאור לצרכינו. כיוון שעליתי לארץ כמה שנים לפנייהם, היתה העברית שגורה בפי.

בשנת 1956 יצאנו, אנוכי ואדם נוסף, למושב מאור. לאחר כמה מפגשים עם הוועד נשארתי שם גם לילה אחד, והם החליטו לקבל אותנו, אולם הסוכנות היהודית לא הסכימה שנעזוב את מושב עלמה, משום שהיה מדובר בכארבעים משפחות בבת אחת. מרדכי יוספי ואני החלטנו לנסוע לירושלים, למשרד הראשי

לפי מספר הנפשות בה. רק דאג לתפילות, אלא גם לתחזוקת בבית
 אז נוצרה בעיה לגבי בית הכנסת, היות שלא
 יכולנו להתפלל עם התימנים כי התקשינו
 להבין את נוסח התפילות שלהם, את השירה
 ואת הפיוטים. כבית כנסת נתנו לנו צריך רעוע
 ומוזנח, שהיה צריך לשפץ ולתקן. היות שמצב
 המבנה היה בכי רע, קיבלנו כיתה של בית ספר,
 ולאחר מכן הוקצה לנו מבנה בין משק מספר 5
 למשק מספר 6. המקום היה קטן מאוד עבורנו,
 ומרדכי יוספי דאג שירחיבו את המקום. הוא
 רץ ודאג לקבלנים, לבניה ולתוכנית שתהיה
 לרווחת ציבור המתפללים.
 בקהל המתפללים היו חזנים מבוגרים מאד
 שהתקשו במלאכה, ולכן הפך יוספי לשליח
 ציבור בקהילה הקוצינית. האנשים אהבו אותו
 מאד וקבלוהו בשמחה כמנהיג וכחזן. הוא לא
 הכנסת.
 כמיוון שעבדתי אז בתעשייה האווירית לא
 היה לי הרבה זמן פנוי, ולכן גייסתי עוד חברים
 לטובת הקהילה שלנו, כדי שנוכל לבנות את
 ארון הקודש, את התיבה ואת ההיכל. יוספי,
 האיש המדהים, תרם כספים רבים מכספו
 הפרטי, נוסף על התרומות האחרות של בית
 הכנסת.
 כאשר בית הכנסת היה מוכן לבסוף, החליטו
 לעשות מסיבה גדולה והזמינו אנשים מכובדים
 כמו הרב עובדיה יוסף ז"ל וחברי כנסת.

בראשית שנות אלפיים, לאחר כשלושים שנות תפילה בבית הכנסת הזה, החליטו במושב להקים רחבה בשטח של הבית הכנסת, ולפצות אותנו על כך גם כספית, וגם בשטח אדמה לבנייה. לאחר שנתנו לנו את האדמות לקח שנים רבות לבנות בית כנסת חדש, ובינתיים התפללנו במבנה שמשמש כיום כמועדון גמלאים.

בינתיים בריאותו של מרדכי יוספי התדרדרה, והוא התקשה לתפקד כחזן עקב מחלת הסוכרת שפגעה ברגליו. יצחקי אברהם הציע עצמו לתפקיד החזן, והקהל קיבל אותו, אך היה עליו להשקיע רבות בלימוד החזנות, התפילות והמנגינות.

מרדכי ישב עמו ולימד אותו הכול. הוא גם הקליט את עצמו כדי לשמר את כל המנגינות והפיוטים, כדי שהדורות הבאים ילמדו את מסורת קוצ'ין. לאחר שיצחקי אברהם, תושב גבעת כ"ח, סיים את לימודי הקודש, התקיים טקס מיוחד לכבוד החזן היוצא ולכבוד החזן החדש שנכנס לתפקיד. המשפחה של מרדכי יוספי החליטה להקים לזכר אביהם ואימם ז"ל ברכת הלבנה.

מרדכי חי יוספי נפטר בתאריך ז' סיון תשע"ה בשנת 16.5.2013. בחייו היה לא רק דמות בולטת ביישוב, אדם שדאג לשלום בין המשפחות וייעץ לרבים, אלא אף איש חכם ונעים הליכות.

במלאת שנתיים לפטירתו בתאריך 25.5.15 התקיים טקס גדול ומרגש בו נכחו אורחים רבים, יקרים ומכובדים, שבאו להנציח את זכרם של האנשים המדהימים הללו – רבקה ומרדכי

יוספי ז"ל. הטקס התקיים בבית כנסת החדש על שם הרב נחמיה נחמיה זצ"ל, תימני שהיה חזן בקוצ'ין. האורחים התכבדו בארוחה חגיגית, התקיימו תפילות לזכרם, והטקס היה מרגש מאד.

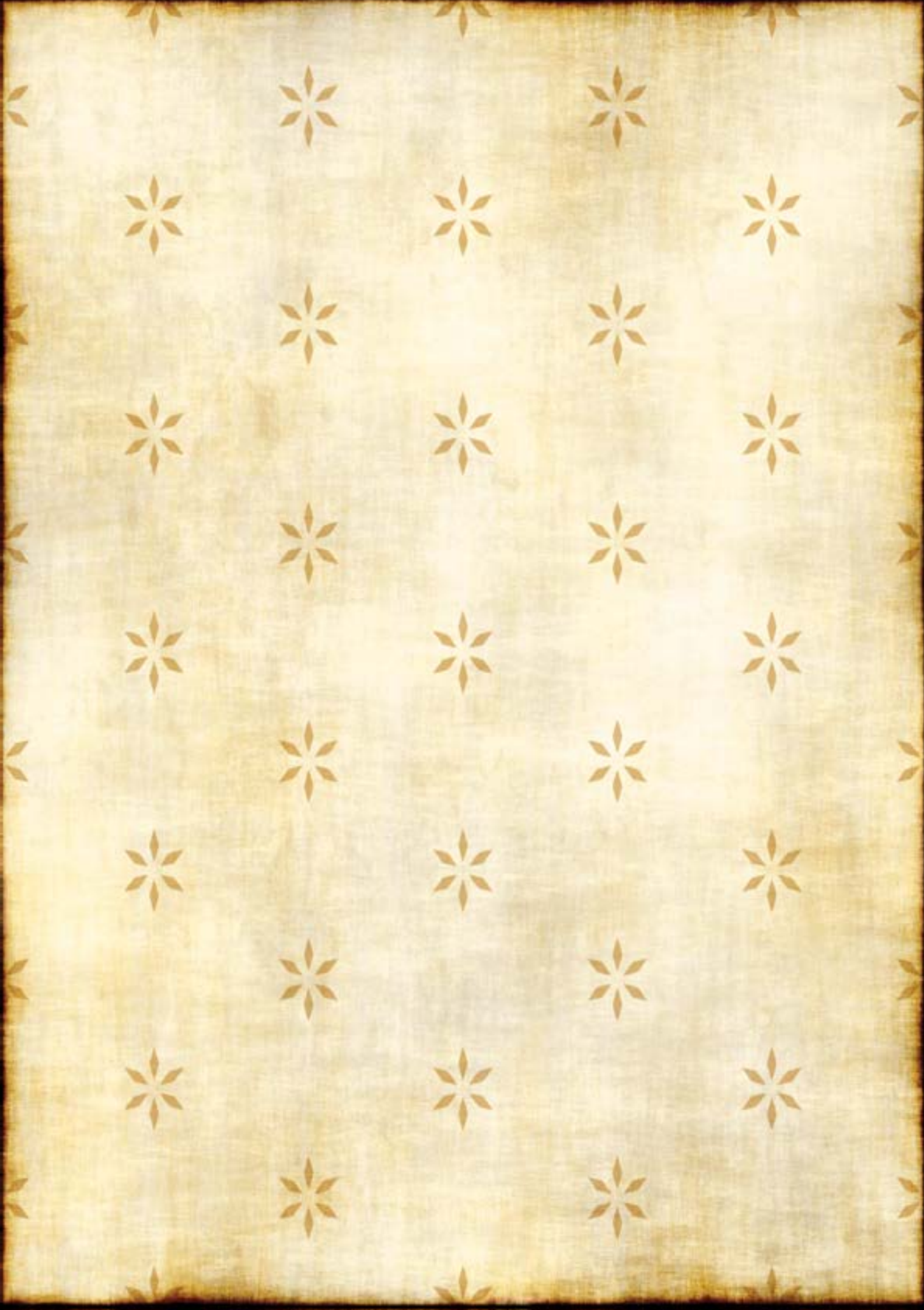
תודה גדולה נתונה לאיש היקר שלנו, שרת אברהם, שדאג לעריכת הטקס ולאיסוף תרומות, דבר שדרש ממנו התרוצצות רבה, והוא הפגין אכפתיות ונחישות; תודה לכל בני הקהילה שתרמו ברצון ואפשרו את הגשמת החלום.

על השטח החדש שקיבלנו עבור בניית בית הכנסת הוקם העתק מדויק של בית הכנסת בקוצ'ין. זמן רב עבר עד שבסופו של דבר הוקם בית כנסת ענק ומדהים. בני העלייה האחרונה שהגיעו מקוצ'ין בשנת 1954 הביאו באמתחתם, דרך נמל חיפה, דבר נפלא: כל התכולה של בית הכנסת בקוצ'ין – ארון הקודש וההיכל. אך הארגזים שהכילו את דברי הקודש נעצרו בנמל חיפה ולא שוחררו. לבסוף העבירו אותם למושב נחלים, אך גם שם לא פתחו אותם מיד, ולא ידעו מה יש בתוכם. כאשר החליטו לפתוח את הארגזים גילו להפתעתם ארון קודש מהמם ביופיו. הארון היה גבוה מאוד ולא היה מתאים למבנה בית הכנסת בנחלים, ולכן הוא נמסר לקהילה הקוצ'ינית.

תמיד שמחתי לפעול וליזום בשיתוף עם מרדכי חי יוספי ז"ל. תודה לאברהם שרת ולרבים אחרים שתמכו בהקמת בית הכנסת המפואר והאורגינלי כמו בקוצ'ין.

ותיקי היישוב מספרים

מזל מספרת

מחיידן שבתיון לארץ ישראל

חיידן הוא שם העיר בה נולדתי בשנת 1938, בת שנייה לשלום ונעמי עפג'ין. אבי עבד כנשק והיה מתקן כלי נשק של הערבים. אבא היה גם צורף וייצר תכשיטים עם חרוזים צבעוניים. אמי היתה עקרת בית. היו לנו יחסים טובים עם השכנים המוסלמים, אף כי חלק מהמוסלמים היו מתנכלים ליהודים. עיקר ההתנכלות היתה בילדים שהתייתמו מהוריהם. הם נחטפו על ידי המוסלמים כדי להעביר אותם לדת האסלאם. היהודים בתימן דאגו מאד לילדים היתומים. כאשר המשפחה שלי החליטה לעלות לארץ ישראל, יצאנו מחיידן, שנמצאת רחוק בצפון תימן, והתחלנו לצעוד בדרך קשה בה היה צריך להיזהר משודדים כל הזמן. השודדים חיפשו רק רכוש ולא פגעו בנפש במי שלא התנגד. את הדרך עברנו חלקנו על חמורים, חלקנו על גמלים, והילדים הקטנים – על הידיים. הגענו

עלינו במה שנקרא מבצע "מרבד הקסמים". היינו אז שבע נפשות: אבא, אימא, צביה, מזל, אברהם, יפה ופנינה. משדה התעופה לוד לקחו אותנו לראש העין ונשארנו לגור שם עד שבאו מהסוכנות והציעו להוריי לעבור למושב גבעת כ"ח. בראש העין גדלה המשפחה ונולדו עוד שלושה ילדים: דליה, שולמית ועזרא. הוריי הגיעו למושב עם שבעה ילדים, ואני נשארתי לגור עם סבתי ולמדתי בבית הספר העממי "בית יעקב". כל שבועיים הייתי מגיעה לשבת אל ההורים במושב גבעת כ"ח. כשכמעט סיימתי את התיכון בראש העין, עברתי לגור עם ההורים במושב.

החיים במושב

אמי נעמי היתה עקרת בית, מטפלת בנו ומבשלת, וכשהיתה מסיימת את העבודה בבית, היתה יוצאת לשדה לחלוב פרות בידיים ולהאכילן. המצב היה קשה. באמצע השבוע אכלנו רק מרקים של קטניות, ובשבת אכלנו, בקושי, עוף אחד.

אבי שלום עבד בחקלאות אצל משפחה בבני עטרות, וגם גידל תוצרת באדמות שלנו. העבודה בשדה היתה קשה כי לא היו טרקטורים והשדות היו מלאים באבנים ובקוצים. היינו חייבים לסקל את האבנים בידינו כדי שנוכל לעבד את האדמה. שתלנו ירקות: שום, סלק מתוק, עגבניות, גזר, בוטנים וצנון.

אני זוכרת שכשרצינו לקטוף את הבוטנים ואת סלק הסוכר, היו באים אנשים ממשפחות במושב לעזור לנו בשדה, כפי שהיה נהוג במושב. באותו יום שעבדו אצלנו גם היינו מגישים להם

לצנעא, נשארנו בה במשך כשלושה חודשים, ואז שוב יצאנו לדרך ארוכה וקשה עד עדן, ממנה עלינו לארץ בשנת 1949.

היינו יושבים במעגל, אוכלים, ואחר כך שותים קפה. אבי, שאהב כאמור לשיר וקולו היה ערב, תופף, שר ומשמח את האנשים שעזרו לו, וכולם היו קמים, רוקדים, צוחקים ונהנים. חוויה נהדרת לכולם.

אבי היה איש אינטליגנטי, ולא היה מכריח אותנו לצאת לעבודה. ההחלטה היתה שלנו: לימודים או עבודה. אנחנו, האחיות, היינו מתארגנות, וכל פעם משהי אחרת יצאה לעזור לאבא בשדה.

כשהגענו למושב לא היו כבישים, הדרכים היו מלאות בוץ, היו הפדאיונים שגנבו פרות, והיתה סכנה גם לנפש. לכן התארגנה שמירה. כשעזבתי את ראש העין, הצטרפתי לפעילות הנוער במושב. אחת לשבוע היה מפגש של נערים ונערות ממושבים רבים ביער בן שמן. שם היו מודיעים שמארגנים טיול. כך הכרנו עוד ועוד חברה. זכור לי שהיינו מתארגנים

אוכל. לאחר סיום קטיף הבוטנים, אבי שהיה זמר בתימן, ניגן ושר. היה לו כלי נגינה בשם "טשת" שהיה עשוי מסוג של ברזל והוא היה מתופף עליו כאשר על אצבעותיו היה מלביש אצבעונים כדי שלא יהיו לו יבלות בידיים מרוב תיפוף. הכלי הזה היה משמיע צלילים נעימים כל כך. הצעירים היו קמים ורוקדים במעגל, והיינו מגישים להם תה ובוטנים קלויים. אבי גם נהג לשיר באירועים של המושב, ללא כל תמורה.

סלק הסוכר מזכיר לי חוויה נעימה. כמו בקטיף הבוטנים, גם את סלק הסוכר היה קשה לקצור לבד. היינו מזמינים את כל המשפחות, שגם הן גידלו סלק סוכר, והיינו קוטפים יחד. חלק היו קוטפים, אחרים היו מפרידים את העלים מהסלק, ואחרים היו מעיפים למשאית. לאחר סיום העבודה, באותו היום, היינו מזמינים את כל המשפחות שהשתתפו בקטיף לסעודה.

הבת קרנית מספרת על אבא

חבלי עלייה

אבי יחיאל זכריה לוי דמתי נולד בשנת 1938 בתימן בעיר רווי באזור תעיז שבמרכז תימן. הוא עלה ארצה ב-1948 עם הוריו שולמית וסאלם. יחיאל היה בן עשר בעלותו לארץ, ואחיו הצעירים ממנו סעדיה ואברהם עלו יחד עמו. בארץ נולדה האחות אסתר שנחטפה מבית החולים בגיל שנה וחצי. אחרי האחות אסתר נולדו יצחק, וצעיר הילדים - אמנון. שלושה מהאחים נולדו כבדי שמיעה. בבית הוריו של אבא דיברו תמיד עברית. אמו שולמית היתה עקרת בית, ואביו התפרנס מחקלאות, רפת וגידול ירקות. בשנת 1948 עלו לארץ והגיעו ישירות למעברת

לצאת לטיול באילת. היינו ישנים על החוף עם כל החברים, בלי מחשבות רעות ובתמימות. היינו רוקדים ושרים. מי שהיה נרדם היינו צובעים אותו במשחת שיניים או בצבע נעליים או שהיינו קושרים אותו לעץ ומושכים אותו עד המים. את האוכל היינו מביאים מהבית וישנים בשקי שינה. התרחצנו בים ולא הלכנו לבתי מלון, או שהיינו ישנים באכסניית נוער. נעים לי להיזכר בחוויות אלה. היה לנו ממש כיף, וזה תמיד גורם לי לצחוק.

מזל ויחיאל

בשנת 1959 התחתנתי עם יחיאל דמתי ז"ל. הוא עבד בהתחלה בארזות תפוזים, ולאחר מכן ברכבת בלילות, וגם עבד במחצבות. הוא התקדם יפה והיה ראש הוועד במחצבות, וגם עבד במשרד השיכון.

ילדתי ילדים: דפנה, עוזי, עמי, אורי וקרנית. לא היה קל לגדל את הילדים. היינו רוחצים את הילדים לאחר שהיינו מחממים מים על פתילות.

גידלתי פרות ברפת והיה לנו סוס עם עגלה. חלבנו את הפרות בידיים לא לפני ששטפנו אותן תחילה. חרשנו את האדמות שלנו וגידלנו עגבניות, סלק אדום, גזר וצנון. הכול נעשה בידיים. מרוב הקור הידיים היו קופאות. עבדתי בחקלאות והמצב היה קשה. את התוצרת היינו מוכרים לשווקים, וחלק - לתנובה.

יחיאל נבחר להיות ראש המועצה האזורית חבל מודיעין וכיהן בתפקיד הזה עשרים ושתיים שנה. הוא נפטר בשנת 2007. הילדים שלנו כולם נשואים, ותודה לבורא עולם, יש לי נכדים וגם נינים. אני מאושרת עם המשפחה הנפלאה שלי, ורק חבל שיחיאל כבר לא נמצא איתנו.

מוכר יחיאל דמתי כראש המועצה שנבחר לחמש קדנציות, החל משנת 1978, והוא בן שלושים בלבד. אבא התמודד לראשות המועצה כאשר אז התנועות הפוליטיות בארץ קבעו מי יהיה ראש המועצה. "תנועת המושבים" בחרה בו, והוא הוביל וקיבל את מרב הקולות.

במרץ רב הוא נכנס לתפקיד וכל הרואה את הישגיו משתאה – הרי לא היתה לו השכלה פורמלית, ולא סייעו לו יועצים ארגוניים ומומחים למיניהם. כראש מועצה עסק בנושאים רבים, אך הרצון לסייע לתושבים עמד בראש מעייניו. דלתו היתה פתוחה תמיד בפני כל תושב ביישובי המועצה.

גם דלת ביתנו היתה פתוחה בפני תושבים. אנשים רבים היו באים לביתנו עד שעות הלילה המאוחרות. אימא קיבלה את כולם בסבר פנים יפות, ואבא היה נכנס עם האיש לחדר, סוגר את הדלת ושומע את בעיותיו. ראינו תמיד את האנשים שהגיעו, אך מעולם לא סיפר לנו אבא מה ביקשו. אבא הקפיד מאד על דיסקרטיות. עד היום אני פוגשת אנשים שאומרים לי שבזכות אבי הגיעו למה שהם היום, והם תמהים על כך שאיני יודעת במה סייע להם.

ככל אדם בתפקיד ציבורי, ספג גם אבא התנגדויות, ואף היו הפגנות ליד הבית. בשיא המאבקים הגיע אפילו שר הפנים לביתנו, אך אבא לא נרתע, וחשב תמיד

"אלישיב" ליד חדרה, שם גרו כשנתיים באוהלים. לאחר מכן, עלו למושב גבעת כ"ח. אבי סיפר על מקרה שקרה לו במעברה באלישיב: אישה עשירה הגיעה לבקר וניסתה לפתות את יחיאל הילד שיסכים לכך שתאמץ אותו. יחיאל סרב להצעה כי לא רצה לעזוב את הוריו. אבא למד בשיבה בחב"ד עד כיתה י', ואז נקרא להתגייס לצה"ל, לחיל תובלה. אבא ואימא היו שכנים במושב והתחתנו בשנת 1959 בחצר משק 73. היתה חתונה גדולה ושמחה כי המשפחות הכירו זו את זו מיום בואם למושב.

יחיאל דמתי – איש ציבור

לכל תושבי המועצה האזורית חבל מודיעין

קדימה. הוא הרבה בנסיעות למשרדים השונים, שבהם זכה לאוזן קשבת. אבא היה איש מפלגת העבודה, וישראל קיסר היה חבר טוב שלו. אבא עודד יציאת נשים לעבודה. במושבים היו נשים רבות מטופלות בילדים, דבר שמנע את השתלבותן בשוק העבודה. מחלקת הרווחה יזמה הקמת מעונות יום לילדים, ואבא תמך בכך. מאז ומעולם היה אבא רגיש לקשיים של עולים חדשים. הוא ראה בקליטת העולים אתגר וניגש בתנופה לתכנון קליטת העולים באתר שהוקם ליד גבעת כ"ח - חצרות כ"ח.

בהמשך נקלטו באתר עולים מרוסיה, אשר קליטתם היתה המשך טבעי. אבא האמין שצריך לעזור לכל עולה. כך נוסף מאוחר יותר אתר הקרוואנים בכפר דניאל בו שהו יוצאי חבר העמים. כיום התפזרו העולים שנקלטו בזמנו באתרי הקרוואנים, והם חיים במקומות שונים בארץ.

יוזמה גדולה נוספת שלו, שהוא לא זכה לראות בהתפתחותה - הקמת קריית שדה התעופה, אזור תעשייה גדול וחדיש.

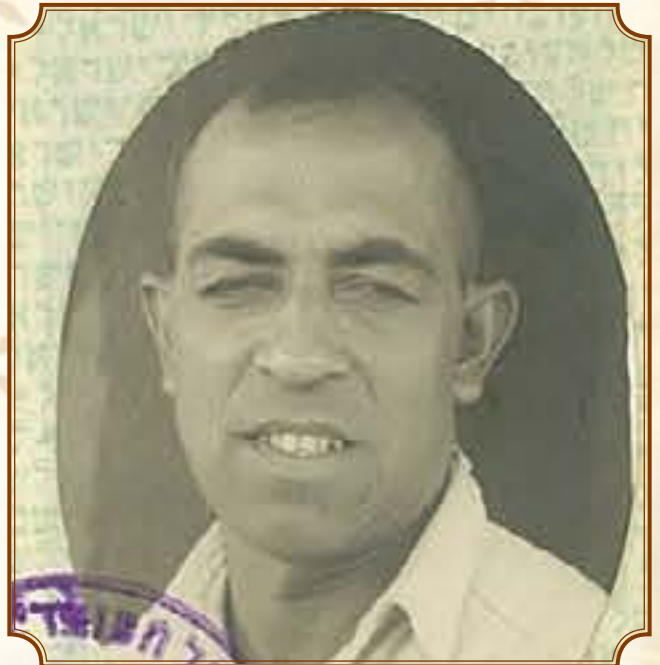
רחל ודוד אברהם

שיר לסבא דוד אברהם

סבא מברך כל אחת ואחד,
שנגדל, שנלמד ונצליח, שנשמח
אף ברכה בשבילנו לא שכח.

מלמד ומכין את הבנים לקראת בר המצווה,
איך לקרוא בבית הכנסת לראשונה בתורה.
זוכר בעל - פה את כל הפרשיות והטעמים,
ובזמנו הפנוי לומד תורה וקורא פרקי תהילים,
להצלחת הנכדים, הבנות והבנים,
לנחת של ילדיו ולחיים מאושרים.

בשבת בצהריים כשהמבוגרים נחים,
סבא בסבלנותו מקריא סיפורים לנכדים.
בשפה הנקראת "מליאלום",
קצת מצחיקה שלא כל כך מבינים,
הוא מתרגם לעברית ומסביר את כל המילים.
"סבא, מה התמונה הזו?
לאן הולכים האפרוחים?

עדיין זוכרת איך לפני כמה שנים,
סבי, דוד אברהם,
היה יושב איתנו ומספר סיפורים.
בבית ההוא במושב בין דשאים,
בית שבתוכו תמיד הרגשנו נעים.
כל הדודים וגם האחיינים,
בשבתות ובחגים כולם נפגשים.
משחקים יחד, מבלים ונהנים,
חוזרים הביתה עייפים אך מרוצים.
בין הריצות, התחרויות,
משחקי הכדור והטיולים,
עוצרים, מתרגשים וממשיכים בחיים.
רואים עולם, לומדים מהטבע,
רוצים להישאר, לחוות עוד רגע.
שבתות מלאות הנאות וחוויות,
הבית של סבא זה המקום הכי טוב לחיות!

לפני כל ארוחה של שבת או של חג,

היכן אימא שלהם? האם יש שם שועלים?"

וסבא מסביר בעדינות ובנחת,

דואג שלכולנו יהיה מקום לשבת יחד,
תמיד מוכן להקריא עוד סיפור אחד,

אין כמוהו – סבא יחיד ומיוחד!

"סבא, אולי תספר על מה שהיה פה פעם?

האם לממתקים היה את אותו הטעם?

איך היו החיים בעבר,

מקוצ'ין לארץ ישראל, תהליך המעבר?"

וסבא חושב מהיכן כדאי להתחיל לספר,

וכך מתחיל הסיפור, סבא אומר:

"כשעליתי ארצה עם סבתכם רחל

ושלושת ילדנו הקטנים,

אביגיל, נחמיה ואליהו – שרת,

היו אז כמוכם – צעירים.

לעלות ארצה היה אז יקר,

וכספנו אזל לתשלום כרטיסי הטיסה זה מכבר.

היה אז עלינו במצב הקיים להסתדר,

ותחילה התגוררנו ב"שער עלייה" בבית קטן,

כפי שאני זוכר.

כבר היינו גדולים וצריכים לקחת אחריות,

שלא כמו בקוצ'ין (בעיר צ'נדמנגלום)

עם המשפחה בתקופת הילדות.

בדירה האחת עם הוריי גרה אחותי הקטנה,

ואשתי החרוצה, הילדים ואני,

התגוררנו בסמוך, בדירה השנייה.

השינוי מהודו לארץ ישראל היה לא קטן,

כי שם למשפחתנו היה כסף רב

והכול היה מסודר ומאורגן.

אבא שלי, אברהם,

חשב אולי לוותר ולהישאר בקוצ'ין,

אך יחד איתנו ידע שטוב יותר, והאמין,

האמין שהרצון שלנו לעלות ארצה חשוב

ושעדיף להיות יחד מאשר לחוד.

אחר כך עברנו למושב עלמה בגליל העליון,

שם נולדו לנו גם ילדינו יצחק, גרשון ושמעון.

לצערי בתקופה זו אבי נפטר,

ובבית העלמין בעלמה הוא נקבר.

המשכתי בעבודה פיזית לפרנסת משפחתי,

והשתדלתי לעזור לכל מי שהיה איתי.

כעבור תקופה עברנו למושב גבעת כ"ח,

ובמושב המשפחה המשיכה לצמוח.

נולדו לנו במושב עוד שני ילדים:

אסתר ואליעזר בן הזקונים.

את מגוון המאכלים והמתכונים המסורתיים

שמרנו והכנו,

אך את הטעמים המיוחדים

של קוצ'ין לעולם לא שכחנו.

התבלינים וצמחי המאכל הייחודיים,
לכל מאכל הכניסו חיים.
דמעות בעיניים שעולות מגעגוע,
וכן בגלל הטעם החרף שמוסיפים, כידוע.
גם על המסורת והמנהגים,
סבתכם ואני, הקפדנו לשמור,
וכך המנהגים ימשכו הלאה מדור לדור.
הבנים קוראים בשבת פרשה והפטרה,
לכל חג מנגינה מיוחדת במינה,
שירים מיוחדים ותפילות מסודרות,
הכול שמרנו וקיימנו ויועבר לדורות.
סדר ההבדלה המיוחדת ושלל הברכות,
לשבוע טוב והרבה הצלחות.

כששמעתי זאת יצאתי אליה מיד,
ארזתי כל טוב מכל הבא ליד:
ביצים מהלול, פירות וירקות מהחממה,
ונסעתי אליה לתת לה תחושה נעימה.
אך כשהגעתי אחותי לא היתה
מסתבר שנסעה ויצאה מביתה.
השארתי לה מכתב ואפילו מעט זמן חיכיתי
כשחזרה הביתה התנצלה
והתחרטה כל כך, עד שסלחתי.
אם תשאלו אותה, עד היום היא זוכרת,
ואת מוסר ההשכל תמיד שבה ואומרת:
"לשקר אין רגליים וסופו להתגלות",
תמיד כדאי לספר את האמת ולמנוע תקלות.
ואני לכם אוסיף דבר נוסף, ילדים,
תזכרו זאת כי משפחה לא בוחרים.
כאשר לפעמים אני סולח לך,
ולפעמים לי את מוותרת
האהבה בין האחים לעולם נשמרת.

זהו חלק מהסיפור שלי,
על קצה המזלג, בינתיים,
ואמשיך לספר כשתרצו בעוד יום או יומיים.
כעת נחזור לתקופתנו בהווה,
תשתדלו תמיד להיות מאוחדים ושמחים,
אני מקווה.
בכל פעם כשקצת רבים או כועסים,
זכרו שיחדיו אתם יותר חזקים!
בשבת הבאה נספר סיפור חדש,
על החזק של האלומה הגדולה
לעומת יחידת קש.
סבא חוזר לקרוא כמה מזמורי תהילים,
ואנו גם כן מרגישים עייפים,
אבל מאוד מרוצים.

כל אותה העת שמרנו על קשר, אחותי ואני,
בשבתות חגים ומועדים הקפדנו לבקר
האחת את השני.
בכל מוצאי שבת לאחותי הייתי מתקשר,
לשמוע מה אתה לדעת שהכול בסדר.
הקשר בינינו היה מאוד מאוד טוב,
ובכל חג הייתי מזמין את אחותי אליי לחגוג.
פעם אחת לא רצתה לבוא כי היתה עייפה,
ואמרה לי בטלפון שלמושב לא תוכל להגיע,
אבל חששה מתגובתי ודבר שקר אמרה -
שלא תוכל להגיע כי היא חולה וחשה ברע.

סבתא רחל אברהם ז"ל

רחל בת אליהו ואסתר, למשפחת אליהו נולדה ב"ז באלול תרפ"ה (1925), בעיר צ'נדמנגלום בקוצ'ין. שם כפר זה מורכב משלושה חלקים, אשר מסמלים את שלוש הדתות אשר היו בו, והם: צ'נד = שופר, המסמל את קול השופר הנשמע מבית הכנסת היהודי; מנג = פעמון, המסמל את קול הפעמון הנשמע מהכנסייה הנוצרית, וגלום = קריאת המואזין, המסמלת

את קול התפילה של המוסלמים.

להוריה נולדו שישה ילדים. סבתא רחל היתה הבת הבכורה, ואחריה נולדו נחמיה, רבקה, דוד, דינה, ורחמים.

סבתא רחל נישאה לסבא דוד בעיר קוצ'ין שבהודו.

לאחר שנישאו נולדה בתם הבכורה אביגיל (בכ"ח באדר תש"ח), אחריה נולדו הבן נחמיה

ז"ל (בכ' בכסלו תשי"א) ואליהו - שרת (בי"ד בטבת תשי"ג). בטיסה בדרכם לארץ, עשו עצירה בבחריין, אך בדרך משם לקפריסין התגלתה תקלה במטוס והם התעכבו זמן רב עד לתיקונו, ועל כן הגיעו לארץ באיחור.

עם עלייתם ארצה בשנת 1954, שוכנו במעברה ב"שער עלייה", בצריפים. קשיי העלייה גברו בגלל הקור והתנאים. לאחר כשנה עברו למושב "עלמה" שבצפון, שם נולדו הילדים יצחק (בח' בתמוז תשט"ו), גרשון (בא'

באדר א' תשי"ז) ושמעון

ז"ל (כ' בתמוז תשי"ט).

בשנת 1961 עברו לגור במושב גבעת כ"ח שם נולדו הבת אסתר (בי"א באב תשכ"א), ובן הזקונים אליעזר (בי"ח בתמוז תשכ"ג).

סבתא רחל היתה אישה חרוצה מאוד, נהגה להשכים קום עם שחר והיתה נוסעת לעבודתה במונית בכל בוקר. עם הגעתם למושב עבדה בבית חרושת לייצור קופסאות פח בפתח תקווה, והיתה

שבה הביתה בשעה חמש אחר הצהריים. מרגע זה ואילך היתה דואגת לטיפול בילדיה ובמשק החי כולו. כחלק מהעבודה במשק הבית, סבתא רחל היתה יוצאת לרעות את הכבשים, לדלל את פריחת האפרסק במטעים, וכמו כן, מבשלת ארוחות טעימות להפליא מידי יום.

בעת ההיא בעלה, סבא דוד, שרת את המושב נאמנה בתפקיד מזכיר המושב, וכן עבד

בשמירה בלילות. בהמשך עברה סבתא רחל לעבוד בבית חרושת לשמן. גם שם עבדה יום - יום במשך שעות רבות. בתקופה זו חלה הטבה משמעותית במצבה הכלכלי של המשפחה בזכות פעילותה וחריצותה.

לאחר כשבע שנים מאז התמקמות המשפחה במושב גבעת כ"ח, זכו סבא דוד וסבתא רחל לחתן את ביתם הבכורה אביגיל לבן זוגה מרדכי למשפחת מרדכי, מכפר יובל.

בכ' בניסן התשל"ד (1974), נהרג בנם נחמיה, בהיותו בגיל 24 בלבד, בעת שירות מילואים פעיל בגדוד 17 של גולני, בעת נהיגה מבצעית, בדרך ללכידת מחבלים. סמוך לאזור קיבוץ מנרה בצפון הארץ, הדרדר רכב הקומנדקר בו נסע עם חייל נוסף. לזכרו ולזכר חברו הטוב יוסף שילנסקי ז"ל, הקימה המשפחה חורשה סמוך למקום נפילתם. כמו כן, הכניסה המשפחה ספר תורה לעילוי מנשמתם בבית הכנסת הקוצ'יני שבמושב גבעת כ"ח, בטקס מרשים ובהשתתפות הראשון לציון דאז מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל. לסבתא רחל היה קשה להתמודד עם מות בנה, אך למרות הקושי המשיכה לתפקד ולעבוד לכלכלת משפחתה ולחזק את רוח המשפחה כולה.

בשנים שלאחר מכן זכו סבא דוד וסבתא רחל לחתן את בנם אליהו - שרת עם בת זוגו רות למשפחת גרשי, ובהמשך - את בנם יצחק עם בת זוגתו מרים למשפחת דקל.

כעשר שנים לאחר מות בנה נחמיה, בשנת 1984, נפטרה סבתא רחל ממחלת לב בבית חולים השרון בפתח תקווה.

סבתא רחל היתה עמוד תווך למשפחתה, דאגה לכל מחסור ולחינוך למצוינות בלימודים. עם סבא דוד חינכו את ילדיהם כמסורת יהדות

קוצ'ין. בחגים הקפידו על הקריאות והמזמורים המיוחדים. בראש חודש אלול הקפידו להשכים לקריאת סליחות, ובראש השנה - לקריאת הבקשות במנגינות ובלחנים מבית אבותיהם. לקראת פסח בכל שנה הקפידו לשחוט כבש או שניים ולשלוח לכל הדודים ברחבי הארץ (מנבטים בדרום ועד כבר יובל בצפון). בליל הסדר ערכו סעודה גדולה עם מיטב המאכלים המסורתיים שסבתא טרחה ובישלה.

פטירתה היתה אבדן קשה למשפחה, וחסרונה ניכר בכל צעד ושעל בבית. קשה היה למלא את מקומה של סבתא רחל, והעצב ניכר בקרב כל בני המשפחה.

בשנת 1987 נהרג בנה שמעון בהתהפכות טרקטור בשדה החקלאי שבו עבד. שמעון הותיר אחריו אישה, כרמלה, ותינוקת בשם רחלי (על שם סבתא רחל) בת שלושה חודשים בלבד.

מאז פטירתה ועד היום קרויות על שמה הנכדות:

רחלי לוי, בת רות ואליהו - שרת

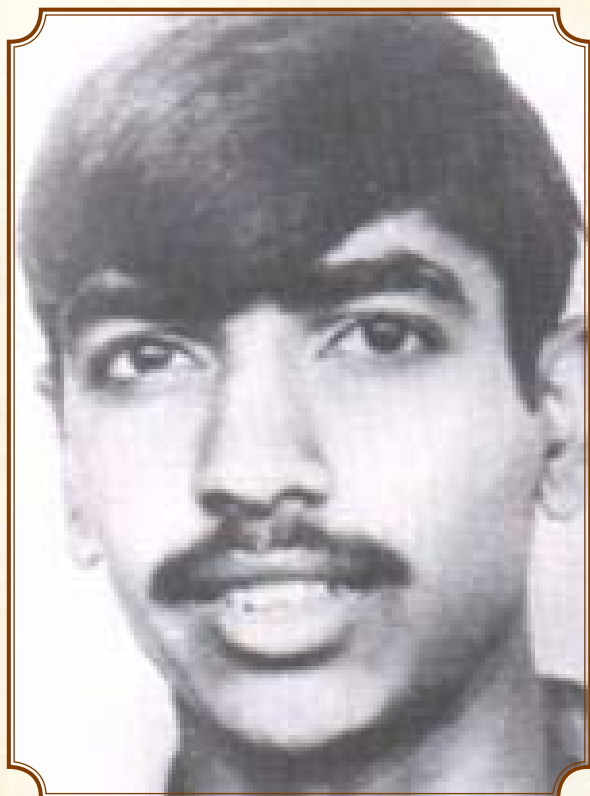
חלי אברהם, בת חנה וגרשון

רחלי אברהם, בת כרמלה ושמעון ז"ל

רחל דקל, בת אסתר ומאיר

לזכרה ולזכר סבא דוד הקדישה המשפחה היכל לספרי התורה, שהוא העתק מדויק של ההיכל בבית הכנסת שבקוצ'ין. ההיכל הוקם בבית הכנסת "היכל נחמיה" החדש במושב גבעת כ"ח. בנוסף, הוקדשה תיבת העלייה לתורה בבית הכנסת לזכר האחים נחמיה ושמעון ז"ל. גם כיום מתפללים בני המשפחה עם קהילת יהודי קוצ'ין שבמושב בבית כנסת זה - שחרית, מנחה ומעריב.

שיר לזכרו של נחמיה אברהם ז"ל

נחמיה אברהם בן רחל ודוד,

זכרו נצור בליבנו תמיד.

בכ' בניסן התשל"ד (1974), בשירות מילואים,
נהרג, בנהיגה מבצעית, בדרך ללכידת מחבלים.

היה סך הכול בן 24 שנים,

כאשר הושב למשפחתו ללא רוח חיים.

סמוך לאזור קיבוץ מנרה שבצפון,

בעת סיור צבאי קרה האסון:

התהפך ברכבו עם יוסף שילנסקי ז"ל,

חברו לצוות,

ומאז ביום זה כל המשפחה נעצבת.

יחד הקימו שתי המשפחות חורשה,

להנציח את האבדה הקשה.

ובבית הכנסת הקוצ'יני בגבעת כ"ח, נתרמה

לזכרו ולזכר אחיו שמעון ז"ל, תיבת התפילה.

לולא היו בארצנו קרבות ומלחמות,

יכול היה להספיק דברים רבים לעשות.

כעת כל שנותר הם סיפורים וזיכרונות,

מתקופת הילדות ועוד חוויות.

בחלוף השנים מנסים להמשיך הלאה,

וזוכרים אותך תמיד מביט עלינו מלמעלה.

כי מי שחלם והתגשם לו החלום,

מי שלחם עד ששמע קול מנצחים,

מי שעבר את כל הלילה – וראה אור יום

הוא לא יניח שנשכח אתכם – ההולכים.

כתבה: פנינה דקל

סיפורה של שושנה

סכנת נפשות והמעבר מבאקו לאורמיה

אם לא היו מודיעים לאבי שעומדים להעלים אותו מהעולם הזה, הוא לא היה בחיים כבר בגיל מאד צעיר. אמי מזל-טוב ואבי אפרים גולבי נולדו בברית המועצות בעיר הגדולה

באקו, עיר הבירה של אזרבייג'ן, וגם רפי אחי הבכור נולד שם. באותו זמן היה בברית המועצות משטר קומוניסטי, ובשום אופן איש לא יכול היה להחזיק בעסק עצמאי. אנשים יכלו לעבוד רק במפעלים ממשלתיים. היה ידוע לכל, שכאשר תופסים אנשים שעבדו כעצמאים, היו הורגים אותם בלי לתת דין וחשבון למישהו, פשוט מחסלים את האנשים. בלי שאף אחד יבין איך

זה קרה, היו מעלימים את האדם. אך למרות כל הסיכונים שבדבר, אבי לא וויתר ופתח חנות בגדים יד שנייה. הבגדים שמכר היו מגיעים מאמריקה בארגזים גדולים. למרות הסיכון הגדול, המשיך אבי למכור בהצלחה בגדים לאנשים. העסק הביא לנו הכנסות גבוהות, ולכן לא היה צורך שאמי תצא לעבודה, והיא נשארה בבית וטיפלה באחי רפי.

יום אחד החלו להגיע להוריי שמועות שהלשינו על אבי, וכי כבר נודע לאנשי הממשלה שיש לו עסק עצמאי. הוריי הבינו שקרוב לוודאי יהרגו את אבי, ולא חיכו לנס. הם החליטו שהם עוזבים את ברית המועצות ועוברים לאורמיה שבמערב אזרבייג'ן, בתוך שטח איראן, שאז קראו לה פרס. אורמיה, עיר גדולה, ולשם

עברו כבר קודם סבי וסבתי. הוריי התארגנו במהירות למעבר. הם לקחו עימם את כל הכסף שחסכו, תכשיטים, חפצים שונים ואת הנדוניה הגדולה של אמי שסרגה ורקמה במו ידיה: מפות שולחן, כיסויי מיטה, כיסויי ראש, מטפחות וסטים של צלחות - ויצאו לדרך.

הוריי הגיעו לאורמיה עם אחי שהיה כבן

שנה. החיים באורמיה לא היו קלים. אבא פתח חנות, אך הקונים לא הגיעו. נולדו להוריי עוד שישה ילדים, וביניהם גם אני, ואמי לא יכלה לצאת לעבודה, כי היתה צריכה לטפל בנו. מצבנו הכלכלי נעשה קשה יותר ויותר, ושכנות הציעו לאמי לפנות ולבקש עזרה בלשכת הסעד. אמי סירבה לכך בכל תוקף והחליטה להתחיל ולמכור את הנדוניה שהביאה אתה כשנישאה לאבי. הנדוניה היתה יקרה לליבה

והיה לה קשה להיפרד מהמפות שסרגה ורקמה, מהמפיות הקטנות עם הרקמה היפה, מציפויי הכריות, מכיסויי המיטות וממטפחות הראש – כולם מעשה ידיה בנעוריה. היא בכתה הרבה כאילו נלקח ממנה חלק מגופה. כך סייעה הנדוניה של אמי לכלכל את המשפחה.

העלייה לארץ

במשך הזמן הרגישו יהודים רבים, וגם הוריי, שהמקום בו הם חיים אינו בטוח עבורם, ולאחר שקמה מדינת ישראל, החליטו רבים לעזוב ולעלות לארץ. הוריי עזבו את אורמיה וחיכו בטהרן לעלייה שארגנו אנשי הסוכנות היהודית. בשנת 1950 עלינו לארץ והעבירו אותנו למעברת פרדס חנה, בה נשארנו כחודש ימים, ולאחר מכן העבירו אותנו לטבריה. בטבריה קיבלה כל משפחה אוהל ותלושי אוכל לפי

מספר הנפשות במשפחה. לאחר שבע שנים בטבריה, הציע לנו בן דודי לעבור ולגור בדמי מפתח בכפר שלם שבדרום תל אביב. גרנו שם 15 שנים, ומשם עברנו לרמת הנשיא שבבת-ים. את רחמים הכרתי כשגרנו בכפר שלם, נשאנו בשנת 1966, ולגבעת כ"ח הגענו בשנת 1981 ואתנו ארבעת ילדינו: נאוה, אפרים, רמי ואבנר.

סיפורו של רחמים

רצח באב

אבי איברהים (אפרים) שרת בצבא כבוחן רכב ומשכורתו היתה טובה. אבי לא זכה לצאת לפנסיה מהצבא כי נרצח שם באכזריות על ידי קצינים מוסלמים. אמי רצתה לעלות לארץ בעקבות הוריה, שכבר עלו לישראל, אך אבי לא רצה בכך בשום אופן. אמי לא וויתרה. שוב

ושוב ניסתה לשכנע את אבי: "בוא נכין דרכונים, מה יש לנו להפסיד?" כדי לסדר דרכונים היה צריך לנסוע לעיר הבירה טהרן, ואנחנו גרנו באורמיה. אבי הגיע למשרד הפנים, שם בדקו את השמות שלנו והבחינו שאבי מופיע כאיש צבא. הם חשבו שאבי מתכנן לברוח, דבר שנחשב לבגידה. אבי ניסה לשכנע את הפקידים שאינו רוצה לנסוע, אלא רק שיהיו לנו דרכונים, כי אולי נרצה לטייל בחו"ל. הם יצרו קשר עם הבסיס בו שרת אבי ודיברו עם הקצין שהעביר מסר כי אבי מתכוון לברוח. אבי שב לבסיסו בידיים ריקות, שם נתן הקצין הממונה הוראה להכניסו לכלא. לפני שהכניסו אותו לתא הכלא היכו אותו בכל הכוח, בכל חלקי גופו, וכולו שתת דם, מראשו עד לרגליו. כשהבינו שהוא פצוע קשה מאד ואי

מסע העלייה לארץ

בן 13 הייתי כשעלינו לישראל, ואני זוכר שהעלייה לא היתה קלה. זה היה בשנת 1950 והיינו בדרכים במשך עשרה ימים. נסענו במוניות והחלפנו הרבה רכבות עד שהגענו

לטורקיה, ומשם טסנו לישראל. הגענו לבית עולים בפרדס חנה, שהיה מקום לעולים יתומים ולזקנים. לא רצינו להישאר שם ועברנו למעברת כפר נחמן בכפר סבא, ומשם עברנו לשיכון עממי ברעננה.

כבר בגיל 13 הייתי חייב לעבוד ולעזור לכלכלת משפחתי. אמי היתה אישה נפלאה שדאגה מאד לכולנו. היא לא רצתה שום עזרה מלשכת הסעד. היא היתה גם אימא וגם אבא בשבילנו.

אפשר לכלוא אותנו במצב כזה, העבירו אותנו לבית חולים בטהרן.

אנחנו לא ידענו דבר מכל מה שקרה. רק לאחר כמה ימים הגיע אלינו שכן והודיע לנו שראה את אבי בבית חולים, וכי מצבו קשה. השכן

אמר שכדאי ששני אחים גדולים שלי ייסעו לטהרן לראות את אבינו. אחיי לקחו בגדים עבור אבי ונסעו לטהרן לבקר אותו בבית החולים. כשהגיעו לשם התברר להם שאבינו כבר ניפטר ונקבר בבית קברות של המוסלמים. אבי היה כהן, ואנחנו שילמנו כסף רב על מנת להעביר אותו לבית הקברות היהודי באורמיה, לקבורה בחלקת הכוהנים. למרות האסון, אמי לא התייאשה ונסעה למשרד הפנים בטהרן כדי לסדר לנו את

הדרכונים. למזלנו היתה אמי רשומה בשם נעוריה ובמשרד הפנים לא ידעו שיש לה קשר עם האיש שגרמו למותו. אמי החליטה לוותר על כל הפנסיה של אבי ז"ל, ובצבא החתימו אותה על טופס וויתור על כל זכויותיו. אמי, אלמנה עם שישה ילדים, עלתה לארץ, ואבי ז"ל נישאר קבור בעיר אורמיה שבאיראן.

בזכות הדודה סמבר

שושנה ואני נשאנו בשנת 1966. דודתה סמבר הכירה לי אותה, ואחרי שבעה חודשי היכרות התחתנו. באותה עת כבר היתה לי דירה בפתח תקווה, ועברנו לגור בה. אני המשכתי לעבוד שם בחקלאות, ושושנה היתה עקרת בית. שכרתי אדמות ברעננה וגידלתי שם תפוחי אדמה, בוטנים, צנונית, כרובית, וצנון, והייתי משווק לסוחרים. מיום שאני זוכר את עצמי עסקתי בחקלאות.

שבע עשרה שנה גרנו בפתח תקווה, ובכל אותן שנים הייתי חקלאי. לצערי הרב נערך מכרז על שטחי החקלאות ברעננה, ואני לא יכולתי לעמוד בסכומים הגדולים שהוצעו. התחלתי לחפש מקום אחר לחקלאות. חלק מהאנשים שהיו במצבי, המשיכו לעבוד עם האיש שזכה במכרז. היה ברשותי כל הציוד החקלאי, ורק קרקע לא היתה לי. באותה תקופה קראו לי למילואים, בהם עשיתי שמירות. במהלכן הכרתי אנשים נחמדים. אחד האנשים שהכרתי היה יפת שמע ז"ל. ספרתי לו מה אני עושה, ושאני בבעיה כי אין לי מקום לעבוד, וכי בעקבות המילואים לא הזדמן לי להמשיך ולחפש.

המעבר מפתח תקווה לגבעת כ"ח

יפת שמע סיפר שהוא גר במושב גבעת כ"ח, וכאיש ציבור ידוע לו שמישהו רוצה למכור את המשק שלו. יפת שאל אותי אם אני רציני,

ואני אמרתי: "בוודאי, אני צריך לפרנס את המשפחה שלי". יפת נתן לי את מספר הטלפון של בעל המשק, וכשסיימתי את המילואים, חזרתי הביתה והתקשרתי אליו. באותה תקופה לא היו טלפונים לכולם, וכשהתקשרתי התברר שהגעתי לבית של השכנים שלו: יחיאל ומזל דמתי. הם קראו לשכן, וכך נקבעה פגישה שאליה הגעתי עם אשתי שושנה. קניתי את המשק ועברתי עם משפחתי למושב גבעת כ"ח. בשנת 1981 הגענו למושב עם ארבעת ילדינו, ולא הכרנו איש מלבד יפת שמע. התחלנו לגדל תפוחי אדמה, צנון, שום ובצל יבש. שושנה אשתי טיפלה בילדים, וגם עזרה לי בשדה.

כשהבן אבנר הגיע, בשעה טובה, לגיל בר מצווה, התארגנו והזמנו אוטובוס לכותל והזמנו את כל האנשים מהמושב. האנשים במושב כיבדו אותנו בשמחת בר המצווה והגיעו להשתתף. כך הכרנו את השכנים, ועד היום אנחנו ביחסים טובים עם כולם.

כשהגענו למושב בשנת 1981 היתה צרכנייה קטנה מאד, במקום שבו נמצאת כיום תחנת הדלק. היתה גם מרפאה, אך המושב לא היה מפותח כמו היום. היום יש כאן הכול.

המשכנו לעסוק בחקלאות בשקט ובכבוד וגידלנו ילדים למופת. תודה לבורא עולם, כולם נשואים ויש להם ילדים. יש לנו משפחה חמה ואוהבת מאד.

חנה ונחמיה אליהו

חנה מספרת

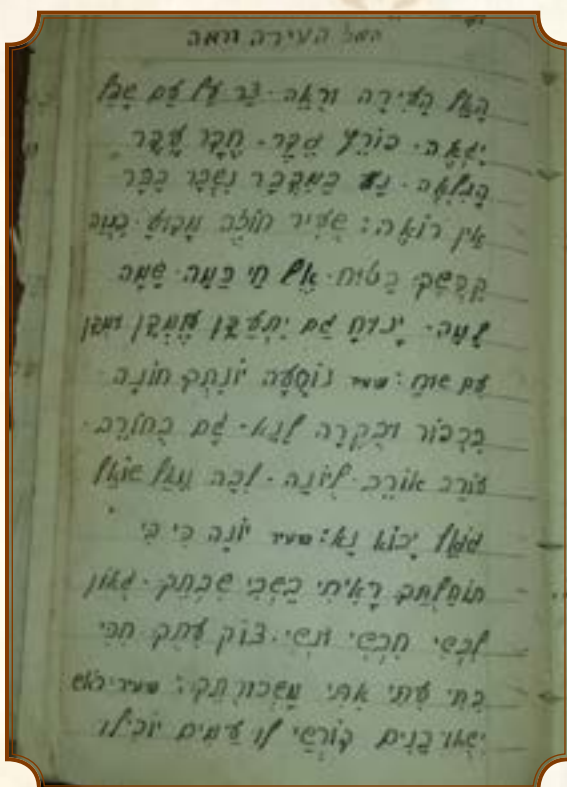
ילדות בקוצ'ין

נולדתי בקוצ'ין שבהודו, ויש לי זיכרונות נעימים משם. משפחתי היתה משפחה מאד חמה; משפחה שנהנתה ממה שיש, שלא דרשה הרבה והסתפקה במועט. היתה במשפחה

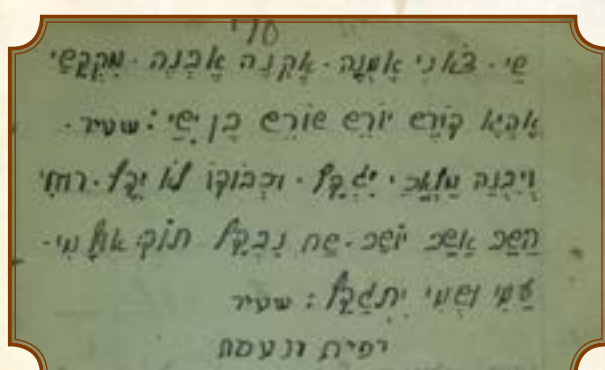
במסיבות סיום ובכל אירוע שהיה בבית הספר, היו מזמינים אותי ואת חברתי, שגם היא שרה יפה מאוד לשיר. גם באירועים משמחים ביקשו ממני לשיר, וכך הפכתי לסמל בקהילה, ותמיד הזמינו אותי לאירועים. את הכישרון הזה כנראה ירשתי מההורים, שאהבו לשיר שירי שבת.

בנוסף, אהבתי לכתוב סיפורים, ובכלל כתיבה. מאז שהייתי קטנה הייתי הולכת לעבודה של אבי ז"ל שהיה כורך ספרים, ושם מצאתי את עצמי קוראת ספרי שירה. כך נמשכתי לשירה

אהבה גדולה אחד כלפי השני. אבא העריך את אימא, והם חיו בכבוד. אבא עבד בכריכת ספרים, ואימא היתה עקרת בית. החלום והשאיפה היו לעלות לארץ ישראל.

נהניתי מאד מהלימודים בבית הספר. זה היה בית ספר רגיל לחלוטין שלמדו בו גם יהודים וגם גויים. כולם חיו בטוב יחד, למדו שיעורי אנגלית וחשבון, והיו גם שיעורי תורה עם הרב שהיה מלמד אותנו את פרשת השבוע. הייתי חוזרת על זה כמו שירה. הרב שם לב לכך שיש לי כישרון לשירה. בחיי החברה התבלטתי מאוד בשירה, וזכור לי שתמיד בטקסים,

העולם, בהיותי בת 18, התחתנתי עם בעלי נחמיה אליהו ז"ל. בשנת 1961 עברנו למושב גבעת כ"ח והתפרנסנו מחקלאות, מגידול ירקות ומגידול צאן.

כשהגענו למושב חווינו חוויה קשה מאוד. שמעון בננו, שהיה בן שלוש, אבד ונמצא רק ביום שלמחרת לפנות בוקר. שמעון יצא לטייל עם אחותו אתי, והיא לא שמה לב שהוא פשוט המשיך לכיוון אחר, וכך נעלם. היינו בהלם ולא ידענו איפה לחפש. הגיעו שוטרים שחיפשו כל הלילה, ולא מצאו. שמעון נמצא למחרת בבוקר.

אחד התושבים
מהמושב מצא
את אותו באחד
השדות מחוץ
למושב. אי
אפשר לתאר
במילים את
השמחה על
ההודעה שהילד
נמצא. בכינו
מרוב אושר,
וכמובן עשינו
סעודת הודיה
והודינו לקב"ה
על הימצאו.

גידלנו ארבעה ילדים: אתי ושמעון שנולדו במושב עלמה, ומרים ודוד שנולדו בגבעת כ"ח. כיום כולם נשואים, ויש לי עשרה נכדים ונין, שיהיו בריאים.

במשך הזמן עזבנו את החקלאות ועבדנו בחוץ. אני עבדתי במפעל ליצור קופסאות פח ושמינים. העבודה היתה במשרה מלאה, עד השעה ארבע אחר הצהרים, וכשהגעתי הביתה

וגם לכתיבה. כתבתי שירים וסיפורים, ואפילו מספר שירים בעברית. היום הספרים מוצגים בתערוכה של יהדות קוצ'ין בבית הכנסת במושב שלנו. התערוכה מספרת על המורשת של יהודי קוצ'ין.

למדתי בבית ספר המקומי עד כיתה י' בערך, ואז עלינו לארץ.

העלייה לארץ

עלינו לארץ בשנת 1952 והגענו למושב עלמה שבגליל. ההתאקלמות בארץ היתה קשה מאוד. ההורים, וגם אנחנו, היינו צריכים לצאת

לעבודה בשביל להתפרנס, והעבודה היתה קשה מאוד. התקשינו להתרגל למזג האוויר בצפון, שהיה קר מאוד, ואנחנו הרי באנו מארץ חמה. עם הזמן התחלנו להתארגן ולהתאקלם בארץ.

כשהגענו לארץ הגיעה מורה חיילת שלימדה אותנו עברית.

בתאריך ח' בחודש ניסן, שנת 5715 לבריאת

המשכתי לטפל בילדים, ובכל מה שצריך במשק הבית. נחמיה ז"ל עבד שנים רבות במפעל טקסטיל, כמובן גם הוא במשרה מלאה. הוא לא הרגיש טוב ויצא לפנסיה מוקדמת.

את הדברים הכי טובים. כשפרש לפנסיה העסיק את עצמו בכל מיני עבודות קטנות בבית. הוא נהנה במיוחד מהנכדים. לצערנו נפטר בעלי נחמיה ז"ל בגיל 73.

קצת על נחמיה אליהו ז"ל

נחמיה היה נער צעיר, בן שלוש עשרה, כשהתייתם מאביו. עול פרנסת המשפחה הוטל על כתפיו. נחמיה יצא לעבודה כדי לפרנס ולסייע לאמו לגדל את שבע האחים. העבודה היתה קשה מאוד. נחמיה היה הבן הבכור במשפחתו. תמיד דאג לאחים שלו, העלה את כולם לארץ ישראל, דאג שילמדו היטב וירכשו מקצוע לחיים.

כשהגענו למושב גבעת כ"ח עבד נחמיה בחקלאות. השקענו המון מאמץ וכוח בשביל להצליח. במקביל הוא עבד במפעל טקסטיל שנים רבות. הוא עבד קשה בשביל לפרנס ולתת לילדים כל מה שצריך כדי להצליח. תמיד דאג שלא יחסר מאום בבית. היה הולך לשוק וקונה

עבדתי עד גיל הפנסיה, ואחר כך הייתי בבית. נרשמתי למועדון הגמלאים והלכתי למועדון בכיף. יש שם חוגים מעניינים. אהבתי לשירה נמשכה גם בארץ, ושרתי הרבה במסיבות בקהילה.

בשמחות של הילדים הייתי תמיד שמחה, אהבתי לדבר ולצחוק, ותמיד התאמת את עצמי לכולם. הבית היה תמיד פתוח והילדים באים מתארחים בכל החגים. אהבתי לשחק עם הנכדים בכל מיני משחקים: רמי-קוב, קלפים ומשחקים אחרים. היום אני גרה בביתי עם בני דוד, אשתו לידיה וילדיהם, והם טפלים בי במסירות רבה.

רחמים ומרים אליהו

מרים מספרת

מקוצ'ין לישראל

בשנת 1945 נסעה אמי שרה נחמיה, שהיתה בהריון מתקדם, מהעיר בומביי (כיום מומביי) שבחוף המערבי של הודו, לקוצ'ין שבדרום

שם "המהנדס". לאחר המלחמה חזר לקוצ'ין, ושם הכיר את אמי שרה.

הוריי התחתנו וחיו בעיר קוצ'ין, שם נולד אחי הבכור נחמיה. עקב בעיות כלכליות עברנו לאחר מספר שנים לעיר מומביי כדי שאבי יוכל ללמוד הנדסת מכונות ולהתפרנס בכבוד.

לאחר שסיים את לימודיו, עבד אבי בתעשייה כמהנדס מכונות, אמי היתה עקרת בית, ומצבנו הכלכלי השתפר מאד. גם אחותי רחל נולדה במומביי, ובהמשך נולדו אחיי דני ומשה ואחותי חנה.

בשנת 1953 עלה אחי נחמיה לארץ ישראל באמצעות תנועת "עליית הנוער" והגיע לכפר בתיה. בעת שהותו בארץ שלח אחי עשרות

הודו. אמי נסעה לביקור אצל הוריה, וכך נולדתי אני בקוצ'ין בתאריך 2.5.1945, אצל סבי וסבתי. לאחר הלידה חזרה אמי למומביי, ושם נמשכו שנות ילדותי.

אבי, אברהם נחמיה, נולד וגדל בקוצ'ין, ובצעירותו שרת בצבא הודו והשתתף במלחמת העולם השנייה. הוא היה מנהל מפעל וקראו לו

היישוב בצפון. עם הזמן נבנו תשתיות מים, עבדנו בחקלאות בענף הטבק, ובכך שיפרנו את תנאי חיינו. משפחתנו זכתה במקום ראשון בגידול הטבק, ובעקבות זאת צולמנו לסרטון פרסומת מטעם משרד החקלאות.

מעלמה לגבעת כ"ח

לאחר כשמונה שנים החליטו הוריי לעזוב את היישוב לטובת יישוב במרכז הארץ, ובשנת 1961 הגענו לגבעת כ"ח. הייתי אז בת שש עשרה.

אבי עבד במחצבה ליד ברקת, כל הלילה היה מכין ומנקה את המכונות לחציבה ביום המחרת, ואמי היתה עקרת בית ועסקה בגידול עשרת ילדיה ובעבודות המשק. גידלנו ירקות וגם פרות לחליבה. כל עבודות הבית והמשק נעשו על ידי בני המשפחה, ללא כל עזרה מבחוץ.

כשהגענו למושב השתלבתי בבית ספר יסודי

מכתבים וניסה לשכנע את הוריי לעלות לארץ ישראל. למרות מצבנו הכלכלי הטוב בבומביי, השתכנעו הוריי ובשנת 1954 עלינו ארצה כולנו: אבי, אמי וששת ילדיהם (אמי נשאה בבטנה את אחותי אסתר שנולדה בבית החולים בחיפה, ובארץ נולדו לאחר מכן עוד שלושה ילדים). עלינו לארץ ישראל במטוס שהגיע לצרפת, ומשם אסף אותם לארץ מטוס ישראלי. הטיסה לצרפת זכורה לי כחווייה קשה מאוד משום שהקאתי כל הזמן, אך במטוס הישראלי חלפה ההרגשה הרעה לחלוטין.

מושב עלמה

הגענו ל"שער העלייה" ולאחר כחצי שנה הגיעו מהסוכנות היהודית ושכנעו אותנו לעבור ליישובים כפריים, וכך עברנו למושב עלמה שבצפון. למושב עלמה הגענו כ- 30 משפחות. התנאים במושב היו קשים בהתחלה, ללא תשתיות מים מסודרות ובתנאי מזג אוויר קשים: גשמים עזים ושלגים, עקב מיקומו של

שהיה במושב. להפתעתי הרבה, לא נתנו שם כבוד למורים ולמנהל. גם במושב עלמה וגם בהודו היה כבוד רב למנהל בית הספר ולמורים. ולכן, כאשר סיימתי את לימודי בכיתה ח', ביקשו ממני הוריי לעזוב את בית הספר ולהתפנות לעזרה במשק ובבית.

תנועת המושבים שפעלה במושב בחרה בי ובעוד נערה בשם לאה ושלחה אותנו ללימודי כלכלת בית בפנימייה בכפר הנוער "מאיר שפייה" שליד זיכרון יעקב, שם רכשנו ידע בנושא אפייה, שימוש בכלי מטבח בסיסיים כגון: מקציף, כף עץ, תנור, סיר פלא, אבקת אפייה, שמרים, וכדומה. רכשנו ידע גם בתחזוקת הבית וניקיונו. כשחזרתי מהלימודים העברתי את הידע שרכשתי למשפחה ולחברים.

בכל מוצאי שבת היינו הולכים ברגל, מספר חברים מהמושב, למושב מזור, שם הוקרנו סרטים הודים, וגם סרטים אחרים. זיכרון זה נשאר לי כחוויה מהנה ביותר. בימי חמישי היו חיילים מהשלישות הצבאית מגיעים למושב ומעבירים פעילויות שונות: לילדים – פעולות כמו בתנועת נוער, לנוער – ערבי ריקוד ושירה, ולמבוגרים – שיעורי קריאה ודיבור בשפה העברית.

בגיל 18 התחתנתי עם רחמים אליהו ז"ל, בן למשפחה מהמושב. החתונה היתה בעקבות שידוך ביוזמתו של גיסי אליאס.

לאחר מספר שנים קבלנו בית עם משק, ובמשק גידלנו ירקות. גם הגינה של הבית היתה תמיד

מטופחת מאוד וזכתה בתחרות "הגינה היפה ביותר". בחזית הבית גידלתי שושנים, ותושבי המושב היו מגיעים בימי שישי ומבקשים שאתן להם פרחים לכבוד השבת.

בביתנו הותקנה הטלוויזיה הראשונה במושב, וכמעט כל ערב הינו מוציאים את הטלוויזיה למרפסת וצופים בה יחד עם חברים ומשפחה. בהיותנו מושב שיתופי, נהנינו לא פעם מחלוקת תפוזים מפרדס המושב.

רב הקהילה היה הרב עכיש התימני, שהיה גם השוחט. לקהילת הקוצ'ונים היה חזן בשם יוספי מרדכי. לכבוד יום השבת היינו הולכים מדי יום שישי ברגל למושב רינתייה, קונים שם עופות חיים, מביאים אותם לשחיטה אצל הרב אבג'ל מהמושב וממשיכים את מריטת הנוצות וההכשרה בבית.

במושב היו גן ובית ספר יסודי (כתה א' עד ח'), וכיוון שביתנו היה קרוב מאוד לבית הספר, היו מגיעים התלמידים לביתנו לצפות בתוכניות של הטלוויזיה החינוכית.

שנים רבות עבדתי במעון בגבעת כ"ח בתפקיד טבחית, ואת מאכלי אהבו כל הילדים. עד היום מבקשים ומשבחים את "המרק של מרים" ואת הלחמניות הטעימות של ימי שישי.

שנינו עבדנו מחוץ לבית. בעלי עבד ב"רכבת ישראל" ואני במעון, ובנוסף, עסקנו בחקלאות, בלולים, ובמטעים, ואני גם הייתי עקרת הבית. נולדו לנו חמישה ילדים: אתי, גבי, ציון, אבי וצורי, בהם אנו גאים.

ימימה ורמי גבע

רמי מספר

החיים במושב

עליתי לארץ בשנת 1948. הגענו מהעיר כואלן לעיר רהדה שבתימן עם אחותי רבקה, היא בת תשע ואני בן שש בערך. אחי שלום מבורך עלה לפנינו, כי היה כבר בן שמונה ועלה עם "עליית הנוער" למחנה הנוער בנתניה. רבקה ואני עלינו עם הדודים שלנו. המעבר מעיר לעיר לקח לנו כ- 4-5 שעות על גמלים וחמורים. מהעיר רהדה נסענו לחאשד על משאיות במשך כשלוש שעות. שהינו בחאשד ("מחנה גאולה")

ובשנת 1950 עברתי לפנימייה בראשון לציון ששמה היה "בית יהודה". בפנימייה הזאת למדתי חמש שנים, ולאחר מכן עברתי לקיבוץ חפץ חיים שליד גדרה. אחרי חמש שנים נוספות עברתי לקיבוץ לביא, שם התגוררתי שנתיים וחצי, ובערך בגיל 17 התגייסתי לצבא. כשאני נזכר בשנים שעברו אני מתגעגע לימים שהייתי בקיבוץ, שם קיבלנו הרבה חום ואהבה ולמדנו כישורי חיים. המקום הזה נתן לי הרבה ביטחון שאתו יכולתי לצאת לחיים. מקום זה בנה וחיזק אותי להמשך הדרך.

בתימן שמי היה הינדי סעיד, ולאחר הצבא שיניתי את שמי לרמי כי אהבתי את השם הזה. כשהייתי בן 21, לאחר השירות הצבאי, הגעתי למושב גבעת כ"ח לנגן בחתונה של עפג'ין אברהם. אחי שלום מבורך ואני הגענו עם הלהקה שלנו - "להקת רון". באותו ערב שבו הופענו פנה אלינו מזכיר המושב משה נהרי ושאל אותנו היכן אנו גרים. אמרתי לו שאין לנו מקום מסודר, והוא הציע לנו לעבור לגור במושב גבעת כ"ח. אחי ברוך ואני שילמנו דמי כניסה, הלכנו לסוכנות וסידרנו הכול. קבלנו במושב חדר ומטבח. השירותים היו בחוץ. אחותי רבקה התחתנה ועברה לגור בכפר סירקין.

בשנת 1965 התחתנתי עם ימימה. אני הייתי בן 22 וימימה בת 17. גם אחי שלום התחתן ונשאר במושב. כשימימה ואני התחתנו כבר היה לי משק אותו טיפחתי והתחלתי לעסוק בחקלאות. הכרתי את ימימה כשהייתי הולך למחלבה הראשית שליד הצרכנייה והדואר. היינו חברים, ולאחר חצי שנה התחתנו. המשכתי

כשלושה חודשים, ומשם עלינו ארצה. גם אותי הביאו לפנימייה בנתניה, שם הייתי שנה אחת,

מתאספים ומגובשים.

כך השגתי כל מה שרציתי – סיפורי ילדות בשנת 1950 עברה קבוצה של כשישים ילדים קטנים בגילאי שבע עד ארבע עשרה, ממחנה "עליית הנוער" בנתניה, לפנימייה קטנה בראשון לציון בשכונת ברנשטיין. הפנימייה

שכנה בבניין בן שלוש קומות והיתה מוקפת כולה גדר עם גן גדול ומסביב לו פרדסים. ביניהם הייתי אני, ילד בן שמונה. חיכיתי לשווא שמישהו מהמשפחה: מהאחים או מהקרובים יבוא לבקר אותי, כי היה נהוג שהורים, דודים ואחים באים לבקר את יקיריהם השוהים בפנימייה. בחופש הגדול רוב הילדים יצאו לחופשה, אך אותי לא היה מי שיבוא וייקח, וזה היה עצוב, כי כולם

יצאו לחופשה, ואילו אני נשארתי לבלות את החגים ואת החופשות בפנימייה.

מאחורי הגדר של הפנימייה היו מספר בתים, שלכל אחד מהם היה פרדס קטן ליד הבית וגן ירק, מהם היו מתפרנסים. באחד הימים, ילדה שגרה באחד מהבתים השכנים, בת שמונה בערך, אמרה לי: "למה אתה עצוב?", עניתי: "כי כולם משחקים עם כדורים, רוכבים על אופניים, ויש להם מפוחיות וחלילים, ולי לא". אז היא אמרה: "בוא אלינו לחצר". הלכנו לחצר, אבל היו שם כלבים ופחדתי להיכנס בגללם. אמה של הילדה קראה לה שתבוא

לעבוד בלהקה שלנו, וגם עבדתי בחקלאות. טיפחנו את המשק שלנו וגידלנו בצל ירוק, תפוחי אדמה, בוטנים, תירס וארטישוק. ימימה עבדה אתי בחקלאות במשק שלנו, וגם בבני עטרות במיון ביצים וענבים, שאותם היו שמים באריזות ושולחים לתנובה.

בנוסף, הייתי אחראי על הביטחון ביישוב בחצי משרה. ארבע עשרה שנה הייתי אחראי על ביטחון היישוב ועל מחסן הנשק. עבדתי עם ארבעה שוטרים זמניים (שמ"ז): יחיא נהרי ז"ל, יעיש סעדיה ז"ל, ג'ובני שלום ז"ל ויוסף אשרף ז"ל. בתפקידי נחשבתי כקצין, והדרכתי בכל היישובים על ביטחון התושבים. הם התייחסו לשמירה

ברצינות רבה. המצב לא היה פשוט ודרש היערכות. שני שוטרים שמרו בצד אחד של המושב, ושני שוטרים בצדו השני. היו גם מתנדבים מהמושב ששמרו בסבב, כל פעם משפחה אחרת. על כל ההדרכות וההתייחסות והאכפתיות לביטחון התושבים, קיבלתי תעודת הערכה מהרמטכ"ל דאז רפאל איתן ב- 5.4.1982.

אותן שנים ראשונות במושב זכורות לי לטובה. היתה אחוות אחים, היתה שמחה במושב, היה הומור והיה הווי חברתי. כשהיתה חתונה, כל חברי המושב הגיעו לשמחה. בשבתות היינו

הכניסה בדלי, ואמרה: "הנה, זה השכר שלך". לקחתי את הדלי אל האישה, צלצלתי בדלת ונתתי לה אותו. היא שמחה כל כך, לקחה את הדלי ואמרה לי לחכות. היא פיזרה את כל השאריות לתרנגולות וחזרה אליי. האישה נתנה לי חפיסת שוקולד גדולה ושקית קטנה מלאה סוכריות. שמחתי מאוד והייתי מבסוט.

חזרתי לפנימייה,

כיבדתי את חבריי והרגשתי שאני מקובל בעיניהם, בכך שאני שמביא להם שוקולד וסוכריות. מאז, כל פעם הלכתי לטבחית, עבדתי, קיבלתי דלי עם שאריות ונתתי לאישה.

באחת השיחות

שאלה אותי האישה עם התרנגולות איפה המשפחה שלי. "אני לא מכיר. עוד לא באו לבקר אותי ואין לי כסף

לאופניים והכול", עניתי. האישה שמעה ונצבט לה הלב. היא נתנה לי כמה גרושים ואמרה: "לך תשכור לך אופניים".

שמחתי, שכרתי אופניים והתחלתי לטייל כמו כולם כאוות נפשי. בכל פעם שהיא נתנה לי כסף חסכתי אותו וביקשתי מהמדריך שיקנה לי מפוחית וכדור. המדריך לא הבין מאיפה יש לי כסף, אבל הלך וקנה לי. חשתי ביטחון משום שעכשיו יש לי כסף משלי ואני יכול לקנות הכול: מפוחית, כדור, אופניים.

לימים נתגלה הסוד שלי על ידי אחד המדריכים, ואז המנהל החליט לאסור את זה, היות שגם

הביתה, והילדה ענתה לה שהיא משחקת עכשיו. האימא יצאה וראתה אותי משחק עם עוד ילדים. היא כיבדה את בתה בחתיכת שוקולד ובשתי סוכריות. הילדה שאלה את אמא: "מה איתו?" והאימא נתנה גם לי חתיכת שוקולד ושתי סוכריות.

נורא שמחתי שקיבלתי את זה ואמרתי לה:

"יש לך תרנגולות וכל מיני ברווזים?" ענתה לי: "נכון, יש לי, בוא תראה". ראיתי את כל בעלי החיים שיש להם ואמרתי לה: "בגלל שנתת לי ממתקים, גם אני אתן לך משהו בשביל התרנגולות". למרות שאף פעם לא עבדתי במטבח של הפנימייה, נכנסתי, פניתי לטבחית ואמרתי לה שאני מוכן לעשות כל עבודה במטבח, אבל את השאריות אני רוצה לקחת בדלי. הטבחית שמחה, כי ממילא היתה זורקת את זה. נכנסתי למטבח ועשיתי כל דבר שאמרה לי לעשות. לאחר שסיימתי את העבודה, לקחה הטבחית את כל השאריות,

ילדים אחרים רצו לעשות כמותי, והחליט לשים לזה סוף. "אתה לא לוקח לאנשים כלום, ולא יוצא לשם יותר" אמר לי. שמחתי שיש לי עכשיו הכול והשלמתי עם האיסור.

סבתא של יגאל בשן

באותם הימים, היו הילדים הולכים משכונת ברנשטיין לבית ספר "אור החיים" ובדרך היו עוברים בשכונת בלפור, שהיא שכונת תימנים. הילדים היו עוברים זוגות, זוגות, מדי יום, ובדרך היתה יוצאת אישה מבוגרת מהמרפסת ומסתכלת על הילדים. כשהיתה רואה אותי, עשתה לעברי כל מיני תנועות כאילו הרגישה: "הוא קרוב אליי... מהמשפחה שלי..." זאת הרגשתי גם מהמבטים ששלחה לעברי וממלמוליה.

יום אחד בא אחי ואמר: "שמע, אני אקח אותך עכשיו לאחת הדודות. קוראים לה דודה סברה (ציפורה) והיא תכבד אותנו. היא מהוותיקות של ראשון לציון". אחי הגדול ביקש רשות מהמנהל, לקח אותי, והנה הגענו. נדהמתי לגלות שהדודה היא לא אחרת מאשר אותה אישה! אחי דפק בדלת ויוצאת אישה יפה עם שמלה לבנה, מטפחת על הראש, מחבקת את האח הגדול והוא אומר לה: "זה אחי הקטן".

איך שהיא ראתה אותי החווירה כסיד. היא לא דיברה, ורק חיבקה ונישקה אותי והתחילה לבכות: "כל בוקר אני רואה אותו עובר לבית הספר ועיניי עליו כל הזמן". היא ראתה את הדמיון בינה לביני. הדודה הזאת קיבלה אותנו ואירחה אותנו בביתה עם כל המשפחה, וקנתה לי מזוודה קטנה, וגם אופניים קטנות. הייתי לילד קטן ומאושר שעכשיו יש לו דודה, והייתי שמח עד השמיים. מאז בן הדודה היה בא ולוקח אותי אליה לעשות שם שבת.

התקבלתי בחום ובאהבה עד שהילדים האחרים התחילו לקנא בי. הרגשתי שיש לי עכשיו משפחה, שיש לי גב, ושלא חסר לי כבר שום דבר. הבן שלה היה לוקח אותי לטיולים באופנוע, עוד הרבה דברים כיפיים, והיו לי חיים מאושרים.

הדודה הזאת היא לא פחות ולא יותר – הסבתא של הזמר יגאל בשן.

ימימה מספרת

נולדתי במחנה חאשד שבעדן שהיה תחת חסות בריטית. בשנת 1949 עלינו עם ההורים לארץ ישראל למחנה עין שמר. זמן קצר לאחר מכן עברנו לעין כרם בירושלים.

ילדות בעין כרם ובגבעת כ"ח

אני זוכרת את התקופה שבה גרנו בעין כרם שבירושלים. זכורות לי מדרגות תלולות בצד הבית. למעלה היתה מרפסת ענקית שהיו עלייה כדים למים. בירושלים היה מחסור במים, ולפעמים לא היו מים בברזים והשתמשנו במים שהיו במרפסת למעלה.

לאחר כחמש-שש שנים עברנו למושב גבעת כ"ח. הגענו למושב בעקבות דודי, אחי אמי, שסיפר לאבי שמגדלים שם סלק סוכר ועושים הרבה כסף, דבר שמצא חן בעיני אבי. קיבלנו מהסוכנות היהודית חמש כבשים, מספר תרנגולות וסוסה שהיתה משותפת עם השכן. קיבלנו גם טוריה ומגרפה.

יש לי עוד שלושה אחים, צעירים ממני. כילדים השתתפנו בעבודה במשק. אני ואחיי היינו רותמים את הסוסה ויוצאים לעבודה. פעם היו חורשים במחרשה הרתומה לסוס. אני הייתי מובילה את הסוסה, ואבא שלי היה מחזיק את המקלטר. בקיצור, עבודה פלחית ידנית. במקביל, למדתי במושב עד כיתה ח', ואחר כך

יצאתי לעבודה במשק בית.

בתקופת גידול הבוטנים היינו יושבים בחצי גורן כדי להפריד את הבוטנים מהעלים ועובדים אל תוך הלילה. בהזדמנויות אחרות עזרנו לאבא באיסוף צנן וגזר ובהכנתם למכירה בשוק ראש

בבית. גיסי הגיע לסלון הכלות לאסוף אותי עם השמלה ולקחת אותי הביתה. את השמלה הוא הניח בתא המטען של המכונית ונסענו לבית הוריי. גיסי הוריד אותי והמשיך אליו הביתה על מנת להעמיס את שאר הציוד של הדי-גי. גיסי היה גם הנהג שלי, גם הדי-גי וגם הצלם של החתונה.

הגעתי לביתי, רציתי להתחיל להתארגן וגיליתי לפתע שהשמלה איננה, שהיא נשארה במכונית. בזמנו לא היו טלפונים במושב, כך שלא יכולתי להתקשר מיד לגיסי ולהגיד לו שיחזור מהר כי השמלה במכוניתו. בינתיים, החתן, נסע באופניים במזג אוויר סוער, רטוב עד לשד עצמותיו (למזלנו היתה לו עוד חליפה), לנסות ולהתקשר מבית פרטי, היות שהיו רק שלושה טלפונים בכל המושב... בזמן הזה הספיק כבר גיסי לגלות שהשמלה נמצאת באוטו וחזר מהר לביתי. כך הספקתי להיות מוכנה בזמן לחתונה. מונית הגיעה לאסוף אותנו כשבחוץ ירד גשם זלעפות. בעבר לא היו מדרכות במושב אלא רק כורכר ובוצ, וקרוב משפחה נאלץ להרים אותי על ידיו ישר למונית, שחלילה לא אתלכלך מהבוצ!

מקימים משפחה

לאחר נישואינו התחלנו לעבוד בחקלאות וגידלנו ארטישוק וירקות נוספים, ולאחר מכן גם משק חי: פרות, אווזים, עופות פטמים. כמו כן, היו לנו מטעים. מכול עבודתנו נשארה רק - קדחת.

שנה לאחר החתונה נולד הבן הבכור אייל, ואחר כך נולדו לנו עוד שלושה ילדים: עופרה, יובל וגלית, שגם הם למדו במושב, אחרי כן בבני עטרות, ולאחר סיום בית הספר היסודי למדו בתיכון יהוד.

העין. את הדרך הוא עשה כמובן... עם הסוסה הרתומה לעגלה. לאחר תקופה מסוימת הקים אבי רפת שכמובן, אנ, כבת בכורה בבית, נשאתי בעול הטיפול בה שנים ארוכות עד שהתחתנתי בשנת 1965.

סיפור החתונה

בגיל שבע עשרה התחתנתי עם רמי בעלי. ביום החתונה, בצהרי היום, גיסי שמעון בא לאסוף אותי מסלון הכלות. בעבר, היה נהוג לאסוף את השמלה מסלון הכלות ולהתלבש

שושנה ויוסף גריידי

שושנה מספרת

החיים בתימן, הנישואים והעלייה
בן שלוש היה יוסף בעלי ז"ל כשהתייתם מאביו
זכריה ואמו יונה (חממה) נשארה אלמנה. היו
לו שלוש אחיות: רחל, מרים ושרה. אחותו רחל

לערבים.
בתימן היתה שמחת חיים. היינו משחקים
יחד, הערבים והיהודים. הנשים היו הולכות
עם כיסוי ראש כמו הערביות. בעלי יוסף ז"ל
ואני היינו מאותו הכפר. אביו של יוסף בעלי
היה מהשפחה המאוד רחוקה שלנו, אך היו
ביקורים מדי פעם. כשהיה בן חמש עשרה הוא
בא לבקש את ידי מהוריי ז"ל. אני זוכרת את
אותו היום. ישבתי בחדר, והם – בסלון, החליטו
ביניהם לגבינו. אותי אף אחד לא שאל ואיש
לא התייעץ עמי בנושא.

לאחר ששה חודשים של היכרות טובה, בהם
יוסף היה בא לבקר בחגים, הוריי החליטו שאנו
מתחתנים, בשעה טובה. עשו לנו מסיבת חינה,
ולאחר שבוע היתה החתונה הגדולה. החתונה
היתה יפה מאד והתקיימה בחצר גדולה, עם
הרבה אנשים, ריקודים, שירים ואוכל.

אמו של יוסף היתה אלמנה ואיש לא גר איתה,
ולכן כשנישאנו נכנסנו לגור עמה, אך לאחר
שנה אף היא נפטרה. גרנו בביתה כשנתיים.
אחד הדברים הבלתי נשכחים בעיניי מתימן
היה שלא חסר לנו דבר, אך באותה תקופה
כבר התפשטה שמועה שעולים לארץ הקודש.
יוסף ז"ל ואני ראינו שיש גל של עלייה לארץ
ישראל והוא אמר: "בואי גם אנחנו נעלה".
שלושה ימים בעלי ואני התכוננו, לקחנו בגדים
וספרי קודש והכנו קובנה ופיתות שיהיה לנו
לדרך. היתה לנו בעיה – איך להסתיר את הכסף
שהיה ברשותנו. יוסף לקח את כל הכסף, הכניס
בתוך חגורה וקשר מתחת למכנסיים, ועל זה
לבש ג'לביה. יצאנו לדרך. עברנו אצל ההורים

החתונה ועברה לגור עם בעלה סאלם, איש
טוב מאד שלקח את יוסף הקטן תחת חסותו
ודאג לו לכול. סאלם דאג שיוסף ילמד תורה,
לימד אותו לעבוד ולדעת לעבד עורות של
חיות. אנשים רבים התעסקו בעבודה זו באותה
תקופה. היו קונים עור של כבשה או פרה או
עז כשהוא עדיין לח וטרי, מעבדים ומייבשים
ומכינים ממנו שמלות, תיקים, חגורות וגלביים
ארוכות. את התוצרת היו מוכרים ליהודים וגם

שלי ז"ל ואמרנו להם: "בואו תעלו יחד אתנו לארץ ישראל", אך הם לא רצו ואמרו: "זה לא הזמן עכשיו". המשכנו בדרכנו שלושה ימים כשאנו רוכבים על חמורים, ועצרנו לאכול בכפרים. הגענו למחנה חאשד, שם נכנסנו לאוהל בו גרו ביחד ארבע משפחות. היה חדר אוכל מרכזי, קיבלנו תלושי אוכל ואכלנו שם. אחרי שבועיים במחנה חאשד עלינו לארץ. רשמו אותנו, משפחה אחרי משפחה, ועלינו לאווירון. הגענו לארץ זוג צעיר מאד, ואני רק בת ארבע עשרה. הביאו אותנו למחנה עתלית לזמן קצר, אז הגיעו מהסוכנות היהודית ושאלו אותנו לאן אנחנו רוצים ללכת. בעלי בחר בירושלים. הביאו אותנו להר-טוב בדרך לירושלים, שם היו בתים מוכנים. המקום היה מהמם, מלא עצי פרי כמו אפרסקים וענבים. שם ילדתי את בננו הבכור ברוך. באותה תקופה בעלי כבר היה בן שבע עשרה שנה והחליטו לגייס אותו. אך בהר טוב קרה אסון. אחד האנשים שלנו, יעקב

אברהם ז"ל, נהרג בזמן שהיה בשמירה על ההר. ערכים ירו בו, ועד היום לא ברור מאיפה הגיעה הירייה הזאת. בעקבות המקרה ניכנס בנו פחד והחלטנו כולנו לעזוב את המקום. עברנו ליהוד, ולאחר מכן הגענו למושב גבעת כ"ח, משום שבעלי אהב חקלאות, וגם אחותי זוהרה ומשפחתה גרו שם.

זיכרונות מהשנים הראשונות במושב

החיים במושב לא היו קלים, אבל לא היו לנו תלונות. לא היה שפע אוכל, ואני זוכרת שאז הייתי קונה מרגרינה, לחם וריבה בצרכנייה, אך אפילו שאכלנו מעט, היינו שבעים ושמחים. קיבלנו אדמה, עיזים ופרות ועבדנו במשק. הרפת היתה במקום שבו המחסן נמצא היום. בשנים הראשונות שלנו במושב קיבלנו בית שהיו בו חדר ומטבח. כשנולד הבן שמעון, קיבל בעלי אישור להרחיב את הבית ובנה עוד חדר. התחלנו לעבוד בחקלאות וגידלנו ירקות: מלפפונים, עגבניות, סלק סוכר וזרעי חֶלְבָה.

הגענו לארץ זוג צעיר מאד, ואני רק בת ארבע עשרה. הביאו אותנו למחנה עתלית לזמן קצר, אז הגיעו מהסוכנות היהודית ושאלו אותנו לאן אנחנו רוצים ללכת. בעלי בחר בירושלים. הביאו אותנו להר-טוב בדרך לירושלים, שם היו בתים מוכנים. המקום היה מהמם, מלא עצי פרי כמו אפרסקים וענבים. שם ילדתי את בננו הבכור ברוך. באותה תקופה בעלי כבר היה בן שבע עשרה שנה והחליטו לגייס אותו. אך בהר טוב קרה אסון. אחד האנשים שלנו, יעקב

ככיתה א'. כשהיה חוזר הביתה מבית ספר, עוד לפני שהיה נכנס הביתה, היה שוכב על הכביש שלפני הבית, לוקח את המחברת והעיפרון, וכבר היה מכין שיעורי בית. השכנות היו יוצאות החוצה וצועקות: "תראי את הבן שלך שוכב באמצע הכביש ומסכן את עצמו!", אך אריה היה מסיים את השיעורים ונכנס שמח לבית לאחר שכבר הכין שיעורי בית. אריה היה מבקש: "אימא, תכיני לי מרק עם בשר", ואני הייתי מכינה מרקים של שעועית ועדשים ואומרת לו שיש בתוכו בשר.

יוסף בעלי ניפטר בא' אדר ב' התשס"ג, 5.3.2003. תודה לבורא עולם הילדים שלי: ברוך, שמעון, ציונה, אריה, יונה, רחל ולאה, מדהימים ומכובדים ומכבדים אותי מאד. יש לי נכדים ונינים, תודה לבורא עולם!

כמו כן גידלנו עופות ואווזים. המושב עדיין לא היה מפותח, והיו קוצים ואבנים לרוב, אך היינו שמחים שאנחנו בארץ הקודש.

היה במושב דבר משמח מאד: הרבה אנשים במושב גידלו סלק סוכר, וכל פעם שהיה קטיף, כל המגדלים היו באים ועוזרים אחד לשני. היתה אחווה ושמחה. אותה משפחה שעזרו לה היתה גם מגישה אוכל.

עבדנו קשה ולא היה זמן ללימודים, אלא רק לעבודה וגידול הילדים. יש לנו שבעה ילדים, והיום יש כבר נכדים ונינים. ילדתי את ילדי בבית חולים "השרון". לא היו אז מעונות לילדים, ולכן נשארתי בבית לגדלם. כשהגיעו לגיל שלוש היינו מכניסים אותם לגן שהיה במושב.

המקרה עם הבן אריה

אני זוכרת את המקרה עם בני אריה שהיה

הבן ברוך גריידי מספר

אבי היקר בעל ידי הזהב

קיבלו פרות מהסוכנות. במקום לחלוב את הפרות, הוא פשוט גידל עגלים ומכר, וכך הגדיל את כמות הפרות. הוא היה איש חכם שידע לעשות הכול מכלום. במקום לקנות אוכל לפרות ולעגלים, היה הולך למושב בני עטרות וקוצר עשבים בשדות עזובים ובתוך הפרדסים ומביא להם לאכול, בלי לקחת תשלום עבור העבודה הקשה. ברבות הימים אבי התחיל גם לחלוב את הפרות, והוא היה הראשון שרכש מכונות חליבה. אבי עבד גם ברפת וגם במחלבה הראשית, הסמוכה לצרכנייה של היום, שם היו מביאים את החלב שלהם כדי לשקול ולהניח במקרר על מנת לשווק לתנובה.

הוריי גם התעסקו בחקלאות וגידלו ירקות וסלק. כל עבודת השדה נעשתה באופן ידני. הם היו קוצרים וחורשים את האדמה. הוא ידע הכול: מסגרות ובנייה. היה איש מחושב וטוב בעסקים. בשנת 1990 אבי דאג שבית הכנסת המרכזי "תפארת ישראל יורחב. ברור שלקח מכספי נדרים ותרומות מהציבור וגם מכספו שלו, כדי שיהיה מרחב למתפללים, וגם שיראה

אבי יוסף הגיע עם אמי מתימן מהעיר ירים. יחד אתם הגיע נער יתום בשם שלמה שאבי אימץ בדרך לעדן. הוריו של הנער שתו מים מורעלים שמכרו להם הערבים, והם מתו. כשהגיעו לארץ הביאו אותם להר טוב, ושם הם נכנסו לבתים של ערבים שברחו בגלל המלחמה. המקום היה כל כך יפה, היו שם הרבה עצי פרי ונוף משגע, וממש נהנינו לגור שם. אני הבכור נולדתי בהר טוב. היה שם בית חרושת בשם "שמשון", ואבי עבד שם במשך שנה כמחסנאי. האסון שקרה בהר טוב (אחד העולים נהרג מאש צלפים), הרתיע את כולם. בנוסף, אבי יצא למלחמה והיה חבלן שמגלה מוקשים. לכן עזבנו את הר טוב ועברנו ליהוד.

הוריי גרו ביהוד שלוש שנים, ושם נולד אחי שמעון, ומיהוד החליטו לעבור למושב גבעת כ"ח, לשם הגענו בשנת 1956. אבי קנה פרה מכספו הפרטי, למרות שהראשונים שהגיעו

יפה יותר, כולל בניית עלייה לחזן ולשליח הציבור שקוראים בתורה. הכול עשוי שיש רחב ויפה. הגיעה תקופה בה היו קשיי פרנסה, ואבי החליט למכור את הפרות ואת העגלים, ובכסף שקיבל החליט לבנות מחסנים ולהשכירם. הוא התחיל להביא פועלים ערבים שיעבדו אתו בבנייה, אך נוצרה בעיה. אבי רצה לבנות מחסנים גבוהים, והיה צריך לטפס על סולמות גבוהים. הדבר היה בתקופת חורף קשה מאד והפועלים הערבים לא הסכימו לכך בגלל פחד גבהים. אבי, לעומת זאת, לא פחד משום דבר והחליט לעשות הכול לבד. כך קרה שבאחד הערבים, בעת שהיה מזג אוויר קשה, המשיך אבי לעבוד בבניית המחסן. הוא טיפס גבוה, ומכיוון שהיתה רוח חזקה, הוא נפל מהסולם, צנח כלפי מטה וקיבל מכה חזקה בצלעות ובחלקי גופו האחרים. כתוצאה מכך הוא אושפז בבית חולים והחלים במשך תקופה ארוכה, במקום לסיים את בניית המחסנים

ולהשכירם. לאחר מכן הוא התקשה לעבוד. הוא הרבה ללכת לבית הכנסת וללמוד תורה. היתה לו אהבה גדולה ללימוד, והוא היה יושב שעות, לומד תורה ומתעמק בספר הזוהר. לצערנו, אבי חלה ולאחר תקופת אשפוז בבית החולים, נפטר. דבר אחד חשוב לי לציין וזכור לי לטובה – אבי היה מגיע אליי מדי צהרים, קורא אצלי את העיתון היומי, לוקח עמו את ספר הזוהר, יושב שעות בבית הכנסת וקורא. כל פעם, כשסיים ספר אחד של הזוהר היה מחזיר ולוקח ספר אחר. כך המשיך אבי במנהגו במשך שנים עד שנפטר. כיום אני ממשיך את המסורת של אבא: לוקח ספר זוהר לפי סדר, הולך לבית הכנסת, קורא ומחזיר. הקהל בבית כנסת יודע את הסיבה. אבא יוסף גריידי נפטר בא' אדר ב' התשס"ג, 5.3.2003. יהי זכרו ברוך.

שולמית וסאלם דמתי

יחיאל, שהיה בן עשר בעלותו לארץ, והצעירים ממנו סעדיה ואברהם. בארץ נולדה האחות אסתר, שנחטפה מבית החולים בגיל שנה וחצי. אחרי האחות אסתר נולדו יצחק וצעיר הילדים – אמנון. שלושה מהאחים נולדו כבדי שמיעה. בהגיעם לארץ הובאו ישירות למעברת אלישיב ליד חדרה, שם גרו כשנתיים באוהלים, ולאחר מכן עלו למעברת קולה ולגבעת כ"ח. סבתא שולמית היתה עקרת בית, ואילו סבא פרנסתו היתה בחקלאות, ברפת ובגידול ירקות. בביתם של סבא וסבתא דיברו תמיד עברית.

אמנון מספר על הוריו

מיום שנולדתי, צעיר הבנים במשפחה, הקשר ההדוק שלי היה עם אמי, שולמית-סלמה דמתי. אבא שלי היה איש שקט מאד וצנוע.

יחיאל שמע מספר

סאלם דמתי, איש חסיד היה. שקט ועניו היה האיש. התפלל כל יום שלוש פעמים ובתפילתו אמר: "השיבנו לציון ברחמים". תפילתו היתה מכוונת לשמים. הוא היה אחד הצדיקים שבזכות

עמלם נגאל עם ישראל ושב לארצו. סאלם היה חזן ושוחט. יחד עם אשתו גידל חמישה בנים ובת אחת שנעלמה במחנה עולים. הוא התפרנס מגידול פרות לחלב. אשתו שולמית היתה לו לעזר, ויחדיו בנו את משקם. שלושה מבניהם נולדו חרשים, והשניים השקיעו עמל רב בחינוכם.

על כן רצוי וטוב, שם טוב משמן טוב, לכו למדו מעשים טובים. עשית טוב, שמך טוב לעד.

הנכדה קרנית אטיה מספרת

סבי סאלם לוי דמתי וסבתי שולמית, הוריו של אבי יחיאל, באו מהעיר רווי באזור תעוז שבמרכז תימן. מקור שם המשפחה 'דמתי' הוא בעיר ממנה באה סבתו של אבי, דמת, ולכן שינו את שם המשפחה מלוי לדמתי. סבי וסבתי עלו ארצה בשנת 1948 עם ילדיהם:

ובמיוחד אבי שהיה אדם דתי. אבי לא הרבה לשוחח, גם איתי. קראתי את שפתיו, למרות המבטא התימני הכבד. הוא היה אומר לי דברים כמו: "תשמור על עצמך" או: "אל תאמין לאנשים". שימח אותי שאבא זכה להיות בחתונה שלי עם ג'יל

ולהחזיק את בני קאי בברית שלו שקיימנו בבית הוריי במושב בתחילת אפריל 1991. אבי סאלם נפטר בשנת 1992, ואמי שולמית נפטרה בשנת 2009. יהי זכרם ברוך.

אני זוכר אותו בעיקר יושב וקורא בתנ"ך. אבא היה שוחט ואיש שכיבדו אותו במושב. הוא היה מבוגר מאמי ונשא אותה לאשה בגיל ארבע עשרה, לאחר שהתגרש מאשתו הראשונה. אמי נהגה לספר על אבא שהיה איש עדין מאוד, לא כמו גברים אחרים שנשאו ילדות ובגיל מוקדם לקחו אותן. הוא היה אדם עם סבלנות ורוגע.

מגיל חמש עד גיל חמש עשרה הייתי במוסד "ניב" לילדים חרשים בירושלים. בחופשות הייתי עוזר לאבא הרבה בעבודת החקלאות בשטח, בכל הזדמנות שיכולתי.

אני זוכר נסיעה עם אבא מגבעת כ"ח לשוק בראש העין, עם עגלה וסוס, כמוכן. זה היה בחופשת חנוכה, כשהייתי בן עשר, בשנת 1967. זה היה יום חורף, וכשהגענו לשוק, אבא קנה לי שטיח לחדר. התרגשתי שהוא דואג לי, שלא יהיה לי קר.

מאוחר יותר התחלתי לרקוד, והייתי ממייסדי להקת "קול ודממה", ובמשך חמש עשרה שנה הרקדן הראשי. הוריי שלא אהבו את בחירתי,

סעדיה ושרה דמתי

שרה מספרת

סעדיה

סעדיה ז"ל, בעלי, נולד בשנת 1942 בעיר צנעא בירת תימן, שם נולדו להוריו סאלם ושולמית הבנים יחיאל, סעדיה, אברהם, ובת רבקה שנחטפה בארץ, והיא בת שנתיים.

המשפחה הגיעה לארץ בשנת 1949, התגוררה באלישיב ובשנת 1953 הגיעו לגבעת כ"ח. בארץ נולדו עוד שני בנים: יצחק ואמנון.

סעדיה, שנולד חרש, היה בן שבע כשעלה לארץ. הוא למד ארבע שנים בבית ספר לחרשים בירושלים, ולאחר מכן עבר לבית ספר עממי לילדים חרשים בתל-אביב. בגיל 14 חזר למושב על מנת לעזור להוריו בחקלאות וברפת. בערב, לאחר העבודה, נהג ללכת למועדון חרשים בתל אביב. באותם זמנים לא היה רכב למשפחה, ופעמים רבות היה עושה את כל הדרך ברגל.

סעדיה לא התגייס לצבא כי היה פטור משירות. בגיל שמונה עשרה התחיל להתאמן בספורט, והיה רץ עם קבוצה שאת חבריה הכיר במועדון

החירשים בתל-אביב. האימונים התקיימו בבית ספר "הלן קלר", וסעדיה הגיע להישגים גבוהים ונשלח מספר פעמים לייצג את ישראל בתחרויות בחוץ לארץ. סעדיה היה הרבה שנים ספורטאי, והתאמן לא רק בריצה, אלא גם באתלטיקה קלה.

גם אני הייתי מגיעה למועדון החירשים בתל-אביב, ושם הכרתי את בעלי סעדיה ז"ל. זה היה בשנת 1969. יצאנו כשנה וחצי והתחתנו. עברתי לגור אתו במושב גבעת כ"ח. קבלנו חדר, מטבח והשירותים היו בחוץ. שנינו עבדנו לפרנסתנו: סעדיה עבד כטייח ואני עבדתי בתפירה. היתה לנו חממה של פרחים שגידלנו יחד. סעדיה עבד גם בחוץ, וגם טיפל בחממות של הפרחים, וגם עזר להוריו. המיוחד בסעדיה בעלי שהיו בו הרבה אהבה ורצון לעזור לזולת. כל מי שהיה צריך עזרה בבניה או טייח, ידע שסעדיה תמיד יעבוד ויעזור בשמחה. במושב מזכירים אותו ומשבחים על טוב ליבו. בשנת 1999 הוא חלה

ילדים. הבנות לאה, צביה ומאירה (אמי) והבנים עזיז, חיים ויצחק. כשהיתה בתם לאה בת שנה היא חלתה, והרופא לא ידע איך לעזור לה. הרופא אמר להם: "בררתי היכן אפשר למצוא את הטיפול הטוב עבור בתכם. כידוע לכם, החורף באיראן קשה, יש הרבה גשמים ושלגים שמגיעים לגובה רב. בתכם צריכה מדינה חמה. אני מציע לכם, למען בתכם, שתעברו להתגורר לתקופה קצרה במצרים. זו ארץ חמה, וזה יהיה טוב עבורה".

כל המשפחה עזבה את איראן ועברה למצרים במטרה לשהות שם חצי שנה. הם לקחו אתם כסף רב, אך בזמן שהותם במצרים הכסף אזל, ולא היתה להם אפשרות לחזור לאיראן. בינתיים לאה הבריאה, ובני המשפחה המשיכו לגור באזור קהיר.

אמי מאירה גדלה ולמדה במצרים. היא היתה אישה יפה מאד, חכמה וחרוצה והיתה מורה

בסרטן, ולאחר מסכת ייסורים, ניפטר בשנת 2001 והוא בן 59 בלבד. עד רגע האחרון עסק בספורט.

מאיראן למצרים

נולדתי בקהיר, מצרים, לאימא מאירה קלר ממוצא פרסי ואבא מוריס אמיר, ממוצא מצרי. הוריי היו משכילים מאד וידעו כמה שפות: צרפתית, אנגלית, ספרדית וערבית.

אבי היה איש נאה מאוד ומלומד, ועסק ברוקחות. להוריי היו חברים משותפים שניסו לשדך ביניהם, אך אמי סירבה, משום שהיה לה חבר שעמו יצאה במשך שנה. הוריה של אמי, סבתא עזיזה וסבא אליהו, לא רצו את אותו חבר ולחצו על אמי לוותר עליו ולהכיר את מוריס. גם החברים לא הניחו לה, ובסופו של דבר הוריי נפגשו, ולאחר היכרות של שלושה חודשים, התחתנו.

סבא וסבתא היו עשירים מאד והיו להם שישה

והתחילה
ללמד
ולהדריך
בבינת
ספר "ניב"
לחרשים.
בערבים
היתה
עובדת
במשק בית
כדי לפרנס
אותנו.

אבי היה
רוקח

במצרים, ואחרי מספר שנים בארץ מצא עבודה ברוקחות. בהתחלה למדתי בבית ספר "ניב" לחרשים וקלטתי מהר את השפה. בכיתה ד' עברתי ללמוד בבית ספר "בלפור", בכיתה שילוב עם ילדים שומעים. בתיכון למדתי תפירה בבית ספר "אורט". כשסיימתי ללמוד בגיל 21 עבדתי בתפירה שנה אחת.

שנה אחרי שהתחתנו ילדתי את הבכורה שלנו טלי. כשנכנסתי להיריון הפסקתי לעבוד ונשארתי בבית כדי לגדל את הילדים, כי לא היו מעונות יום שיאפשרו לאימהות לצאת לעבודה. סעדיה עבד כטייח בחברת רסקו, עבודה קשה מאוד. בעלי היה איש מדהים, מלא רגש ואהבה לזולת. גידלתי באהבה את שלושת ילדינו: טלי, אביטל ואמיר.

כשבני הקטן, אמיר, התחיל ללמוד בכיתה א' יצאתי לעבוד והתחלתי לעבוד כקלדנית בבנק לאומי. פוטרתי וחזרתי לאחר שנה, עד שקבלתי קביעות בבנק. השנה, בעזרת השם, אני יוצאת לפנסיה.

בגימנסיה הצרפתית.

הוריי הקימו משפחה בקהיר ונולדו להם שלוש בנות: אני שרה ואחיותיי מזל וצביה. שלושתנו נולדנו חירשות. לא שלחו אותנו ללמוד בבית ספר, כי בית ספר מתאים ללקות שלנו היה רחוק מאוד, בעיר אלכסנדריה. אבי דאג לנו מאוד, ולכן נשארנו בבית ואמי לימדה אותנו הכול בשפת הסימנים.

בשנת 1956, בעקבות מבצע סיני, עלינו לארץ. הייתי בת 8, אחותי מזל היתה בת 5, ואחותי צביה - בת 3. לא הצלחנו להביא אתנו דבר לארץ, הכול נשאר במצרים, הבית והריהוט שבתוכו. חשוב היה שנצא משם בביטחה, ושלא תבוא סכנה על ראשנו.

ממצרים הפלגנו באנייה ענקית שהביאה אותנו ליוון, ומשם טסנו במטוס לארץ. כשהגענו ארצה הביאו אותנו עם כל העולים לחצור הגלילית. אחרי שנתיים בערך עברנו לצריפים בבת-ים, שם גרנו כ- 5-6 שנים, ולאחר מכן עברנו לחולון, שם גרתי עד שפגשתי את בעלי סעדיה.

בהתחלה הורי לא עבדו. אמי למדה באולפן

הגננת סעידה פרסיק

מספרת בתה, בת שבע סהר

השנים הראשונות

אמי ואבי, סעידה ושמואל, היו בני דודים. שניהם נולדו בכפר נדרה בדרום תימן הסמוכה לעיר תעז. הם עלו לארץ בשנת 1948, השנה

אבי סבל מקוצר נשימה ונפטר בגיל צעיר מאוד, ביולי 1987.

אמי סעידה נולדה בשנת 1936. היא לא זכרה את הוריה כיוון שהתייתמה משנייה בערך בגיל 6. היו לה שני אחים: אחיה הגדול יחיאל פרסיק ז"ל, ואחותה שושנה עומייסי ז"ל. לאחר מות הוריה גידל אותה אחיה עד שהתחתן ועבר לגור בפתח תקווה. אמי עברה לגור אצל דודתה רחל גובני ז"ל, שגרה במושב עד שהתחתנה עם אבי. אמי עבדה כסייעת בגן במושב גבעת כ"ח, וכשיצאה לגמלאות טיפלה בתינוקות במושב. הבית במושב גבעת כ"ח, אליו עברו הוריי בשנת 1953, היה קטן וצנוע. השירותים והמקלחת היו בחצר. נולדו לאימא שני ילדים אותם גידלה לתפארת, אחי אלי, כיום עובד מועצה אזורית מודיעין, ואני בת-שבע. הייתי מורה עם תואר שני בחינוך, ולימדתי במשך שלושים ושבע שנה. כיום אני גמלאית.

הגננת המיתולוגית של גבעת כ"ח

בילדותי המצב הכלכלי במושב היה קשה, אך למרות זאת לא הרגשנו במחסור. אמי עבדה קשה מאוד כדי שלא יחסר לנו דבר. מוקדם בבוקר היתה יוצאת לעבוד בחקלאות במושב, ולאחר

שבה היתה ההגירה היהודית הגדולה מתימן. בתחילה גרו במעברת קולה, ולאחר מכן, בשנת 1953, עברו לגור במושב גבעת כ"ח שהוקם בשנת 1950. כשאמי היתה בת 16 היא התחתנה עם אבי שמואל, והם המשיכו לגור במושב. בשנת 1967 הוריי התגרשו ואבי נישא בשנית לרחל, הבת של הרב עכיש (רב של מושב) ונולדו לו ילדים לתפארת.

אבי שמואל ז"ל היה תלמיד חכם, כינוי בתימנית לבעל חכמה. הוא היה חבר בבית הדין הרבני בפתח תקווה, ובין היתר, לימד שעורי תורה.

השכלה, ידעה להעביר פעילויות יצירה והעשרה עם כמויות בלתי נדלות של חום ואהבה. את ה"מטען" הענק שזכו לקבל ממנה נטלו עמם הילדים כצידה לדרך. אין ספק שלעולם תישמר בליבם פינה חמה לאמי ולגן המיוחד הזה.

ביתה של אמי הפך למוקד חברתי. הוא היה פתוח לרווחה לכל מי שרעב, צמא או סתם בא לו לשתות קפה ולשבת בחברתה. בימי עצב ושמחה במושב אמי היתה מכינה "סבאייה" (מאכל תימני) ומביאה למשפחות. מורי בית הספר, שנאלצו להישאר במושב משום שלא היתה להם תחבורה סדירה, היו באים לביתנו לנוח ולהתרענן לקראת אסיפת ההורים או פעילויות אחרות.

שנים של נתינה אינסופית,

שנים של סבלנות אימהית,

שנים לא חסכה במילים טובות ובמאור פנים,

שנים של הקשבה לכל ילד,

שנים של אהבה, חיבוקים ונשיקות,

שנים שנתנה את כל הנשמה בבית, בגן ובמושב. אמי היתה חלוצה, אשת חסד, אישה מיוחדת עלייה נאמר "אשת חיל מי ימצא". כולנו נישאר עם הזיכרונות היפים ממנה.

אימא נפטרה בגיל 70 בערך, בט"ו בתמוז תשס"ה, תנצב"ה.

מכן בגן הילדים. בשנת 1960 בערך ביקשו מאמי להיות סייעת בגן הילדים. אמי הסכימה, בתנאי שאני בתה אהיה עמה בגן. הם הסכימו, ומאז עבדה כסייעת לגננת במשך כשלושים וחמש שנה עד לפרישתה לגמלאות.

"גן סעידה" הוא אחד המקומות המיוחדים אשר הותירו זיכרונות נעימים וחותם בל ימחה. הגן היה כל עולמה. היא שתלה את העצים והפרחים וטיפחה את הגן כאילו היה ביתה.

זכור לי מילדותי, שהשכם בבוקר ההורים היו מביאים את הילדים לבית אמי והולכים לעבודה, ובשעה שבע וחצי אמי היתה הולכת מביתה עם טור ילדים שהשתרך אחריה עד הגן. בסיום שעות הגן, כל הורה הגיע כשסיים את עבודתו, ואמי היתה לוקחת לביתה את הילדים שנשארו ודואגת לכל צרכיהם עד שהוריהם הגיעו לקחתם, כל זה בהתנדבות. כך אפשרה להורים לעבוד ולהתפרנס. לא ייפלא אפוא ש"גנבה" את ליבות הילדים, אשר הפכו למעריציה ולאוהביה, והיא כונתה בפיהם "הגננת סעידה". היה לה לב רחב ורצון בלתי נדלה לפנק את ילדי הגן שהיו כמו ילדיה. למרות שלא רכשה

זכריה יהוד מספר

מתימן לקולה

נולדתי בתימן בשנת 1939 בערך במחוז ירים במרכז תימן. להורים שלי היו שבעה בנים ובת אחת, ואני הבן החמישי. גרנו בכפר קטן ובו עשר-שתיים עשרה משפחות של יהודים, לצד משפחות של ערבים. כולם חיו יחדיו ללא חיכוכים והיו רועים בשדה עם הערבים. המושל של המחוז היה שומר על הסדר, ובמיוחד על היהודים, מכיוון שהם היו תחת חסותו.

אבא שלי היה מכין סנדלים מעור פרות ושכמיות מעור כבשים, ואילו אימא היתה רועה את הפרות. הם היו מקבלים שלושה-ארבעה ליטר חלב ליום לצריכה ביתית.

מהחלב היו מכינים חמאה. הינו אוכלים הרבה קטניות וירקות ומבשלים בטבון, כי לא היה גז או חשמל. אבא היה יוצא לעבוד, ואימא, רוב הזמן, היתה בבית וטיפלה בילדים.

בשנת 1949 הגיע כרוז ממחנה בעדן לשוק בכפר והכריז שהגיע זמן הגאולה, וכי יש לעשות עלייה לארץ ישראל. כל יהודי תימן החלו לעלות

לארץ. המשפחה שלנו מכרה את הפרות. כל המשפחה צעדה ברגל שבוע שלם עד שהגענו לעיר תעז, ומשם נסענו שבוע שלם במשאיות עד למחנה חאשד. חודש וחצי אכלנו לחם עם שמן זית שקיבלו מהסוכנות.

משפחות שלמות מתו בדרך למחנה חאשד ממלריה וממחלות אחרות. במחנה היו שליחים יהודים תימנים שבאו מישראל כדי לתרגם ולהסביר לעולים את שהולך לקרות. אנשי הסוכנות עשו רישום של העולים, לאחר מכן עלינו על מטוסים של הבריטים, ואחרי כשמונה שעות טיסה הגענו לארץ.

הגעתי לארץ עם הוריי, שישה אחים ואחות. זה היה בחודש ספטמבר 1949. הייתי אז בן עשר. מהמטוס לקחו אותנו למחנה העולים "עין שמר", שם גרנו בצריפים עד חודש יולי 1950. ההורים אמרו לנציגי הסוכנות שהם חקלאים, ועל כן העבירו אותנו למעברת קולה (היום יער קולה). לא היה שם כלום, רק סלעים. גרנו באוהלים מחודש יולי 1950 עד ינואר 1951, אז באו מהצבא והביאו לנו פחונים. הפחון היה מן קרוואן של שישה מטרים מרובעים למשפחה קטנה, ושניים עשר מטר מרובע למשפחה גדולה. השירותים והמקלחות היו בחוץ, ומים שתינו מבארות בסביבה.

הגברים עבדו בייעור יער בן שמן ויער קולה. השכר היה 25 לירות לחודש עבור שתילת 300 שתילים ביום. גרנו בקולה עד חודש יולי 1953. כיוון שהשטח היה הררי והיה צורך שהבית יהיה קרוב לשטח החקלאי, עברנו לגבעת כ"ח וגרנו בבתים, בתחילה ללא חשמל. גידלנו עופות וירקות. היה קשה להתפרנס, משום שקיבלנו

1963. החתונה התקיימה במושב, ליד המכולת, באסם בו מאחסנים תערובת. את התקרובת לאירוע סידרו לאורחים בבית, ואילו האירוע והריקודים היו לאסם. נסעתי במונית להביא את מרים מבאר שבע. ירד מכול ובקושי צלחנו את הדרך מבאר שבע לגבעת כ"ח. אנחנו נשואים יותר מחמישים שנה.

זכריה:

פעם דוור - תמיד דוור

עוד כשהיינו בקולה קיבלה משפחתי את תפקיד חלוקת הדואר. התחיל בכך אחי שלום בשנת 1950, כשהיה נוסע לפתח תקווה להביא את המכתבים המעטים ומחלק לאנשים. משנת 1960 לקחתי על עצמי את תפקיד הדוור. אז כבר התגוררנו במושב גבעת כ"ח. היות שלא היו אז הרבה אפשרויות תעסוקה, החלטתי להמשיך בתפקיד. גם אני הייתי נוסע לדואר המרכזי בפתח תקווה על מנת להביא את דברי הדואר, שגם אז היו מעטים. את מה שהבאתי לקחתי הביתה, ואחר כך רכבתי על אופניים וחילקתי את הדואר במושב. אז לא היו הרבה מכתבים שבהם הוראות לתשלום חשבונות חשמל, ארנונה וטלפון, כי את החשבונות

ארבעים עופות בלבד, ולאחר מכן קבלנו ארבע כבשים וגם פרד אחד לארבע משפחות, כדי שנוכל לחרוש את האדמה. ההורים התחילו לגדל אז סלק סוכר.

הלכתי ללמוד בבית ספר חקלאי שהיה פנימייה של "עליית הנוער". למדתי שם משנת 1953 עד שנת 1956, ובחופשות חזרתי הביתה, למושב. בשנת 1956 סיימתי את בית הספר והתחלתי לעבוד בפרדס במושב עד שנת 1964. בהמשך מינו אותי להיות מנהל הפרדס מטעם "תנובה" והייתי בתפקיד זה משנת 1965 עד שנת 1995. במקביל גידלתי פירות הדר בפרדס של המשק שלנו, ובין השנים 1976 - 1993 גם גידלתי עופות לפיטום. לאחר מכן, עשיתי הסבה מקצועית והייתי משגיח כשרות של הרבנות הראשית במשך שתיים עשרה שנים נוספות. עבדתי ביהוד ובבני ברק, והיום אני גמלאי של הרבנות. במשך שנים רבות, ועד היום הזה אני הדוור של המושב.

מרים אשתי גדלה בכפר לא רחוק מהכפר שבו גדלתי בתימן. הכרתי אותה בבאר שבע בראש השנה, כאשר נסעתי לבקר את דודי, אח של אבי, שהוא גם הדוד של מרים. מרים עלתה עם דודיה בערך במקביל לעלייתי לארץ.

התחלנו לשוחח, אבל היא קצת היססה. הדוד שלנו הרגיש שאני מעוניין להכיר אותה. היות שבזמנו היה למרים ידיד שהדוד שלה לא אהב, הוא רצה שאתחתן אתה. הדוד דיבר עם ההורים שלי ואמר להם שהוא מרגיש שיש משהו בינינו. נסעתי עם הוריי שוב לבאר שבע לפגוש את מרים, והקשר ניצת. התחתנו לאחר ארבעה חודשים, בדצמבר

דו"ח לתשלום, והאנשים היו מסרבים לחתום. לא הייתי מתלונן על כך מעולם. כיום הכול שונה. יש הרבה מכתבים והרבה חומר על עסקים והוראות קבע והזמנות מאיביי. כבר חמש עשרה שנה שיש חדר שבו אפשר להניח את כל הדואר והחבילות שמגיעות. כיום יש הרבה חומר לחלוקה, מה שלא היה בעבר. עד לפני כשלוש-ארבע שנים לא היה מרכז חלוקה של דואר. כיום יש חדר לקבלת מכתבים רשומים וחבילות, ויש תיבת דואר לכל משפחה. כיום כל אחד מקבל את הדואר לתא הדואר שלו, אותו הוא פותח מבחוץ במפתח אישי. שעות חלוקת הדואר שאינו מוכנס לתאים הפרטיים קבועות ומסודרות, ואני מגיע בשעה קבועה על מנת לתת לאנשים את החבילות שלהם.

מרים יהוד מספרת

נולדתי בתימן והייתי בת חמש כשעליתי לארץ בשנת 1949. אמי נפטרה עוד בתימן, ואבי הגיע לפניי ארצה עם אישה שנייה אותה נשא בעדן, וממנה יש לי שלושה אחים, עמם אני

שילמו במזכירות המושב. חברי המושב ידעו שדברי הדואר נמצאים אצלי והיו באים אליי הביתה בכל שעות היום, ואפילו בשעות הלילה המאוחרות כדי לאסוף את הדואר שלהם. כעבור מספר שנים הציבו ארונות עם מדפים ליד הצרכנייה, ולאחר מכן ליד בית העם, ושם הניחו את המכתבים.

שמחתי תמיד לראות את הזקנים שמחכים ליום קבלת הקצבה מהביטוח הלאומי. לא אני חילקתי את הקצבאות, אלא היה מגיע מישהו מביטוח לאומי, מוציא דף, קורא בשמות ונותן למי ששמו מופיע ברשימה. כיום מגיעה הקצבה לחשבון הבנק של כל אחד.

זכור לי מקרה מצער שבו מישהו חיכה לחבילה גדולה שהיה אמור לקבל מפנימייה ותכולתה היתה בגדים, שמיכות ונעליים. החבילה לא הגיעה והאיש הצטער וכעס מאד. לאחר הרבה שאלות וחקירות הסתבר שמנוע הרכב של הדואר התחמם מאד מחוסר מים, המנוע נשרף, וכל מה שהיה ברכב עלה באש. היו מקרים בהם היו מגיעים דברי דואר רשום מבתי משפט או

בשיעורי ערב, ולא בבית ספר רגיל, ובשעות היום ביליתי עם הדודה בבית. כשעברנו לבתים, דודתי החלה לעבוד כמה שעות במשק בית. הדודה היתה אישה מבוגרת. היא היתה 20 שנה בארץ: מגיל 50 ועד גיל 70.

הייתי בת 19 כשהתחתנתי עם זכריה בדצמבר 1963. למעשה, זכריה הוא בן משפחה שלי, אותו הכרתי במהלך ביקורים בגבעת כ"ח. לא התחתנו על ידי שידוך, אלא התאהבנו. יצאנו יחד כארבעה חודשים והתחתנו. אבי לא היה בחתונה בגלל שרצה לשדך לי מישהו אחר והיו לנו הרבה ויכוחים על כך. התחתנו במושב ליד המכולת, באסם, היות שירד גשם ולא יכולנו להיות בחוץ. הכיבוד הוגש בבית ההורים, והריקודים היו באסם. בתקופה זו עוד לא היה כביש במושב, אלא רק חלוקי נחל, והיינו הולכים גם בבוץ. שמלת הכלה הושכרה מסלון בפתח תקווה.

בגבעת כ"ח גרנו בתחילה בבית קטן, ואז הרחבנו אותו. בהתחלה לא אהבתי להיות במושב, לא היה לי נוח בו והתגעגעתי לעיר. את כל הסידורים נאלצתי לעשות מחוץ למושב. הייתי נוסעת באוטובוס לפתח תקווה לקניות ולקופת חולים. עבדתי בישיבת "נחלים" כשנה, ואז נכנסתי להריון ונשארת בבית. נולדו לנו שלושה ילדים: יואל, אייל ואיני. אני זוכרת שאימו של זכריה היתה הולכת לעבוד בשדה ושמה את הנכדים בסל הכביסה במקום כלול תינוקות....

לא היו טיטולים כמו היום, והיינו משתמשים בחיתולי בד רב פעמיים. גם לא היה מעון, אלא רק גן לילדים מגיל שלוש. לאט, לאט הכרתי עוד אנשים במושב ושמחתי להישאר פה. הם היו חברים טובים שלנו.

עדיין בקשר. את אבי הייתי רואה לעתים ממש רחוקות. דודתי, האחות של אבי, היא שטיפלה בי. הם עלו ברגל עד עדן, שם היה מחנה (חאשד). היה שם מאוד חם, הם היו יחפים והרגליים שלהם נשרפו מהחם. אחרי תקופת מה טסנו לארץ והגענו לראש העין. גרתי עם הדודה ובת נוספת שלה (שתי אחיותיי נפטרו עוד בתימן). בראש העין הייתי בגן ילדים, איני זוכרת כמה זמן, אך בעיקר בילינו בבית. בשלב מסוים העבירו את העולים לכל מיני מקומות, ואותנו העבירו לבאר שבע כשהייתי בת שש. גרתי בבאר שבע עד שהתחתנתי עם זכריה.

כשהגענו לבאר שבע הכול היה חרב וגרנו באוהלים. מקלחות היו בחוץ וחילקו לנו אוכל על פי כמות הנפשות בבית. אחר כך בנו לנו את הבתים ועברנו לדירה ממש קטנה בת חדר וחצי, אך היה לנו טוב. למדתי קרוא וכתוב

מספר הבן שמואל

העלייה מתימן לארץ ישראל

אבי עוואד ז"ל נולד בשנת 1931 ונפטר ב- כ' אדר תשע"ה 11.3.15. הוא נולד בתימן בחבל ארץ הסמוך למחוז ירים ועלה לארץ ישראל בעלייה התימנית ההמונית שנקראה "על כנפי נשרים" בשנת 1949. הוא עלה עם קבוצות עולים רבות מתימן, בתובלה אווירית מעדן לארץ ישראל, והוא כבן 23 שנה. משפחותיהם של אבי ואמי התיישבו במעברת עין שמר (ליד חדרה) בבתים של הצבא האנגלי שננטשו עם עזיבתם את הארץ בסיום המנדט הבריטי. לדבריהם, זכו שם ליחס טוב ולשפע מזון וטיפול רפואי, ועל כך תודתם הרבה למדינה הקולטת. לאחר כשנתיים במעברה, עברה משפחתה של אמי להתגורר במושב עמינדב בפרוזדור ירושלים.

משפחתו של אבי עברה לגור בכפר הערבי הנטוש קולה הסמוך לגבעת כ"ח, שם התיישבו זמן מה באוהלים, ולאחר מכן במבני פח. בתקופה בה שהו בכפר הערבי קולה נישאו הוריי והתגוררו ב"ווילת פח" עד למעבר לדירת הקבע ליישוב גבעת כ"ח. בתקופת שהייתם במעברת "קולה" עבד אבי עם קבוצות עבודה אחרות, הן בהריסת בתי הכפר הנטוש קולה, למניעת חזרתם של הערבים לבתיהם, והן בבניית בתי היישוב החדש שנקרא מאוחר יותר גבעת כ"ח. את "ווילת הפחון" העבירו המתיישבים החדשים סמוך לבתי הקבע החדשים אליהם עברו עם סיום הקמת היישוב בשנת 1953.

במשך השנים נולדו להוריי ששה ילדים: שמואל, מוטי, אפרים, תמר, מנשה ואתי. הוריי

נודעו ביישוב בחריצותם הרבה, בעבודת כפיים קשה ומגוונת, ובעיקר בחקלאות. בתחילה עבד אבי במחצבת ברקת הסמוכה, ואילו אמי עבדה בבית חרושת בפתח תקווה. לאחר זמן קצר החליטו שניהם שאינם מתאימים להיות עובדים שכירים הכפופים לגחמותיהם של בעלי בתים שונים, ויצאו לעצמאות כלכלית, מתוך אמונה שביכולתם להצליח בכך.

במרץ רב ובחריצות רבה הקימו את המשק החקלאי שלהם, בו היו גידולים חקלאיים שונים בסדר גודל משמעותי, וכן טיפחו את ענף הרפת ואת משק החלב במקביל. יש לציין שהוריי הנמנים עם מייסדי המושב היו בין הראשונים שהכניסו את ענף הפרות ליישוב. חברי המושב צפו בענף החדש בסקרנות רבה

ולשיבות תיכוניות ברמה גבוהה במסגרות פנימיות טובות ובעלויות גבוהות מאד, כדי שילדיו יזכו לחינוך ולהשכלה טובים. ואכן, כל ילדיו זכו לסיים את לימודיהם התיכוניים עם תעודות בגרות מלאות.

יש לציין שהוריי עמדו במשימה זו בגאווה ובהצלחה רבה, למרות כל הקשיים הכרוכים בכך שהיו בני דור העלייה, שבאו חסרי כול. לא היה זה דבר מובן מאליו באותה תקופה, ועל כך, אנו הילדים חבים להורינו גמול רב והכרת הטוב.

הבת אתי מספרת

אירועים חשובים בחייה של אמה, טרנג'ה

אמי טרנג'ה חוותה אירוע ומטלטל בחייה, אותו לדבריה לא תוכל לשכוח עד יום מותה. בי"ט תשרי 1956, בחול המועד סוכות, נהרגה אחותה זהרה ז"ל והיא בת 35 שנה מכדור של צלף, חייל של הלגיון הירדני, בעת שיצאה למסיק זיתים בשדות המושב עמינדב בו התגוררה. המושב היה הסמוך לקו שביתת הנשק בגבול היישוב הערבי. כאבה של אמי היה עצום ובלתי נשכח ומלווה אותה מאז ועד היום. משפחתה של אמי מוגדרת באופן לא רשמי כנפגעת פעולות איבה.

זיכרון נוסף, אך משמח, עליו אמי מספרת בהתרגשות רבה ובהערכה רבה, הינו הקשר החם שהיה בינה לבין שכנתה פודה עפגין ז"ל (שבניסן תשע"ה מלאה שנה לפטירתה). שכנתה פודה תמכה בה ועזרה לה רבות בשמירה על הילדים ובטיפול בהם לאחר הלידות, כאשר נדרשה לסייע לאבא בעבודות המשק. עבודה היתה פודה עפגין ז"ל כאחות גדולה, אוהבת ותומכת, עם הרבה חום ואהבה. את סיפורה על פודה ז"ל מסיימת אמי במשפט חזק ומלא

והתעניינו לראות כיצד יסתדרו הוריי עם גידול פרות, על כל הקשיים הכרוכים בכך. משלוש הפרות הראשונות לחלב הצליחו אבי ואמי להקים רפת גדולה לתפארת, בהצלחה מרובה, וענף זה הביא פרנסה טובה למשפחה, אם כי היה זה כרוך בעמל רב, ביזע ובדמעות, והם נתקלו בקשיים לא מעטים בדרך.

אמי עלייה נאמר "אשת חייל מי ימצא", כבודה בת מלך פנימה, היתה לעזר רב ומשמעותי הן בעבודות המשק החקלאי, והן בגידול הילדים למופת ובעבודות הבית השונות. זאת עשתה בחריצות רבה, מעלות השחר ועד צאת הכוכבים, ולעתים אף בשעות הלילה המאוחרות ביותר. עם זאת, מצא אבי לא מעט זמן לשאת בנטל ההנהגה היישובית בתחומים שונים בהיותו חבר בהנהלת האגודה של היישוב במשך שנים רבות. בתפקידו זה יש לו חלק חשוב בהחלטות שתרמו להתפתחותו של היישוב במישורים רבים. הוא גם שימש כיו"ר ועד ההורים בבית הספר, ובתפקידו זה היה לעזר רב למנהל בית הספר שמואל דוידוביץ' ז"ל (שנפטר בניסן תשע"ה) בהשגת משאבים כספיים לתחזוקתו של בית הספר המקומי של חבל מודיעין.

אבי ראה ערך עליון במתן חינוך טוב ואיכותי לילדיו. אנו, ילדיו, לא זוכרים מי מאתנו נעדר אי פעם מבית הספר, גם אם נדרשנו לסייע בעבודה במשק. עם סיום בית הספר היסודי, דאג אבי לשלוח את כל ילדיו לבתי ספר תיכוניים

שולחת חלב טרי מהרפת לארוחת הבוקר, ובשעה 7.30 בבוקר אימא עוצרת את מערכת החליבה בעיצומה ונכנסת הביתה לוודא שילדיה לבושים בבגדים חמים, אוכלים את ארוחת הבוקר ולוקחים את כריכי ארוחת העשר לבית הספר, נפרדת מאתנו בנשיקות ושבה להמשך החליבה ברפת. בשל החורף הקשה, אבא מחליט ללוות אותנו הילדים, מי לגן הילדים ומי לבית הספר, כאשר אותי, אתי הקטנה בת החמש, נשא על כתפיו לכל אירטב בשלוליות המים עד פתח הגן, לאחר שנפרדנו מאחינו הגדולים שנכנסו כל אחד לכיתתו.

אלו הם הוריי – מסורים טוטלית לילדיהם. הם עבדו בעבודות כפיים קשות מהבוקר עד הערב, אך הקפידו בכל מחיר שלילדיהם לא יחסר דבר, ושיגיעו בזמן ובכל יום לגן הילדים, לבתי הספר, ובהמשך לכל המסגרות החינוכיות. זאת עשתה אמי טרנג'ה, שתזכה לחיים ארוכים ולבריאות טובה, ובהערכה רבה לאבי עוואד ז"ל שנפטר ביום כ' אדר תשע"ה.

כוונה: "אני לעולם לא אוכל לגמול לה על החסד הגדול שעשתה עמדי, אך אשא זאת עמוק בליבי עד יום מותי".

אבי עוואד

אספר על אירוע חשוב בחיי אבי ז"ל שיש בו כדי להעיד על אופיו – דבקות במטרה עד להשגתה. בגיל חמישים החליט אבא שגם הוא חייב להיות בעל רישיון נהיגה. אנו ילדיו זוכרים אותו יושב כלילות, לאחר יום עבודה קשה ומפרך, ולומד את החומר הנדרש לקראת מבחן התיאוריה. הוא היה צריך להתמודד עם שפה קשה ומושגים שהיו זרים לו, עם כל הדקויות והשאלות המטעות, כשעפעפיו נעצמים מעייפות רבה. לאחר מספר ניסיונות של מבחנים בכתב בהם ניכשל, עמד בהצלחה במבחן תיאוריה מיוחד שנערך לו בעל פה. אנו ילדיו זוכרים את אבא שבתיה מלא גאווה, אושר ושמחה, ובעיניים מוארות מספר על לנו הצלחתו במבחן. את המבחן המעשי עבר בקלות יתרה. כמה שמחנו בשבילו ובשבילנו על שהצליח לממש את שאיפתו זו, לרכוש רכב ולנהוג בו בגאווה.

ועוד זיכרון ילדות – על בוקר חורפי, קר ומקפיא המלווה ברוחות עזות: אבא ואימא חולבים בידיים את הפרות השכם בבוקר הקר, והילדים הקטנים נערכים ליציאה לגן הילדים ולבית הספר בעזרת אחיהם הגדולים. אימא

חנה ובנימין יהודה

חנה מספרת

ילדות בתימן

אני בת יחידה להוריי יחיא וסעדה יהוד, אחות לשישה אחים. אני השלישית במספר מבין ילדי המשפחה. נולדתי בתימן בעיר ירים בשנת 1933. שמות אחיי: עוואד ז"ל, חיים, שלום, זכריה, יהודה ז"ל ושלמה.

זיכרונות רבים עולים בי עוד מארץ ילדותי, זיכרונות מהמשפחה ומהמקום בו חיינו. העיר בה גרנו לא היתה מפותחת במיוחד, שזה אומר שלא היו כבישים, חשמל ומים. למשפחה שלנו היתה דירה בנויה מלבנים, אך ללא חשמל, גז, מקלחות ושירותים. את מי השתייה שאבנו מהבאר הקרובה. כדי להתפנות חפרנו בור באדמה. כדי להתקלח היינו צריכים לשאוב עוד מים, ורוב המקלחות נעשו בחצר. כדי

להאיר את הבית הינו משתמשים בעששיות אשר הודלקו בנפט. בילדותי גם לא היו גני ילדים ובתי ספר בעיר שלנו, ולכן רוב היום היינו משחקים בחצר עם ילדים בני גילנו. כילדים היינו עוזרים הרבה להורים ב ע ב ו ד ת

האדמה, ובעיקר בגידול הבקר. כילדה הייתי עוזרת לאימא בקציר ובניקוי שיבולי החיטה. לאחר ניקוי החיטה היינו טוחנים אותה לקמח אשר היה המוצר העיקרי בבית. מהקמח אשר טחנו היינו מכינים לחם, פיתות, לחוח ועוד מאפים. בימים ההם כל ארוחה היתה מוגשת בזמן מוגדר ומדויק, כיוון שלא היו מקררים ונאלצו להכין אוכל טרי מארוחה לארוחה.

אבי יחיא התחיל לעבוד כמו כולם בחקלאות, אך מהר מאוד הבין שזה לא המקצוע המתאים עבורו ובחר במקצוע שאהב ואשר היווה את מקור הפרנסה העיקרי של המשפחה. מקצועו העיקרי היה סנדלר. הוא היה מכין נעלים, מעילים וחבלים מעור הפרות והכבשים אשר גידלנו בחצר. החבלים אשר היה מייצר שימשו להכנת שקים שהועמסו על הבהמות, ובעזרתם נעשו העברות של ציוד ממקום למקום.

האחים היו דואגים לעבד את האדמה ולזרוע בה לפי עונות השנה, ובסופה היו קוצרים את היבול.

סיפור העלייה

באותה תקופה השפות בהן דיברו בתימן היו תימנית וערבית. היו כרוזים שנקראו "ג'ארידה" אותם היו מחלקים בשוק ובהם היו מסרים אשר בישרו ליהודי תימן שעליהם לעזוב את תימן, וכמה שיותר מהר, מכיוון שהערבים מתכוונים להשתלט עליהם. בעיתון הופצו תאריכי עלייה לארץ ישראל בכדי להכניס לתודעת האנשים שעזיבתם חייבת להתרחש מיד. היו הזהרות ששערי תימן תיכף יסגרו על יהודי תימן, ומשפחות רבות נענו לקריאה ועלו ארצה. המשפחה שלי עלתה לארץ כשהייתי בת 11.

אמי, סעדה יהוד, היתה מטופלת בשבעה ילדים, ומחצית מהזמן היתה עקרת בית. הזיכרון העיקרי שלי ממנה הוא הבישול הטרי מדי יום. כיוון שהייתי הבת היחידה, שימשתי כיד ימינה של אימא. בתוך הבית היה חדר מיוחד הדומה למטבח ובו היה טבון. אימא היתה חוטבת עצים ומסיקה אש כדי לבשל על עליו. לאוכל היה טעם שונה משל היום. הכול היה בריא ומזין יותר, וכולם היו יושבים על הרצפה ואוכלים מקערה משותפת בחדר אחד מרכזי.

כשגדלתי מעט הייתי מכינה את האוכל אשר למדתי מאמי כדי שהיא תוכל לצאת ולעזור לאבא בעבודה. האחים שלי למדו בעיקר תורה, וגם עזרו להורים בגידולי האדמה והבקר.

בחוץ. הבנים למדו תורה, ואני מצאתי שם שתי חברות בנות גילי, ציונה ורומיה. רוב הבנות לא למדו כיוון שההורים פחדו שייקחו אותן לצבא הבנות סייעו להורים בעבודות הבית, וזאת היתה התעסוקה העיקרית.

אנשי הסוכנות הגיעו ובדקו מי עובד ובמה כדי להפנות לעבודה מתאימה. כאשר הבינו שמשפחתנו עסקה בחקלאות, שלחו אותנו למעברת קולה. זה היה יער מלא קוצים שלא היה בו כלום. בנו לנו מעברה, וכל משפחה קיבלה אוהל ומיטה עבור כל אחד. הצבא דאג למים, למקלחות, לברזים ולכיורים.

לאחר כשנה הוריי חיתנו אותי ואת אחי בכוח עם אנשים שלא הכרנו כלל. חיתנו אותנו בחתונה משותפת, למרות שהתנגדנו. החתונה התקיימה באוהל. אחי הגדול ואני הרגשנו נבוכים וחסרי ישע בכך שחיתנו אותנו עם אנשים שלא בחרנו. לאחר החתונה התקיים טקס התייחדות שאחריו ברחתי לבית הוריי וגרתי שם, בעודי נשואה, במשך שנה. לאחר

לקחנו אוכל ויצאו לכיוון ארץ ישראל. הלכנו ביום ונחנו בלילה, ומדי לילה התארחנו או שכרנו בית אחר. זה היה מסע של שלושה ימים בהם הלכנו ברגל והתרוצצנו מעיר לעיר. משאיות הובילו אותנו למחנה חאשד, שם גרנו במשך חודש וחצי. לפני עלייתנו למטוס הערבים הפחידו את היהודים וגנבו כל מה שרק ניתן: כסף, זהב ורכוש. היהודים לא התווכחו איתם, רק שיעזבו אותם לנפשם.

מיד לאחר נחיתתנו בארץ עשו לכולם חיסונים. היו שמועות שחוטפים תינוקות, וגם לאמי ניסו לחטוף את הילד הקטן כשאמרו לה שרק יחסנו את הילד ותיכף יחזירו לה אותו. אימא לא ויתרה, השאירה את הילד קרוב אליה והגנה עליו בגופה. לאחר החיסונים לקחו אותנו למעברת "עין שמר", שם שהינו כתשעה חודשים. גרנו בצריף אחד עם עוד משפחה שמנתה שש נפשות ועם אלמנה וּבְתָה. נתנו לנו בגדים ותלושי מזון שהספיקו לשלוש ארוחות ביום. המקלחות והשירותים היו משותפים

שנה התגרשתי מאותו בחור איתו חיתנו אותי נגד רצוני. חזרתי לנהל שגרת חיים רגילה כמו כל הילדים במעברה ועבדתי בבית חרושת. לאחר שנתיים נישאתי לבעלי הנוכחי, בנימין יהודה.

חנה ובנימין מקימים משפחה

בנימין הגיע מתימן לארץ לפני קום המדינה בגיל 18 לבדו, עם חברו הטוב חיים חמאר שהיה יתום מאב. הם יצאו מעיר מגוריהם בשליחות של סוחר בשם סעדיה עכיש (אחיו של הרב עכיש) לבושים כמו ערבים עם כאפיות, כדי שלא יזהו בהם סממנים יהודיים (פאות), כי הבינו שהמצב רגיש וכי יהודים רבים עולים לארץ ישראל. לבסוף החליטו שלא לחזור לעיר בה גרו הוריהם, אלא המשיכו את דרכם לעדן. כשהגיעו לעדן הם התלבשו מחדש כיהודים, מאחר שבעדן היו יהודים רבים.

מספר שנים אחרי שעלו לארץ, הגיעו יתר בני משפחתו של בנימין: אביו סאלם (שלום), אימו סלמה (שלומית) ואחיו: סעדיה, יהודה, נעמי, מזל ונחלה. כשבנימין הגיע לארץ הוא התגורר במעברת בית ליד, ואחר כך במעברת עין שמר. לאחר שבני משפחתו עלו לארץ הם עברו, כולם ביחד, לגור במעברה שביער קולה. הציעו להם לבחור מבין מספר מקומות, והם בחרו לגור שם.

בנימין לא התגייס לשירות סדיר אלא רק לשירות מילואים ועשה לא מעט מילואים במשך השנים. את בנימין הכרתי בשידוך במעברה. הרב סעדיה עכיש עשה את השידוך כשהייתי בת 16. כששאלו את רשותו של אבי

לחתונה, הוא אמר שאני קצת צעירה לנישואים אבל התרצה. אחרי החתונה עברנו לגור בצריף של משפחת יהודה, עם אמו ואחיותיו. עזבתי את בית החרושת ועברתי לעבוד בחקלאות. בעלי בנימין עבד בקק"ל.

לאחר מכן נכנסתי להריון וילדתי במעברה את בתי הבכורה רותי. הלידה היתה בצריף במעברה, ואישה מבוגרת עזרה לי ללדת. היא זאת שגם חתכה את חבל הטבור.

לאחר חודשיים בנו בתים לתושבי המושב ועברתי עם משפחתי למושב גבעת כ"ח. המשכנו לגור ביחד, בבית אחד, שתי המשפחות – שלי ושל בעלי. את החגים והשבתות נהגנו לעשות יחדיו. לאחר מכן בנו להוריי בית, ובנימין ואני גידלנו את ילדינו בבית שמלכתחילה נועד לעובדים שבאו מבחוץ וגרו במושב. בבית זה נולדו לנו חמישה ילדים: אילן, עדי, אלונה, גידי וחובב.

עבדנו בחקלאות וגידלנו תפוחי אדמה, וגם אפונה, גזר ועוד ירקות. אחר כך עברנו לגדל בעלי חיים. בגלל שהחקלאות לא צלחה, עבר בנימין לעבוד כשרת בבית הספר בשוהם, ואחר כך עבד בגינון ובשמירה בבית הספר עד הפנסיה. לאחר שעות העבודה עסק בנימין בעבודות נוספות, ובין היתר שימש גם כשווט. בנימין אהב ללמוד תורה, ובזמנו החופשי היה לומד תורה, ואף בחלק מהזמן משמש חזן בבית הכנסת. בנימין היה איש טוב, איש של סולחה ופשרה.

הבית בו נולדו ילדינו ובו גידלנו אותם באהבה, הוא ביתי עד היום.

הנכדה מספרת

על סבא מרדכי

הסיפור של סבי מרדכי יוספי מתחיל בשלהי המאה התשע עשרה. הוא התייתם מאביו (יוסף חי) כשהיה רק בן ארבע. אמו שרה, שנשארה אלמנה צעירה, עברה לגור בבית משפחה עשירה שהיתה בעלת מפעל נעליים, ועבדה שם כבשלנית על מנת לפרנס את בנה. מרדכי גדל בבית דודו ומדי חודש היתה שולחת לדוד כסף.

סבא שלי היה אדם גדול, גבה קומה וגבר נאה ומרשים ביותר. הוא כנראה ירש את הגנים מסבו שגם כן נקרא מרדכי. סבא שלו היה אדם אמיד ובעל עסק לבולי עץ. מספרים עליו שהוא היה ענק ממדים בצורה שלא ניתן לתאר. חמי זכה לראותו במו עיניו. הוא סיפר שהוא ראה אותו כשהיה זקן וכחוש, אבל עדיין ניתן היה להיווכח בעצמותיו הענקיות.

על פי הסיפורים הוא היה נכנס למי הנהר או הים ותופס דגים פשוט בשתי ידיו, ללא חכה וללא רשת. הוא היה כל כך חזק שאנשי הקהילה תמיד נעזרו בו בכל דבר שדרש שימוש בכוח. אנשי כת ההינדו היו שולחים כנופיות של נוצרים כדי לגנוב או לריב על הרכוש, והוא תמיד נחלץ לעזרה כדי לגונן על אנשי הקהילה. במרכז העיירה היו מכתש ועלי ענקיים בגובה של כשני מטרים. באחת הפעמים כשהגיעו אנשי הכנופיה הוא יצא אליהם, למרות שהיה חולה מאוד, לקח את העלי ביד אחת והניף אותה עליהם ופשוט הפיל אותם כמו זבובים... הנכד שלו מרדכי ירש ממנו כנראה לא רק את

הגודל הפיזי, אלא גם את החוסן, את הכריזמה, את המנהיגות ואת הרצון לעזור לכל מי שרק צריך.

מעולם לא שאלנו את סבא שלי איך הוא גדל. הכול היה נראה לנו מובן מאליו. אבל אם מביטים אחורה בזמן, הרי זה לא פשוט להיות ילד קטן ללא אבא, ועם אימא "בשלט רחוק", כשאתה גדל אצל הדוד. כנראה שגם זה תרם רבות לחוסן, לחזק וליכולת ההישרדות המדהימה שלו גם כאדם בוגר.

כבר כשהיה בערך בגיל שמונה הוא היה סוחר ממולח. הוא היה יוצא בבוקר מוקדם לנמל וקונה מהדייגים דגים טריים, וחוזר לעיירה ומוכר אותם לאנשים במחיר יקר יותר. המסחר היה חלק בלתי נפרד מחייו.

כשהתבגר קצת, בזמן לימודיו בבית הספר, החל למכור פלפל שחור. באזור היה מפעל של פלפל שחור בו עבדו נשים נוצריות. מסתבר שהן היו מעלימות מידי פעם פלפל שחור בתוך ה"מונדו" (לבוש קוצ'יני) שלהן ומוכרות אותו ליהודים. מרדכי קנה מהיהודים ומכר במקומות אחרים תמורת סכום גבוה יותר.

ממש סרט הודי

את סבתא שלי הוא הכיר כשלמדה בבית הספר. הוא גר בשכנות להוריה. במשך כמה שנים הם שמרו את אהבתם בסוד, עד שבגרה מספיק. כשהם הביעו את אהבתם ברבים ואמרו שהם רוצים להתחתן, כמוכן שמשפחתה של רבקה התנגדה נחרצות, שהרי היא באה ממשפחה עשירה, ואילו מרדכי היה בנם של סוחרים פשוטים.

היהודית, ששמחה לעזור להם, והרב שם השיא אותם כדת וכדין. לאחר הנישואים הם חזרו למשפחה בקוצ'ין, המשטרה תפסה אותם מיד והם הוכנסו לכלא.

מרדכי ורבקה עמדו על שלהם בתוקף והסבירו למשפחה שהם בלבד אחראים על חייהם, וכי זכותם להתחתן, והכתובה מוכיחה את אמיתות הדברים. בהתערבות של מספר אנשי דת ומנהיגים של הקהילה נרגעו הרוחות והמשפחה הסכימה לקבל את מרדכי לחיקה. מיותר לציין שהיה צריך לשלם שוחד גדול למשטרה על מנת לבטל את התיק. מרדכי ורבקה הביאו לעולם שמונה ילדים. הבכורה צילה היא אמי. לימים הפך מרדכי להיות אחד החתנים האהובים על רבקה ("הסבתא הגדולה" – בתה של שרה המפורסמת), שבעצם ניהלה ביד רמה את המשפחה. היא עזרה למרדכי בהקמת עסק של בדים שהפך להיות עסק מצליח מאוד. התקופה היתה ימי מלחמת העולם השנייה, שבה כמעט שלא ניתן היה לקנות דבר, והכל היה מתוקצב בפנקסים, כולל הבדים. לכן הוא

זה המקום לספר שבמשפחתה של סבתי רבקה היו נשים חזקות שעמדו על דעתן ובחרו לקחת את גורלן בידיהן ולחיות אותם כפי שהן רוצות, ולא לפי תכתיבי החברה והקהילה. רבקה היתה נינתה של שרה, אישה מפורסמת בהודו שעליה כתב משורר ידוע פואמה. שרה המיתולוגית היתה אשת עסקים ממולחת ועשירה אשר לאחר שהתאלמנה בחרה להינשא לאהובה, שהיה המשרת שהגן עליה מפני אויביה ובני משפחתה שחמדו את רכושה.

מרדכי ורבקה החליטו לברוח, החלטה אמיצה מאוד ולא פשוטה באותם ימים. רבקה לקחה מסבתה שלה שרשרת בתואנה שהיא רוצה לענוד אותה לאירוע, מכרה את השרשרת והכסף שקיבלה שימש אותם למנוסה. הם נסעו ברכבת במשך שלושה ימים לבומבי, שם לאחר שהות קצרה הבינו שהם צריכים להתרחק יותר. כמובן שהמשטרה היתה בעקבותיהם, משום שבני משפחתה התלוננו במשטרה על גניבת התכשיטים. מבומבי הם נסעו עוד שלושה ימים לכלכותה, ושם פנו לעזרת הקהילה

פוליטיים על מה שקורה במדינה ובמועצה המקומית. אנשי הקהילה המדהימה בגבעת כ"ח אהבו אותו מאוד, העריכו אותו והתייעצו אתו בכל דבר ועניין.

אחד מפועליו הרבים של מרדכי הוא העברת המסורת של המנגינות והתפילות לדורות הבאים. הוא עשה זאת באמצעות שעות רבות של הקלטת כל התפילות והמזמורים, כדי להעביר הלאה את המורשת.

רבקה ומרדכי אהבו זה את זה אהבת נפש. הרומנטיקה לא פוסחת על אף אחד בכל דור. אבל כמו בכל סיפור רומנטי, המציאות והחיים חזקים מהכול... אני זוכרת גם ימים שסבא שלי היה חוזר עם סלים משני צדי האופניים, עמוסים בכל טוב מהמכולת שלו, וסבתא שלי היתה כועסת כי הוא שכח להביא גפרורים... כי אנשים, הם תמיד אנשים.

הצליח מאוד במכירת בדים בשוק השחור. מרדכי יוספי היה ממנהיגי הקהילה ופעיל עלייה משמעותי. הוא ידע קרוא וכתוב בעברית ובאנגלית ועזר לאנשים רבים.

מקוצ'ין לעלמה ולגבעת כ"ח

כשעלו לארץ הם התיישבו תחילה במושב עלמה בגליל העליון. אנשי הקהילה סבלו שם מאוד מהקור העז, שלא היו מורגלים אליו, וזה הוביל למאבק עיקש כדי שיעבירו אותם למרכז הארץ. מרדכי ורבקה עברו לגור במושב גבעת כ"ח, שם המשיך להנהיג את הקהילה, ואף שימש שנים רבות כחזן בבית הכנסת. לפרנסת המשפחה הוא עסק בחקלאות, אבל מהר מאוד עבר למסחר, הדבר שידע לעשות הכי טוב. הוא התחיל כפועל בחנות מכולת קטנה במושב בית עריף, ובהמשך רכש אותה והפך אותה לסופרמרקט אזורי.

סבא שלי היה אדם גדול וחזק. אני זוכרת בילדותי שהוא היה קם בבוקר מוקדם ואוכל ארוחה דשנה של אורז ודגים או בשר שבושלו באותו בוקר על ידי סבתי ואמו. אז היה עולה על האופניים שלו עם התיק השחור הגדול ורוכב עליהם לעבודה דרך ההרים והשדות, יום יום - חורף, קיץ, סתיו ואביב, בכל מזג אוויר. הוא מעולם לא החסיר יום אחד של עבודה. העיסוק שלו במסחר הפך אותו לאדם שבוחר תמיד את הטוב ביותר. הוא לא היה מוכן להתפשר על איכות.

הבית של סבא היה בית מאוד פוליטי. אנשי המושב הקוצ'ינים, וגם האחרים, היו יושבים אצלו בסלון עד השעות הקטנות של הלילה ומנהלים ויכוחים

יונה ומשולם יחיא

יונה מספרת

אמי האמיצה

נולדתי בכפר חוואי, כפר של יהודים, ליד העיר ירים שבתימן. הוריי הם מרים ושולם ז"ל. אמי מרים היתה אישה חרוצה ואמיצה מאד, שלא פחדה משום דבר ומאף אחד. היא היתה קדירת ועשתה כלי חרס: כדים, צלחות וסירים.

באזור שגרנו בו היה אדם מוסלמי בשם מוחמד שהיה אחראי על מה שקורה בכפרים, והכיר היטב את כל היהודים בכפר שלנו. יום אחד (המקרה זכור לי היטב הייתי בערך בת תשע), הוא פנה לאמי ואמר לה: גברת מרים, ראש העיר מגיע לביקור בכפרים ואני מבקש ממך

להכין לו מרק ופיתות.

אמי הסכימה, משום שמוחמד דאג ליהודים והגן עליהם, ואם הוא פנה בבקשה אז כולם כיבדו אותו בשמחה. אמי דאגה שחברה שלה תבשל את המרק, וביתיים אפתה פיתות. קבלת הפנים לראש העיר היתה בבית הרב, שהיה בו סלון גדול. באותו ערב הכול היה לרצונו של מוחמד, והוא שמח שאמי דאגה והכינה כול מה שבקש.

העלייה לארץ ישראל

הייתי בת עשר שעליתי לארץ ישראל בסוף שנת 1948, ביחד עם הוריי, אחותי שלומית ז"ל, אחי שמעון ואחותי שרה. העלייה היתה קשה מאד. שלושה שבועות הלכנו ברגל עד לעיר

רדאי, ומשם נסענו במשאית לעיר חידוק אליה הגענו ביום חמישי בשבוע.

המקום אליו הגענו היה מטונף, היו בו ריחות לא נעימים, ואי אפשר היה להישאר שם. כל האנשים שאתם היינו יחד בדרכים החליטו לאסוף כסף ולשחד את המושל המקומי, כדי שנוכל לקבל משאית ולעבור מהר משם. קבלנו משאית ומשם נסענו עד למחנה חאשד שליד עדן. בחאשד גרנו באוהלים וקבלנו רק לחם לבן בשם "רותי". הורי אכלו את הלחם הזה, אך אנחנו הילדים לא אהבנו אותו. אמי בישלה אורז וקטניות על פרימוס, וכן אכלנו עוגיות שהבאנו אתנו.

לאחר שבועיים העלו אותנו על מטוס וטסנו לארץ, ומשדה התעופה לוד לקחו אותנו למחנה עולים בעתלית. היינו שם שבעה חודשים וקיבלנו אוכל וביגוד, אך לא עבדנו בשום דבר. מעתלית העבירו אותנו למושב שתולים בדרום. כשהגענו לשתולים נעשה לנו חושך בעיניים – כל השטח היה מלא קוצים גבוהים עד השמים. פינינו את כל הקוצים והקמנו אוהלים.

הנישואים למשולם יחיא

גרנו בשתולים חמש שנים. שם היה בא לבקר אותנו יחיא שגר בשתולים, והיה לו בן, משולם, שגר בקולה. אשתו של משולם נפטרה כשילדה את בתה. אביו רצה להשיא אותי לבנו, הוא לא וויתר עליי, קבע שנתחתן והוריי הסכימו. בגיל 16 התחתנתי עם משולם יחיא ועברתי לגור בקולה אתו ועם התינוקת אסתר.

לאחר מספר חודשים עברנו למושב גבעת כ"ח שכבר התחילו לבנות בו בתים ונתנו שם בתים לפי מספר הנפשות. אנחנו קיבלנו שני חדרים משום שחמי בא לגור עמנו והביא את אחותו סעידה. חמי דאג לה כי לא היה לה אף

אחד, לאחר שילדיה ובעלה מתו בדרך למחנה חאשד.

לאחר שלוש שנים ילדתי את בני חזי, ואחריו נולדו גם מלכה, רחמים, ישראל, אביגיל, בת שבע (נולדה ביום העצמאות), ברוך, אברהם ושי. בעלי קנה כשמונים ראשי עזים, ומדי השבוע הייתי יוצאת למרעה עם הצאן. אחרי שילדתי את בני הראשון חזי, לא הייתי מוכנה לרעות צאן. לכן בעלי החליף את העזים בפרות. עבדנו גם בחקלאות: גידלנו עגבניות, גזר, צנון ועוד ירקות. בעלי כבר מתימן ידע לעסוק בחקלאות. בחצר הבית גידלנו את הירקות שאכלנו, כי בצרכנייה לא היו כל המצרכים שרצינו. קנינו רק מצרכים בסיסיים ובננות.

בעלי שרת הרבה במילואים ונישאר לשרת בצבא עד גיל 55. הוא היה אחראי על נשקים ואהב מאוד את הצבא. אני זוכרת שהייתי בהריון עם הבן ישראל ובעלי היה בצבא, והתקשיתי ללכת לרפת ולחלוב את הפרות בידיים. באחד הימים כשנכנסתי לרפת גיליתי שנכנסו לשם חתולים והפכו את הכדים שהיו מלאים בחלב. כל החלב נשפך על הרצפה, כמות של 30 ליטר. בגלל השירות הצבאי של בעלי היו לנו הרבה הפסדים כספיים.

מלחמות וקשיים

כשילדתי את בני הראשון חזי היה מתח בטחוני. היו פדאיונים וגם פעולות תגמול. בעקבות זה התחילה מלחמת סיני (מבצע קדש) ב-1956. ב-1967 שוב היתה מלחמה. הציבו חיילים עם טנקים בגבעת כ"ח, למעלה, ליד הכנרת. שמה היו הצינורות הראשים שהעבירו מים מראש העין לגבעת כ"ח, ומשם לכיוון דרום.

המצב היה מאוד מתוח ומפחיד. לפי ההוראות של הצבא חפרו ליד כל בית בור עומק של שני

הציעו שניסע יחד. הם שאלו: איך יצאת בזמן שיש מלחמה? ואני אמרתי להם שלא ידעתי מזה כלום. חזרנו יחד הביתה. הנהג לא דיבר כל הדרך, הבנתי שהוא ערבי ומעדיף לשתוק. אני בקשתי שיורידו אותי ראשונה בגלל הילד, וגם היתה לי תינוקת בבית, בת שבע, ובאמת כך היה.

ועוד מקרה שלא אשכח. כשבת שבע היתה בת חודש נסעתי לקנות דברים. בעלי אמר: "סעי את ואל תדאגי, אני אטפל בחלב". היה צריך לקחת את הכדים המלאים בחלב למחלבה לשקילה. נסעתי באוטובוס לפתח תקווה, ושוב, לא הבנתי למה הכול סגור ואף אחד לא מסתובב בחוץ. נסעתי בחזרה והגעתי עד לבני עטרות. בבני עטרות כעסו עליי ואמרו לי: "למה את בחוץ, את לא נורמלית! מסוכן, תחזרי מהר הביתה". התחלתי לדאוג לתינוקת שהיתה בבית. הפנו אותי לרב"ש יוסף לוי שייקח אותי עם הטנדר הביתה. הוא לא יכול היה להסיע אותי, אך אשתו מרים לוי אמרה: "אי אפשר לתת לה להיות בחוץ במצב כזה מסוכן". מרים הציעה ששניהם יסיעו אותי הביתה. מרים תנהג ויוסף ישמור עם הנשק. וכך נסעתי איתם עד גבעת כ"ח. ליד הצרכנייה פגשנו את בעלי ואת הבן חזי בן החמש. מרים ויוסף כעסו עליו מאד: "איך אתה נותן לאשתך לנסוע בזמן שמסוכן, ובנוסף, אתה מסתובב עם הבן הצעיר שלך בתוך המושב, ממש חוסר אחריות". חזרנו הביתה והכול עבר בשלום.

משולם נפטר בינואר 1990, י' בטבת תש"נ. זמנים קשים עברנו ביחד.

בעזרת השם, הכול היום טוב. תודה לבורא עולם, יש לי את הילדים שלי, נכדים ונינים.

מטרים שהיינו יורדים לשם בזמן שהיו התקפות עלינו. כשהיה קורה משהו, חיילים ממג"ב היו מסתובבים במושבים ומיידעים אותנו מתי להיכנס לבורות הביטחון. אז לא היו מקלטים ציבוריים. זכור לי שבעלי היה קונה בצרכנייה פח מלא ביסקוויטים והיה מניח אותו במקום ששימש לנו כמקלט בעת ההתקפות.

אני זוכרת שבננו אברהם קיבל זיהום והייתי צריכה להביא אותו לבית החולים לבדיקות. בעלי היה בצבא, ולא ידעתי מה לעשות. נסעתי עם הילד בטרמפים לפתח תקווה, וכשרציתי לחזור, ראיתי שהכול סגור ולא הבנתי מה קרה. כל הבתים והחלונות היו סגורים. גם האוטובוסים לא נסעו. פחדתי. לא ידעתי מה לעשות, והנה לשמחתי זוג אנשים ממושב ברקת, גם הם רצו לחזור הביתה והחליטו לחזור במונית. היה לי כסף לנסיעה, אבל פחדתי להיות לבד, ולכן הם

זוהרה וסאלם יעיש

ועבר בין הכפרים הסמוכים לשם מכירת הסחורה. בתימן נולדו לנו שתי בנות – שמחה וברכה ז"ל. בשנת 1949 עלינו עם גל העלייה לארץ ישראל. יצאנו מהעיר שלנו ירים והגענו לראדה. את הדרך עשינו על חמורים וגמלים, וחלק ברגל.

אסון בדרך

יצאנו לדרך, אני, בעלי סאלם, שתי בנותינו – שמחה וברכה וההורים. הצעידה היתה מתישה ומעייפת. היינו צמאים מאוד וקנינו מים מערבים, אך לצערנו לא ידענו שהמים היו מורעלים. עוד הרבה אנשים קנו את המים

זוהרה מספרת לכלתה נורית

סיפור חייה של חמותי זוהרה יעיש מלא תלאות רבות. וכך היא מספרת:

נולדתי בתימן בעיר ירים להוריי סאלם ומזל פנחס ז"ל. אחיי הם: סעדיה ז"ל, שושנה, סלמה וחממה ז"ל. בתימן התפרנס אבי כחייט, וגם עסק בלימוד תורה. אמי היתה עקרת בית שדאגה לכל צורכי הבית. היא גם היתה יוצאת לחטוב עצים ולשאוב מים כדי לתחזקו.

בת חמש עשרה הייתי כשהתחתנתי עם בעלי סאלם ז"ל שהיה אז בן 20. סאלם היה בן דודי וגר בעיר שלנו ירים. הוא עסק במסחר בעורות

נולד הבן השני אבנר ז"ל, שניפטר מחיידק בח' באדר תשע"ג.

בעלי ואני עבדנו במשק בחקלאות. גידלנו עגבניות, מלפפונים וסלק סוכר. לאחר כמה שנים, כשגדל הפרדס במושב, בעלי עבד שם. אני עבדתי ברפת. בהתחלה היתה לנו פרה אחת, ולאחר כמה שנים כבר היו שבע פרות. הייתי חולבת פרות בידיים וקוצרת חציר בחרמש. היה לנו חמור אחד שמשך את העגלה עלייה העמסתי את החציר. את כל הסחורה החקלאית היינו מוכרים לסוחרים שהיו באים מעפולה.

כשהגענו למושב המצב הביטחוני לא היה טוב. במושב טירת יהודה נכנסו פדאיונים והרגו חבר מושב, וגם ביהוד הרגו משפחה שלמה. תודה לבורא עולם שמאז מלחמת ששת הימים יש לנו יותר ביטחון.

במושב היו חיים טובים מאד, אחד עזר לשני ודאגו יחד לשמחות או חלילה לאזכרות. היינו אוכלים יחד והיו אחווה ורעות במושב.

בעלי סאלם ניפטר בתאריך 5.2.1986.

תודה לבורא עולם! עברנו הכול, וכיום יש לי נכדים מבני רחמים, וגם נינים. יש לי משפחה מדהימה ש"אין דברים כאלה".

האלה, ורבים מתו בדרך. אחותי חממה, שתי בנותינו – ברכה בת השבע ושמחה בת החמש, וגם אחי סעדיה, מתו מהמים המורעלים. חודש שלם היינו בראדה. חסמו לנו את המעבר, לא היתה אפשרות יציאה ולא יכולנו לקבור את מתינו. לכן הגיעה משלחת מעדן עם תכריכים, הלבישו אותם, לקחו את הגופות לעדן וקברו אותם שם.

לאחר חודש בראדה הגענו לעדן, שם חילקו לנו אוכל ובגדים ושאלו אותנו לשמותינו ואת תאריכי הלידה. לא ידענו במדויק את תאריכי הלידה, ואמרנו בערך. נשארנו בעדן שבועיים, ומשם עלינו ארצה. כשנחתנו לקחו אותנו ישר למחנה עולים בעין שמר.

עוברים למושב

באו מהסוכנות היהודית ושאלו אותנו לאן אנחנו רוצים לעבור, ובקשנו את מושב גבעת כ"ח, לשם עברנו בשנת 1953. כשהגענו למושב הוא היה בשלבי בניה וגרנו בינתיים בקולה בקרואן קטן שגודלו 9 מ"ר. אחרי מספר חודשים שאלו כמה נפשות יש בכל משפחה, ולפי זה בנו את הבתים. כשירדנו מקולה למושב היינו שלוש נפשות, ולפי זה קבלנו חדר קטן ומטבחון, בו לא היו מים. המקלחות היו בחוץ, וגם את הכלים הייתי מדיחה בחוץ. בשנת 1954

שושנה וסעדיה יעיש

שושנה מספרת

העלייה ארצה והנישואים לסעדיה משפחתי עלתה לארץ בשנת 1950. הגענו למחנה העולים בעין שמר ונשארנו בו שלושה חודשים. בשנת 1951 עברנו למעברת קולה. בגיל 14 הציעו להורים שלי לקחת אותי לקיבוץ, ולכן הם החליטו לחתן אותי עם סעדיה יעיש. יצא לי כמה פעמים לראות אותו כשהיה מביא מסר לאבי ז"ל. סעדיה היה עובד כדור, אבל לא העביר מכתבים כתובים, אלא מסרים בעל פה. הוא גר בראש העין והגיע לקולה למסור מסרים. גם דודים שלי הכירו אותו מראש העין. הכירו לי את הבחור, החליטו שנתארס ואני לא ידעתי שום דבר מהסיפור הזה. לאחר ששמעתי

שמדברים וקובעים אירוסים, ברחתי והתחבאתי מאחורי הטבון שהיה ממוקם מאחורי הצריף. והנה אני מבחינה באחותי נעמי הנמצאת ליד הטבון, והיא רוצה להדליק את האש. לקחתי את הרגלים וברחתי, כי חשבתי לעצמי שאחותי תבעיר אש בטבון ואז יבחינו בי.

ברחתי לדודה שלי מרים ז"ל שגרה קרוב לפחון שלנו. נכנסתי אליה בריצה, והיא לא הבינה מה קורה לי. היא ראתה שאני היסטרית, הרגיעה אותי שאלה: "מה קרה לך?" הסברתי לה שאבי רוצה שאתחתן עם הגבר הזה שאני מכירה אותו טוב, והוא מבוגר ממני בחמש עשרה שנה. היא אמרה: "בתי, שבי ואסביר לך". היא עודדה אותי מאד ואמרה: "מה זה משנה לך מי האיש? הכי חשוב שהוא איש טוב ויכול לפרנס אותך, ולא כדאי לך להישאר אצל אמך החורגת. למרות שהוא גדול ממך החמש עשרה שנה, תנסי. טוב לך, תישארי אתו, ואם לא, אז תתגרשי". ברור שאז לא התגרשו ככה בקלות. נרגעתי, הבנתי שהיא צודקת, חזרתי לבית אבי והסכמתי להתחתן עם סעדיה.

סעדיה היה יתום ובא אל הוריי עם דודו. הם סיכמו הכול עם אבי. אבי ביקש מהדוד מאה ריאל וטען כי כך נהוג בתימן ואין מה לעשות! הדוד כעס מאד: "מה פתאום אתה מבקש סכום כה גבוה?" אבי הבין שקשה להם לשלם ואמר: "במקום מאה ריאל תשלמו מאה לירות." אבי קיבל מאה לירות, ובחלק מהכסף קנה עז על מנת לשחוט בחגיגות החתונה. זה היה בתקופה שעדיין היינו בקולה, והיתה תקופת הצנע.

אסור היה אז לשחוט כבשים או עזים או תרנגולות, ובכלל, לבזבז אפילו קמח. בסכום

השמירה. כל מעל משק התחייב לתת ארבע שעות. כשבעלי היה בשמירה, אני הייתי לבד עם הילדים. פחדתי מאוד היות שהיו מקרים במושבים אחרים בהם פוצצו הפדאיונים את הבית, כמו שקרה במושב בית עריף. אפילו אבי שגר לידי, היה יוצא לשמירה. קרו מקרים רבים בהם פדאיונים חתכו את הגדר וניסו להיכנס למושב, אך ברגע ששמעו את השומרים היו בורחים.

כאשר קרו מקרים קשים באחד המושבים, היו שוטרים ממשמר הגבול מגיעים אלינו ומיידעים את אנשי המושב. אנשי הביטחון והמתנדבים עמלו רבות בדאגתם לביטחון היישוב (כמו רמי גבע ויחיא נהרי).

בתקופת מלחמת ההתשה יצאנו לעבוד למרות המתח והפחד. לא היתה לנו ברירה כי היינו צריכים לדאוג למחייתנו. לא ישנתי בלילות כשבעלי סעדיה יצא לשמירה. פחדתי לעצום עין, שמא חס וחלילה יבואו מחבלים, יזרקו עלינו פצצות ויפגעו בילדים. כיוון שלא היו מקלטים, קיבלנו הוראה ממשמר הגבול לחפור באדמה בור בעומק שני מטר וברוחב שני מטר כדי שישמש כמקלט ביתי. כמו כן, הורו לנו לעשות חלונות ברזל, ועד היום נותרו בתים עם חלונות כאלה מאז.

זכור לי שבאחד הימים בעלי יצא לשמירה, ואנשי משמר הגבול הגיעו והורו לנו להיכנס למקלט. על הגז במטבח היה מונח סיר עם שעועית שהעמדתי לבשל. רצתי מהר עם הילדים והכנסתי אותם למקלט. כשנזכרתי בסיר על האש חששתי שיישרף או יגרום לדלקה. השארתי את הילדים: אילנה, כרמלה, תמר ונפתלי במקלט, רצתי מהר הביתה וכיביתי את האש.

של 40 לירות קנה אבא מתנות לחתן. היה גם ערב של חינה ולאחר שבוע – חתונה. סעדיה בעלי ז"ל היה איש טוב ומתחשב. נתנו לנו בית שהיה בעצם פחון. לא היה לנו ארון בגדים, אלא רק מיטת ברזל ושולחן עגול מעץ. התביישתי מבעלי סעדיה, משום שלא היתה לנו אפשרות

להכיר אחד את השני לפני החתונה. הוא עבד במחצבה, היה בא אליי ומראה לי את הכסף שהרוויח, על מנת להתקרב אליי והיה אומר: "הנה תיראי הרווחתי כסף, את יכולה לקנות בו דברים שאת רוצה."

זיכרונות מימים של פדאיונים ומלחמות בשנת 1953 ירדנו למושב גבעת כ"ח. במושב קיבלנו חדר ומטבחון. המקלחת היתה ממוקמת בחצר שסביבה בנו קיר בטון גבוה. השירותים היו בור עמוק חפור באדמה, שסביבו הקימו קיר בטון, כמו חדרון קטן בלי דלת. היה מתח ביטחוני רב סביב המושב. משמר הגבול דאג לכך שכל ארבע שעות תתחלף

בשנים הראשונות וכשהילדים היו קטנים הייתי עקרת בית, ולאחר מכן עבדתי כבלנית במקווה של המושב במשך שבע עשרה שנה. בעלי עבד בחקלאות וגידלנו תפוחי אדמה, בטטה, עגבניות, כרובית ומלפפונים.

המצב היה קשה מאוד כלכלית. כל מה שגידלנו העברנו לתנובה, אך

לא היו משלמים לנו ואמרו: "במקום לשלם מיסים, אתם נותנים ירקות". לא היו לנו בכלל רווחים מכל העבודה הקשה והתנאים הקשים שהיו לנו אז.

סיפורי ילדות מתימן

נולדתי בתימן בעיר נג'רן, שם גרנו אבי דוד ז"ל, אני, אחותי הקטנה נעמי ואימנו החורגת אורה.

ההכנות לחג הפסח

לקראת פסח היינו מסיידים את הבית עם סיד אותו הכנו מהחול הטבעי בגבעות. את החול הדק היינו מערבבים עם מים, ובזה מסיידים את הבית. את כלי הבית שעשויים מנחושת: סירים, פינג'אן, אפילו נטלה של נטילת ידיים, היינו מנקים עם סבון ומגעילים. היינו לוקחים סיר גדול, מרתיחים בו מים ומכניסים בו את הכלים. חובה שהמים הרתוחים יגלשו.

הנשים היו מכינות את המצות (הדומות לפיתות) כך: נטלנו חיטה שנשמרה מלפני שנה; טחנו את הגרעינים ברחיים שהיו מיועדים לפסח בלבד; לקחנו מים מהלילה שנקראים "מים שלנו", מים ששומרים עליהם בצל כי אסור שהשמש

תחמם אותם. האימא לשה את הבצק וחייבת שתהיה לה עזרה במטלות האחרות כי אסור לה להפסיק לנענע את הבצק. אישה אחרת היתה מכינה את התנור עם גחלים (עצים). בפעם הראשונה בהכנת המצות האימא היתה חייבת לחלק את הבצק ולהגיד מה מיועד לכהן, שהוא הראשון, מה ללוי ומה לישראל. אסור היה שהבצק יישאר בתנור (טבון) יותר משתי דקות, כדי שלא יחמיץ. את המצות היינו עושים פעמיים ביום, בבוקר ובערב.

את היין לקידוש היינו מכינים כך: קונים צימוקים ומשרים אותם 24 שעות במים שהיו ליין. כשזה מוכן, אימא חייבת לטבול כל כוס ארבע פעמים בקערה של מים. בכל טבילה מחליפים את המים. כמוכן ששתינו ארבע כוסות כאשר קראנו בהגדה.

הכנת הבשר לקראת החג: אבא שלי לא אהב בשר כבש, הוא אוהב כבשה מכיוון שאין בה הרבה שומן, ויש הרבה בשר. היינו ממליחים את הבשר, מכשירים ושמים בתוך התנור כמו שיפודים. היינו משחילים את הבשר בקרש דק וממלאים את כל התנור בעמידה ומניחים

לצעוד עליו. רק עם רגל אחת היה אפשר לעבור. עברתי בשביל הזה, כמעט נפלתי, ואז התפוצץ העור. מילאתי אותו ביותר מדי מים ומרוב העומס הוא התפוצץ. ממש רעדתי מפחד שאפול לבור העמוק.

הלכתי הביתה והעור בידי, בלי מים, חיכיתי לתגובה של אבא ובכיתי. אבא שאל אותי: "מה יש לך?" סיפרתי לו את הסיפור והוא אמר לי "כפרה עליך, העיקר שלא קרה לך כלום", כי הוא הכיר את המקום וידע כמה שהוא מסוכן.

בערוב ימיי

נולדו לנו שמונה ילדים. היום כולם נשואים, יש להם ילדים, ולי יש כבר נינים. החיים לא היו פשוטים, אך היו לנו הרבה רצון ומוטיבציה לעבוד, להתקדם להתפרנס ולדאוג למחייה שלנו ושל ילדינו.

בעלי סעדיה נפטר לפני שבע שנים ונשארתי לבד, אך לא וויתרתי על החיים. למדתי מחשבים, אנגלית ושימוש בפלאפונים החדשים. אני יוצאת לכל הטיולים עם הרבה שמחה ושירה, משתתפת בשיעורי התעמלות ובאירועים במושב, ומודה לבורא עולם על הכול.

על תנור הברזל מעין מסננת עם חורים. היינו מניחים את הבשר במקום קריר, וכך הוא נשמר, ובכל פעם לוקחים כמה שצריך ומבשלים.

הגברים היו הולכים לבית הכנסת מוקדם כי הוא היה רחוק מאוד מהבית. אנו, הנשים והבנות, היינו עורכות את השולחן לליל הסדר עם מצות, כרפס, מרור, ביצה, זרוע וחרוסת. בסיום ה"סימנים" היה מוגש האוכל שכלל מרק תימני, חילבה ופיתות (מצות).

שואבת המים הקטנה

הייתי מתבוננת בנשים המבוגרות שמביאות מים מן הבאר, וביקשתי מאבי שייתן גם לי עור של תיש קטן כדי שאביא בו מים. אבי הסכים ונתן לי. הייתי בת שבע כשזה קרה. המכל ששימש להחזקת המים נקרא בערבית "כארב" ובעברית – תרמיל עור. הכלי יכול היה להכיל משקל של 15 קילו. את הכלי הכינה אמי. היא היתה לוקחת ירק מעץ מיוחד, כותשת אותו ומוסיפה מלח, מורחת על עור החיה ומשאירה שלושה ימים בערך. זה היה מחזק ומרכך את העור, וגם מונע ממנו להסריח. לפני כן היא היתה מורטת את השערות מעור העז. היינו ממלאים אותו מים, קושרים ומרימים על הגב. הלכתי עם העור לבאר שהיתה במרחק של כחמש מאות מטר מהבית. הבאר לא היתה עמוקה במיוחד, שלושה מטר בערך. היה שם עבד והוא השגיח על הפרים שהורידו והעלו תרמילים. המים שבתרמילים נשפכו על הבמה ואחר כך ישר לתעלה ומהתעלה אני מילאתי את התרמיל שלי לבד. קשרתי אותו ואחר כך העבד עזר לי לשים על הגב. המשכתי בדרכי. אחרי 20 מטר היה שביל צר, מצד אחד היתה תעלה של מים, ומן הצד השני הערבים חפרו והוציאו אדמה כדי לבנות בתים, והיה קשה

זהרה ויחיא נהרי

ציון מספר

אמי זהרה

אמי נולדה בצנעא בשנת 1924 להוריה יעיש ג'הרן הלוי וג'נה. בגיל שלוש התייתמה מאמה, ומאז נדד אתה אביה ברחבי תימן. מטרתו היתה ללמד תורה, להתפרנס ולחפש אישה. לאחר כשבע שנים הוא נישא בשנית לברכה ונולדו לו שני בנים ובת – זכריה, אהרון ומזל. ברכה גידלה את ארבעת הילדים, אך לאחר כשבע שנים נפטרה ועול הטיפול בילדיה הקטנים, זכריה אהרון ומזל, נפל על כתפי אמי זהרה. לאחר פטירת אשתו השנייה ברכה, שוב נדד סבי לאזור ארחאב לחפש פרנסה, ללמד ולחפש חתן לאמי זהרה. בנדודיהם בארחאב פגשו את משפחת נהרי, עמרן ולולוה שהיו להם שבעה בנים: יחיא, סלימן, סלם, יוסף, משה, יצחק ויעקב. הבן יחיא (יליד 1919), היה אלמן, לאחר שאשתו ושבעת ילדיו מתו ממחלת האבעבועות.

בשנת 1944 נשא אבי יחיא נהרי את אמי זהרה. לאחר שנתיים נולדה להם בת שנפטרה בגיל שנתיים ממחלת האבעבועות שהיתה נפוצה בתימן.

בשנת 1948 נולד בנם אמנון, ובשנת 1949 עלו כולם ארצה: הוריי יחיא וזהרה נהרי, הבן אמנון, הורי אבי – סבי עמרן וסבתי לולוה וששת אחיו של אבא.

הם החלו את נדודיהם בדרך לארץ ישראל בסוף שנת 1948, כשהכיוון היה מחנה חאשד שבעדן. את המסע ערכו על גבי חמורים וגמלים, וחלק מהדרך אף צעדו ברגל לעדן, ומשם ליעד

הנכסף – ארץ ישראל.

בשנת 1949 עלו לישראל במסגרת "מרבד הקסמים" והגיעו למעברת עין שמר, שם שוכנו באוהלים. אחרי חצי שנה בעין שמר, עברו למעברת קולה והשתכנו בפחונים, עם הורי אבי – סבי עמרן וסבתי לולוה – וששת אחיו של אבא. בארץ נולדו יתר הילדים, עשרה במספר: ציון, מרדכי, נחמיה, מרים, מנוחה, פנינה, אביתר, כרמלה, רינה (שנפטרה כשמלאו לה שנתיים) ואסתר. בשנת 1954 עברו כל בני המשפחה מקולה למושב גבעת כ"ח, שהיה ישוב ספר, והשתכנו בבתים ישנים, כאשר השירותים והמקלחת היו מחוץ לבית, וללא מים חמים.

זה המקום לציין שהיתה אז תקופת צנע, ותנאי החיים בארץ היו קשים. יחד עם זאת, היתה אחווה, אהבת חינום ונתינה, הדלתות בבתים היו פתוחות ו"אנשים טובים היו באמצע הדרך" כמו משפחת ג'ראדי, משפחת צברי ואחרים. זה בא לידי ביטוי בעזרה בעבודות החקלאות,

והפרחנו את השממה בעזרת בהמת עבודה, פרד, שהיה שייך לשתי משפחות. באחת הפעמים אמי הובילה את הפרד ברסן, בעוד אבי מחזיק במחרשה ידנית, על מנת לחרוש תלמים. הפרד נתן לאמי בעיטה ובעקבות זאת היא הפילה את הוולד שהיה בבטנה.

אמי עזרה תמיד בעבודת החקלאות ובעבודות הבית. היא היתה בשלנית טובה ומסורה למשפחה ולדוד שלה חיים (אחי אביה) שהיה מגיע אלינו ללמד אותנו תורה. אמי גוננה עלינו כמו ציפור על האפרוחים.

אני הבן השני במשפחה. לאחר סיום השירות הצבאי, החלטתי לנסות את מזלי בחקלאות, ובשיתוף עם אבי גידלנו קישואים. קיבלנו הדרכה מאגרונום שהציע לנו להשקותם בתדירות מסוימת. לילה אחד נרדמתי, וכשקמתי בבוקר גיליתי שהקישואים היו בגודל

בהכנת האוכל, "אחד למען כולם, וכולם למען אחד", כי הם באו מאותו אזור בתימן והיו שותפים לחבלי הקליטה.

היינו מקבלים בגדים יד שנייה, ועל מנת לשמור על הבגד שיראה מגוהץ, היינו מניחים אותו מתחת למזרן וישנים עליו.

באותה תקופה היה מגיע למושב מהרצליה, מומחה לתפירת שמיכות פוך בשם מנחם. הוא תפר שמיכות לכל משפחה, התארח אצלה מספר ימים עד שסיים לתפור את השמיכות ועבר למשפחה אחרת.

כילדים, היינו עושים כדורגל מסמרטוטים ומשחקים במגרש ליד הבית. היו גם ערבים בהם המשפחה המורחבת ומשפחות נוספות שהצטרפו – כועי, אשרף, צברי וג'ארדי – היו יושבים בצוותא ושרים שירים תימניים. אבי ואחיו היו רוקדים, הם היו ידועים כרקדנים טובים. נהגנו לסעוד את ליבנו במאכל הפופולרי התימני, מרק וחלבה, ואחר כך היינו מקנחים בג'עלה (תערובת פיצוחים).

בחג הסוכות, כל האחים נרתמו לבניית הסוכה. היינו מביאים עצים ומסמרים מהשטח וקושרים בחבלים של חבילות חציר. מסביב היינו שמים שמיכות ישנות ומקשטים בפירות העונה. הסכך היה מעצי אקליפטוס. היינו מכניסים מיטה ואף ישנים בה כלילה במהלך החג.

סבי עמרן וסבתי לולוה שגרו במושב, תמכו בנו כלכלית וליוו את המשפחה. שמענו מהם סיפורים על חייהם בתימן, הם "הרביצו בנו תורה" ולמדנו מהם ערכים כמו "מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך".

על מנת להתפרנס, קיבלנו אדמה שהיינו צריכים לסקל בה את האבנים בידיים ולהכשיר את הקרקע לגידולים חקלאיים. גידלנו ירקות

עצום ולא שיגרת, משום ששכחתי לסגור את המים. כל הלילה הקישואים ספגו מים והיו לענקיים, כך שלא היה ניתן לשווק אותם לשוק. הסוחר אמר לי שהקישואים האלו מתאימים רק לבתי חולים ולמסעדות. כמו כן, גידלנו עזים, כבשים, תרנגולות, דבר שאני מתגעגע אליו מאוד.

קיבל סוס ועגלה, אתה נסע למאפיה ביהוד כדי להביא לחם ולמכור לתושבי המושב. בצרכנייה לא היה לחם, אלא מוצרים בסיסיים אחרים. את מכירת הלחם נתנו לאבי, על מנת שיתפרנס. באחת הפעמים, כאשר אבי ואני חצינו את מסילת הברזל עם העגלה והסוס, בדרכנו למושב, הסוס נבהל מרעש הרכבת ונפל בכביש נגד כיוון נסיעת הרכבת. בנס לא נפגענו.

עם הזמן, הובלת הלחם נעשתה באמצעות רכב ממונע, ואז אבי פנה לגדל עופות ותיישים להרבעה.

נס נוסף שקרה לאבי, כאשר נכנס לאסם להוציא חציר לסוס, המקום עלה באש משום שהיה זה יום שרבי. במקרה, בן דודי מיכה היה במקום ומשך את אבי דרך רשתות הסככה, וכך אבי ניצל בנס. גם במסגרת תפקידו של אבי כשוטר נתקל מספר פעמים במסתננים.

בשנת 1976, במסגרת תפקידו כשוטר הוא נהרג בתאונת דרכים על ידי חייל, ומשפחתנו הוכרה כמשפחה שכולה.

לאחר כל התלאות שעברנו ושחוויתי, חלמתי

כל משפחה יכלה ליהנות מהתוצרת של השכן ולהתקיים בכבוד בצורה הדדית. משפחה אחת גידלה עגבניות, ומשפחה אחרת גידלה מלפפונים. היו מתחלפים בתוצרת, וכך יכלו לדאוג לאוכל. כמו כן, נציגי הסוכנות חילקו לכל משפחה, בהתאם למספר הנפשות, תלושים (בונים) כדי לרכוש מזון בצרכנייה המקומית.

במושב גר רב בשם סעדיה עכיש (עוקיש) - דמות רוחנית ומורה לחיים שאתו התייעצנו כשנתקלנו בשאלות הלכה. הוא היה מקדש לנישואים, ואנחנו - שרה לבית משפחת פנחס ואני, זכינו שישא אותו בשנת 1973. נולדו לנו ארבעה ילדים: ליאור, מיטל, ענבל ונתנאל, והם זיכו אותנו בנכדים.

מאחר שהיישוב היה ישוב ספר, משמר הגבול גייס שמ"ז (שוטר מוסף זמני) ורכז, על מנת להגן על היישוב, ואבי היה בין המגויסים. נוסף על עבודתו במשמר הגבול, הוא חיפש עבודה נוספת, מאחר שהיינו משפחה מרובת ילדים. ועד המושב החליט שמשפחות מרובות ילדים יקבלו מקור פרנסה נוסף, ולצורך כך, אבי

להקים משפחה ולטייל בעולם, ואכן ברוך השם, הגשמתיו את חלומי.

סמ"ש יחיא נהרי, בן עמרן ולולוה, נולד בתימן בשנת 1919. את השכלתו רכש ב"חדר" בתימן. בשנת 1949 עלה ארצה עם אשתו זהרה ובנו אמנון במסגרת עליית "מרבד הקסמים" והם התיישבו בעין שמר באוהלים. אחרי חצי שנה עברו לקולה.

בשנת 1954 עברו לגבעת כ"ח והיו בין המתיישבים הראשונים.

לאחר מספר שנים הרחיב את משפחתו שמנתה 11 נפשות. בסוף שנות ה-50 הוא התנדב לשמור ביישוב, מאחר שגבעת כ"ח היה ישוב ספר. ב-1967 גויס למשמר הגבול בשכר ושימש כשמ"ז בבסיס הפיקוד של העיר לוד. למרות גילו, אהב את השירות במג"ב

והשתדל למלא את המוטל עליו על הצד הטוב ביותר. מאחר שמשפחתו היתה מרובת ילדים, הוא עבד בלילות כשומר בבסיס, וביום עסק בחקלאות. הוא היה ידוע כרקדן וכספר, שכל חבריו ביישוב נהרו להסתפר אצלו. כמו כן, היה גבאי בבית הכנסת במושב.

היה לו חלום לצאת לפנסיה ולהשקיע את כל מרצו בחקלאות.

ב-12.12.67 בהיותו בחופשה שנתית, ביקר אצלנו ביהוד, על מנת לספר על יציאתו לפנסיה

המתוכננת, ועם החשכה הוא התעקש לנסוע הביתה. מאחר שהתחבורה למושב היתה דלה, הוא נסע באוטובוס עד צומת טירת יהודה, שהיה חשוך מאוד, מתוך כוונה לעצור טרמפ ולהגיע למושב. בעת שחצה את הכביש, הגיח רכב נהוג על ידי חייל מכיוון לוד והעיף אותו לצד הכביש. ראשו נחבט במעקה הבטון והוא נהרג במקום. קיבלנו את ההודעה באותו ערב מתושב יהוד שהיה עד ראיה לאירוע.

זו היתה אבדה גדולה.

אליאס ורחל נחמיה

אליאס מספר

החיים בקוצ'ין

סיפור חיי מתחיל בשנת 1933 ביישוב צ'נדמנגלום אשר בחבל קרלה-קוצ'ין שבדרום הודו. ביתנו בהודו כלל שתי קומות: בתחתונה גרו ההורים והילדים, ובעליונה גרה אחותי לאה. בבית הסמוך גרה אחותי רחל עם משפחתה.

בבית הספר היסודי הייתי תלמיד מחונן והצטיינתי בעיקר במקצועות הריאליים כמתמטיקה. על הצטיינותי זו אף קיבלתי מלגה מהנדבן יעקב ששון, יהודי-אנגלי שמדי שנה נהג לתגמל ולהמריץ תלמידים מצטיינים בבית הספר היהודי. עקב הקשיים הכלכליים, היותי הבן הבכור מבין הבנים במשפחה והקושי של הוריי להתמודד לבדם עם הנטל הכלכלי,

נאלצתי לעזוב את לימודיי בסוף כיתה ה', עוד לפני שקיבלתי את המלגה בכיתה ו'.

לאחר שעזבתי את בית הספר, עזרתי לאבי בעבודת המסחר, ומאז לא חזרתי ללימודים. הייתי שותף מלא של אבי בכלכלת הבית ובפרנסת משפחתנו, שמנתה אז זוג הורים ושישה אחים ואחיות. בגיל חמש עשרה עבדתי בסחר של עורות, ביצים ועופות אשר קנינו מהתושבים המקומיים, ומכרתי דברי מאפה שהכינה אחותי בבית. צ'נדמנגלום נהגתי להגיע, באמצעות סירה גדולה ואמצעי תחבורה אחרים, לערים ולכפרים הסמוכים, כגון קוצ'ין, ארנגולם ואחרים. משך ההפלגה בסירה עמד על כחמש-שש שעות, ובחזרה הייתי נוסע באוטובוס, נסיעת לילה שארכה כשעתיים. אחותי הבכורה רחל אשר נישאה בהודו, היתה

לאחותי, שהיתה אחראית על הכנת העוגיות והמאפים שאותם מכרה במהירות, תוך הכנסת רווחים נאים.

אחרי נישואיה של אחותי התקיימנו בעיקר ממכירת עורות וביצים שקנינו מהכסף שחסכנו. כהשלמת הכנסה, ובזכות חוש המסחר המפותח, מכרנו בחיפה את הסארי, בדים וסדינים שהבאנו מהודו, וקנינו בתמורתם אורז ועופות כהשלמה לאוכל הדל שקיבלנו.

העלייה לישראל התבצעה באותם ימים בגלים, כאשר בכל חודש היו עולות ארצה מספר משפחות מקוצ'ין. הקהילה הקוצ'ינית חסכה כסף כדי לעלות לארץ כאשר גם בית הכנסת המרכזי שם, ששימש מרכז

הקהילה, מכר את רכושו כדי לממן את העלייה: אדמות, בתים, מטעי קוקוס, אורז ועוד. העלייה נוהלה על ידי ועד בית הכנסת שעזר, מימן ותמך בכל היהודים בעלייה לארץ, תוך ניהול הרכוש המשותף. המטרה המשותפת של כולם היתה עלייה לארץ ישראל ושיבת ציון בשמחה. המייחד את יהדות קוצ'ין היה יכולתה לממן בעצמה את העלייה באמצעות הרכוש האישי והציבורי של הקהילה. מתוך רצון עז לעלות לארץ, מכרו היהודים את כל רכושם ללא עזרה, בשונה מעליות אחרות אשר מדינת ישראל מימנה את עלייתם.

תחנה ראשונה בעלייה לישראל

החלוצה הראשונה במשפחה שעלתה לארץ והתיישבה ביישוב רכסים הסמוך לחיפה. בעקבותיה עלתה משפחתנו לישראל בשנת 1954, למעט אחותי לאה אשר נישאה אף היא בהודו ונשארה לגור בביתנו שם עד שמאוחר יותר עלתה גם היא ארצה.

חשתי מחויבות להיות שותף מלא בפרנסת הבית, ובאחריותי היה כל תהליך העלייה לארץ והשתלבותנו בה. הניסיון שצברתי מהעיסוק במסחר בקוצ'ין עזר לי רבות להשתלב במסחר גם בארץ, ובמשך תקופה ארוכה למדתי מאבי את המקצוע. לימים, סחרתי לבד, ואבי נשאר בבית. את הכסף שהיינו מרוויחים הייתי נותן

- שער העלייה

כתוספת לשכר הדל שקיבלנו מהסוכנות, וכך התחלנו להתמחות בענפי החקלאות השונים. ההתאקלמות ביישוב היתה קשה. אנשים מבוגרים נפטרו שם בגלל הקור העז והקושי לשרוד אותו. חלק מהמבוגרים התחילו לשתות עראק כדי לחמם את הגוף כחלק מתנאי ההסתגלות לתנאי מזג האוויר, וכך שרדנו את הקור במשך כשש שנים בעלמה. הייתי חבר ועד של המושב, עם חברים טריפוליטאים. כבר אז הייתי בפוליטיקה. בעלמה הכרתי את אשתי רחל, שם נישאנו, ושם נולדה בתי הבכורה שרה, בבית החולים בצפת.

תחנה שלישית - מושב גבעת כ"ח

בשנת 1961 עברנו, 14 משפחות, למושב גבעת כ"ח. מארגני המעבר היו יוסף חי מרדכי ז"ל, אברהם דוד ז"ל ואני - אליאס נחמיה. שימשנו כנציגים פעילים שבחרו את המושב במרכז הארץ, ולשם כך הסתובבנו במושבים רבים. מושב גבעת כ"ח מצא חן בעינינו. חיו בו תימנים, שחצי מהם עזבו, וחלקו היה ריק מאנשים. ראינו את הפוטנציאל של המושב במרכז הארץ כמקום לקליטת משפחות רבות נוספות מעלמה, ואכן הודענו לכל התושבים ההודים בעלמה לעבור לגבעת כ"ח. התושבים הקוצ'ונים קיבלו את המלצתנו, וארבעה עשר משפחות עברו לגבעת כ"ח.

בהתחלה נתקלנו בהתנגדות מצד התושבים הוותיקים, התימנים, לקבל אותנו למושב, בגלל שחשבו שאנחנו לא מספיק דתיים עבורם. לכן, נשלחו נציגים של ועד המושב כדי לראות אותנו ואת אורח החיים הדתי שלנו. הם עמדו מקרוב על לבושנו הצנוע ועל אורח חיינו הדתי והמסורתי והשתכנעו שאנו דתיים, שלא

השנה 1954, שער העלייה ליד חיפה, מרכז עולים אשר בו רוכזו עולים שעלו מעדות שונות. המאורע התרבותי אשר חרוט בזיכרוני כילד בארץ היה התור שבו עמדנו כמו חיילים: ילדים, זקנים וטף, וחיכינו לקבל אוכל שהוגש לנו בקופסאות מתכת. הארוחה הצנועה כללה זיתים, ביצה אחת, גבינה אחת, מרגרינה וגבינה צהובה. היה קשה לאכול את האוכל הלא מוכר, שלא נעם לחכנו ולהסתפק במועט, שכן בהודו היינו רגילים לשפע: אורז, דגים, עופות, ביצים ומיני מאפה שהכינו הנשים במשפחה. בארץ התקשינו להתרגל לאוכל השונה, כמו למשל הזיתים, שלא הכרנו את טעמם המר.

תחנה שנייה - מושב עלמה

כשלושה חודשים חיינו בתנאים קשים בשער עלייה, ומשם עברנו למושב עלמה בגליל העליון, במסגרת מהלך של הסוכנות היהודית להעברת חלק מהקהילה לאזורים שונים, בעיקר למושבים ברחבי הארץ: כפר יובל ועלמה בצפון, נבטים בדרום וירושלים. היינו עשר משפחות שהגיעו לעלמה והועסקנו על ידי הסוכנות בעבודות כמו סיקול אבנים, נטיעת כרמים וזיתים, ובעיקר בחקלאות. מזג האוויר היה קשה, חיינו בתנאים קשים של קור אימים, שלג, גשמים, כפור ורוחות. לפעמים, במשך יומיים עד שלושה, לא יכולנו לצאת החוצה, זאת בשונה מהודו החמה ומוצפת הנחלים, הימים והדייג. הגענו לאזור כפרי, קר, עם גבעות טרשים, ועסקנו בעיקר בעבודות חקלאיות שמהן חיינו. הפרנסה היתה קשה ודלה, כאשר אחרי יום העבודה של הסוכנות עסקנו בזריעת עגבניות ומלפפונים בחצר הבית. את הירקות מכרנו על מנת לקיים את עצמנו

היו ימים שבהם חטפנו מכות מהבדואים, אבל בכל מצב שמרנו על הכבשים בגבעות והיינו צריכים לגרש את הבדואים שרצו לגנוב לנו אותן ולהשתלט על שדות המרעה. טיפחנו לול של עופות לפיטום, ולאחרונה אנו מתמקדים בעיקר בגידול ירקות בחממות. למדנו לשרוד, וכמו ששרדנו בהודו הרחוקה, כך שרדנו בעלמה ועכשיו בגבעת כ"ח.

השתלבנו במרקם החברתי של היישוב, נרקמו בינינו חברויות נפש עם העדה הקוצ'ינית והעדה התימנית, כמו חברותי עם ראש המועצה יחיאל דמתי ז"ל ועם משפחות שמע, אברהם ורחמים. עם הזמן כבר לא היו הבדלי עדות.

האמונה כמוטיב מרכזי

הקהילה הקוצ'ינית ביישוב הקימה במשותף את בית הכנסת "היכל נחמיה", על שם נחמיה מוטא ז"ל שהיה רב מקובל בהודו. אחדות

כפי שסיפרו עלינו. נקלטנו במושב גבעת כ"ח, בבתים מוזנחים מאוד של הסוכנות. עבדנו בחקלאות, שילבנו את המסחר, וכך גדלנו והתחזקנו עד עצם היום הזה.

אשתי ואני גרנו בבית קטן עם בתי הבכורה שרה, ובמהלך השנים נולדו לנו עוד שישה ילדים: יוסף, אתי, אבי, משה, גילה וסמדר.

הוריי ושאר אחיי גרו בשכנות אלינו. ערכי העבודה והמשפחה שימשו נר לרגלנו, וכך התרחבנו והתפתחנו בתוך העסק המשפחתי, שעסק בעיקר בחקלאות: גידולי ירקות, כבשים ולול עופות. הילדים גדלו בבית חם ושילבו לימודים ועזרה במשק החקלאי. החיים היו משפחתיים וטובים, מתוך אמונה שהמשפחה, העבודה והלימודים הם הערכים המרכזיים. עודדתי את ילדי לרכוש השכלה ומקצוע.

הילדים גדלו, למדו ורכשו מקצועות חופשיים שונים. שניים מילדיי נשארו לעסוק בחקלאות כממשיכי דרכי, דור ההמשך. נכדיי המשיכו בלימודים גבוהים והשתלבו במקצועות השונים. חלקם משרתים בצה"ל, וחלקם תלמידי תיכון ויסודי. עידוד ההשכלה עבר כחוט השני ממני לילדיי ולנכדיי.

התרחבותנו המשפחתית במושב הושגה עם נישואי הילדים. חמישה ילדים גרים במושב, צמוד אליי, ושניים גרים בערים שוהם ואשדוד. העיקרון שהנחה אותי היה לקדם ולפתח את משפחתי סביבי, כמו שגדלנו בהודו, כקהילה משפחתית – אחד בשביל השני, וכולם כמשפחה אחת, משפחת נחמיה.

במסחר במושב היו עליות ומורדות. היו שנים טובות, והיו גם שנים קשות. עסקנו במרעה,

ילדים. אני הייתי עקרת בית ועזרתי לבעלי במשק החקלאי: גידול ירקות, מרעה כבשים ולולים, הכול תוך שילוב גידול הילדים.

בשלב מאוחר יותר עברתי מהחקלאות לעבוד במכולת של היישוב. בשלב זה הכרתי את כל ילדי המושב והתושבים. בימי שלישי המכולת היתה סגורה, ואז מכרתי את הלחם בביתי, וכך היינו מעורבים בחיי הקהילה ונטמענו מאוד בקרב התושבים. מבחינתי היתה שכנות טובה מאוד בין הקוצ'ונים לתימנים.

גידלתי במושב שבעה ילדים, ונולדו לי עשרים ואחד נכדים ושני נינים. המשפחה היא ערך משמעותי מבחינתי, ועיקר חיי נסוב סביב משפחתי המורחבת.

התחביב העיקרי שלי הוא בישול מאכלים הודיים, תבשילים חריפים ודברי מאפה מתוקים, עוגות ומעדנים הודים שאותם אוהבים הילדים והנכדים. ועל כך שמחתי. תחביב נוסף הוא טיפוח גינתי, בה אני שותלת פרחים – רקפות, כלניות, ורדים, ועוד.

הסיפוק הרב שלי הוא שאפשרתי לילדי ללמוד לימודים אקדמאים תוך שאני נשארת לשמור על הנכדים, וכך עודדתי אותם בהגשמתם שאיפותיהם המקצועיות.

כסגירת מעגל, בשנת 2009 טסנו לטיול משפחתי, בעלי, הילדים, בני זוגם ואני, וערכנו מסע שורשים בהודו. שמחתי להראות לילדי את מקום מגוריי בבומביי ואת בית הכנסת היהודי שעדיין שמור על ידי יהודי העיר. שמחנו להגיע ליישוב שבו גר אליאס בעלי, שם ראינו את הבית בו גדל, לצד בית הכנסת הגדול שמהווה עד היום מוזיאון ליהדות קוצ'ין. עד היום מגיעים יהודים מישראל להכרת התרבות היהודית שבחבל קרלה – קוצ'ין.

העדה הקוצ'ינית בולטת מאוד, והעדות לכך היא הקמת בית הכנסת המיוחד ביופיו, אשר בו העתק של ארון הקודש מבית הכנסת בקוצ'ין. ושוב, כמו בהודו, גם כאן מהווה בית הכנסת גורם מרכזי ללכידות הקהילה הקוצ'ינית, צעירים ומבוגרים המשמרים את המסורת היהודית מהגולה בהודו ועד היום.

רחל נחמיה מספרת

נולדתי בבומביי שבהודו בשנת 1943. עד כיתה ה' למדתי בבית ספר היסודי היהודי בעיר שהיה ממוקם ליד בית הכנסת הגדול בשכונה היהודית. למדנו בכיתה מעורבת של בנים ובנות את המקצועות הכלליים – לשון, חשבון, אנגלית ועוד. בערב למדנו תורה אצל רב הקהילה בבית הכנסת.

בשנת 1954 עלתה משפחתי לישראל: אחי הגדול נחמיה עלה שנה לפנינו ב"עליית הנוער", ואותי לא קיבלו בגלל גילי הצעיר. התחנה הראשונה שלי היתה במרכז הקליטה "שער העלייה", משם זיכרון הילדות שלי הוא התורים הארוכים לקבלת האוכל.

לאחר כמה חודשים עברנו למושב עלמה, שם חזרתי ללימודים לכיתה ד' עד כיתה ו'. בית הספר היה ביישוב "כרם בין זימרה", בו למדנו כולנו יחד, ותיקים ועולים חדשים. אחרי סיום יום הלימודים עבדנו בחקלאות: גידולי טבק, גידולי כבשים ועבודות הבית.

נחמיה ואני

אנחנו שנינו מאותו הכפר – עלמה. בגיל 15 התארסתי לאליאס, ואחרי שנה (בגיל 16, בשנת 1959) התחתנתי. בשנת 1960 נולדה בתנו הבכורה, שרה.

בשנת 1961 עברנו לגבעת כ"ח, ובמושב נולדו לנו עוד שישה ילדים. היינו משפחה ברוכת

נחמיה נחמיה מספר

עלייה לבד עם "עליית הנוער"

שמי נחמיה בן אברהם ושרה. נולדתי ב-3.1.1938 בקוצ'ין שבהודו. למדתי בבית ספר יהודי ע"ש הנדבן סר יעקב ששון. בית הספר אשר הוקם במימונו, כלל כיתות מהגיל הרך ועד התיכון. בית הספר סיפק ארוחות חמות, ביגוד וספרי לימוד. בנוסף, ניתן היה להמשיך

להוריי על החלטתי לעלות לארץ ישראל, הביע אבי התנגדות, היות שקרוב משפחתנו אשר שירת כקצין בריטי בא"י, אמר לאבי שהמדינה עדיין בשלבי הקמה, וכי כדאי שנמתין עם תהליך העלייה. התחננתי בפני אבי, לחצתי עליו מאוד, ואפילו בכיתי מדי יום כדי שירשה לי לעלות לישראל דרך "עליית הנוער". לבסוף התרצו הוריי והסכימו לשלוח אותי לישראל.

כך, בגיל חמש עשרה, בשנת 1953, ללא הורים ומשפחה, עליתי לארץ ישראל באמצעות "עליית הנוער". בהתחלה היינו אני וחבריי במחנה המעבר שנקרא שער עלייה, ולאחר זמן מה הועברנו למחנה ילדים שנקרא רמת הדסה. המחנה כלל מאות ילדים אשר באו מכל העולם, ושם פגשתי לראשונה ילדים ניצולי שואה.

זיכרונות מכפר בתיה

במחנה שאלו אותנו לאיזה מקום זרם חינוכי אנחנו רוצים להשתלב. אני וחבריי, שבאנו ממשפחות דתיות, החלטנו להצטרף לזרם הדתי-ציוני וביקשנו שיישלחו אותנו לכפר בתיה, שם למדנו וגם עבדנו בענפי המשק השונים. כפר בתיה ממוקם ליד העיר רעננה. הוא נוסד בשנת 1947 על מנת לקלוט את הילדים ניצולי השואה, אבל לאחר הקמת מדינת ישראל קלט הכפר גם את ילדי העלויות מכלל הארצות: הודו, תימן, הונגריה, וכו'. הכפר נקרא על שמה של בתיה גוטספלד, אישה אמריקנית שהיתה נשיאת "הסתדרות נשות המזרחי" בארה"ב. בחציו הראשון של היום למדנו בבית הספר, ובחציו השני - חלקנו

וללמוד באוניברסיטה ללא עלות כספית מצד הורי התלמידים. לדוגמה: אבא שלי סיים תיכון והלך ללמוד באוניברסיטה מכונאות וחשמל, ולאחר מכן שירת בחיל הים הבריטי במהלך מלחמת העולם השנייה.

בשנת 1948 כשהכריזו על הקמת מדינת ישראל, נשלחו להודו שליחים מטעם הסוכנות היהודית ו"עליית הנוער". שליחים אלה לימדו אותנו את השפה העברית, שירים עבריים וריקודי עם והסבירו לנו על המפעל הציוני. שליחי הסוכנות ארגנו קבוצות נוער לעלייה לארץ ישראל. אף אני וחלק מחבריי החלטנו להצטרף ל"עליית הנוער" ולעלות לארץ ישראל. כאשר סיפרתי

היו בעלי אדמה ורכושו והעסיקו עוזרים. בנוסף, היה לנו קושי לשווק את הירקות והפירות שהיינו מגדלים, ולעתים הגענו אפילו לטבריה ולחיפה כדי לשווק את התוצרת החקלאית שלנו.

למבוגרים היה קשה להסתגל למזג האוויר בארץ ישראל משום שאנחנו הגענו מהודו שהיא ארץ חמה, ובצפון הארץ בחורף קר יותר, ואפילו יורד שלג. היות שכך, קבלנו

החלטה לחפש מקום במרכז הארץ שהוא יותר חם ומתאים לנו. מרדכי יוספי, חבר הקהילה בעלמה, ריכז עשר משפחות אשר החליטו לחפש מקום חדש לעבור אליו.

אחד המקומות שנבחנו על ידנו היה מושב מאור הנמצא בסמוך לעיר חדרה. הוחלט שאני ואדם נוסף ניסע לבחון את המושב ולקבל את הסכמתו של ועד המושב לצרף אותנו כחברים. אני וחבריי נבחרנו למשימה היות שדיברנו עברית רהוטה יחסית לאחרים. נפגשתי עם ועד המושב והצטרפנו אליהם לסיור בו. לאחר הסיור הם החליטו לצרף אותנו כחלק מחברי המושב. לפנות ערב, כשרצינו לחזור הביתה למושב עלמה, החל מבצע קדש. כל הכבישים לצפון היו חסומים, ולא יכולנו לנסוע חזרה למושב עלמה. נאלצנו להישאר ולישון במושב מאור לילה אחד. למחרת בבוקר נסענו לעיר הקרובה, ומשם חזרנו לצפון, לביתנו במושב עלמה.

עוד אנו מתלבטים אם לעבור למושב מאור, קיבלנו פנייה מוועד מושב גבעת כ"ח לעבור

עבדנו בענפי המשק, אך אני בחרתי להתמחות בנגרות. גם כיום אני עוסק לעתים בנגרות כתחביב לשעות הפנאי.

אני זוכר שהגברת בתיה גוטספלד באה לביקור אצלנו בכפר, ואני וחבריי נבחרנו לייצג את התלמידים העולים החדשים, כיוון שידענו לדבר אנגלית. הגב' גוטספלד התרגשה מאוד למראה העולים החדשים מהודו אשר ידעו גם לדבר אנגלית כמותה. אני זוכר את זמן שהותי בכפר בתיה כאחת התקופות המכוננות בחיי.

בשנת 1954 גם הוריי ושאר בני המשפחה עלו לארץ והתיישבו במושב עלמה הנמצא בצפון הארץ (בגליל העליון). היות שהייתי הבן הבכור, עזבתי את כפר בתיה כדי לעזור להוריי במושב.

המעבר ממושב עלמה לגבעת כ"ח

בשנת 1959 התחתנתי עם שרה, ובתנו הבכורה מרים נולדה במושב עלמה.

הקליטה במושב עלמה לא היתה קלה עקב קשיי הפרנסה. הוריי נאלצו לעסוק בחקלאות ובעבודה קשה שלא היינו מורגלים לה, וזאת כיוון שבהודו הוריי היו שייכים למעמד הבינוני,

אליהם כחברי מושב. המושב היה ממוקם דרומה יותר ממושב מאור, ולכן החלטנו לעבור אליו. את ההחלטה שלנו העברנו לוועד מושב עלמה. נציגי מושב גבעת כ"ח ביקרו אותנו ובדקו את המשפחות המבקשות לעבור אליהם, את התנהגותם ואת אורח חייהם: כיצד הם מנהלים את המשק החקלאי, וכדומה. לבסוף החליטו לקבל אותנו כחברים. אבל אז נתקלנו בבעיה: הסוכנות היהודית לא הסכימה שנעבור. היא ראתה בקבוצת המשפחות שרצו לעזוב גרעין אשר מחזק ומפתח את המושב, והיה חשש שהעזיבה שלנו תגרום לנטישה כוללת של היישוב. החלטנו ללכת למרכז הסוכנות היהודית בירושלים, שם פנינו להנהלה ודרשנו לעבור. ניסינו לשכנע אותם ולדבר אליהם. נשארנו בירושלים כל השבוע, ובעקבות זאת איבדנו חלק ניכר מהפרנסה. לבסוף התרצתה הנהלת הסוכנות היהודית וקיבלנו את אישורם למעבר.

בקיץ 1961 עברנו למושב גבעת כ"ח. לכל משפחה היה עדר כבשים אותו לקחו עמם למושב גבעת כ"ח. כשהגענו, מצאנו בתים מלוכלכים שהיו פעם דירים ורפתות, וכן המון שדות קוצים מסכיבי. עבדנו קשה כדי להפוך את הדירים והרפתות לבתים ראויים למגורי אדם. לאחר שבנינו את בתינו, חיפשנו מקור פרנסה. הסוכנות סיפקה לנו כלי עבודה: סוס, מחרשה, פרות, וכדומה. אני חיפשתי עבודה ומצאתי עבודת קטיף סלק סוכר במושב. התחלתי לעבוד והצטרפתי לקבוצת הקוטפים, שרובה כללה תימנים. רוב העבודה היתה בהעמסה לאוטו. תוך כדי עבודה, התימנים היו שרים, ולאחר העבודה ישבנו לאכול צהריים. כל יום העמסנו יכול אצל משפחה אחרת, וכך כל פעם משפחה אחרת היתה מכינה אוכל. אחרי העבודה הזו התחלנו לעבוד באדמה

חזרתי הביתה.

לאחר זמן מצאתי עבודה ליד הבית בתחנת הרכבת. עבדתי בשתי תחנות: תחנת רינתיה ותחנת מחצבות, שם היו מעבירים אבנים לבניית נמל אשדוד. אחרי שהנמל נבנה התחנות נסגרו, ולכן עזבתי ועברתי לתעשייה האווירית. בתעשייה האווירית עבדתי כמעט ארבעים שנה עד שיצאתי לפנסיה. כיום אני גמלאי של התעשייה האווירית.

אני סבא גאה לארבעה עשר נכדים, אשר הגדול בהם קצין בחיל האוויר, והקטנה עולה לגן חובה. יש לי גינה משלי אותה אני אוהב לטפח. את העיסוק בחקלאות הפסקתי, והרפת והלול שהיו לי חוסלו. אני ואשתי שרה אוהבים לטייל בארץ ובעולם, ללכת לחוגי העשרה וליהנות מעשייה יום יומית ברוכה.

אני מאחל לעצמי ולכל משפחתי המון בריאות ואושר ומודה להוריי ולמשפחתי שהביאו אותי עד הלום.

שרה נחמיה מספרת

העלייה

נולדתי בקוצ'ין בשנת 1944 והייתי הבכורה להוריי יפת ושרה. כשמלאו לי חודשיים נפטרה אמי מדלקת ריאות קשה. כנהוג בעדה, בגיל צעיר זה עדיין לא היה לי שם. לפי המנהג מעניקים את השם לבנות רק בגיל שנה. כיוון שאמי נפטרה, נקראתי על שמה – שרה. אין לי זיכרונות רבים מהודו, כי הייתי קטנה כשעזבנו, אבל מסיפורים ששמעתי ידוע לי שתנאי חיינו היו טובים.

בשנת 1954, אבי, דודתי שרה ובן דודי יוספי מרדכי החליטו לעלות למושב עלמה שבצפון ישראל. הקליטה בארץ היתה מורכבת. בהודו למדנו לקרוא עברית, בזכות לימודי הקודש,

שלנו, לזרוע, לשתול ולגדל ירקות ופירות. הסוכנות סיפקה לנו משק חי וירק אשר כלל פרות ועצים. את החלב ואת הירקות היינו משווקים, אולם בהעדר ידיים עובדות, היתה העבודה קשה, ולכן נאלצתי לחפש מקור הכנסה נוסף כדי לכלכל את חמשת ילדיי הקטנים. התחלתי לעבוד בתל אביב באריגה. היות שהייתי צריך לטפל במשק החקלאי, עבדתי באריגה אחר הצהריים עד חצות הלילה. רכבתי על אופניים, שמתי אותם במושב בני עטרות הסמוך, ומשם לקחתי אוטובוס לתל אביב.

פעם אחת, כשחזרתי באוטובוס לבני עטרות, ראיתי זוג אילמים (משפחת דמתי) יושבים בצד ובוכים. הבנתי שהם פצועים כי אופנוע פגע בהם ונמלט. רצתי מהר ועזרתי להם, ורק אחרי שאמבולנס לקח אותם לבית החולים,

אך לא הבנו את השפה. כשנקלטנו בארץ, שלחו אותי לגן, אך לאחר מספר ימים, כשראו שאני כבר מציירת וכותבת, החליטו להעלות אותי לכיתה א'. אחרי שבועיים בלבד בכיתה א' החליטו להעלות אותי לכיתה ב' בזכות העובדה שידעתי את לוח הכפל שלמדנו בעל פה בהודו. במושב עלמה שוכנו רבים מעולי קוצ'ין בפרט, והודו בכלל. החיים במושב היו קשים. הקרקע היתה מלאה קוצים וסלעים, ולכן היה קשה לעבד את האדמה. בחורף היה קר מאוד, ירדו גשמים חזקים, ולעתים אף שלגים. המבוגרים שהיו רגילים לאקלים החם של הודו, לא הצליחו להתרגל למזג האוויר החורפי, חלקם מתו בקור, ואחרים עזבו.

בהתחלה גדלתי אצל דודתי שרה. כשהייתי בת שלוש עשרה נולדה לאבי ולאשתו החדשה אסתר הילדה השנייה מתוך עשרה ילדים, ולכן התבקשתי לעבור אליהם, כדי לעזור בעבודות הבית ובגידול הילדים. בסוף כיתה ח' כל חבריי עברו ללמוד בפנימייה בחיפה, אך אבי ביקש שאשאר במושב על מנת לעזור בניהול הבית ובגידול אחיי הקטנים. עזרתי בעבודה בשדות: גידלנו עגבניות, מלפפונים, גזר, צנון וזיתים, וכן כלול העופות אותו קיבלנו מהסוכנות כתוספת.

הנישואין והמעבר מעלמה לגבעת כ"ח

בגיל שש עשרה נתבקשתי להתחתן עם נחמיה, בעלי כיום, שהוריו גם הם היו בני המושב. לאחר החתונה נולדה מרים בתי הבכורה. כשבוע בלבד לאחר הולדתה, בשנת 1961, החלטנו לעזוב

את מושב עלמה בצפון ולעבור למושב גבעת כ"ח במרכז. שוב היתה ההתחלה קשה. הכול היה מלא קוצים וסלעים, לא היו חשמל ומים בקרבת מקום, והבתים שקיבלנו היו קטנים ומצחינים מצואת כבשים. במשך שבועות ניקינו את הבתים, הזזנו סלעים ועיכדנו את האדמה. התחלנו לגדל מלפפונים, עגבניות, קישואים, פלפלים ופלפלים חריפים. בחורף גידלנו גם גזר, צנון ובצל. לאחר מכן, היה לנו מטע אפרסמונים. היינו קוטפים ביום, ובלילה המשכנו בעבודת השטיפה, כשאנחנו נעזרים באור קטן בלבד. היה חשוב להספיק ולשטוף את התוצרת מהחול ומהבוץ כדי שנוכל למכור לתנובה.

למרות העבודה הקשה בגידול הירקות, לא הצלחנו להתקיים. הוספנו גידולי עופות, כלול שעדיין קיים פה בחוץ. גם זה לא הספיק לגידול חמשת ילדינו. לכן החליט בעלי נחמיה לצאת ולעבוד בחוץ. בזכות האנגלית הטובה שלו, הצליח להתקבל ל"תעשייה האווירית", שם עבד כארבעים שנה בתחום הפלסטיקה. אני עבדתי במעון לילדים, וכשהייתי חוזרת הביתה טיפלתי במשק: בעבודות הלול, בקטיף פירות וירקות ובטיפול בעדר הכבשים. כשהילדים היו קטנים, הייתי לוקחת אותם איתי לשדות, וכשגדלו, הצטרפו ועזרו בעיקר בקטיף ובגידול העופות.

כיום נחמיה ואני עדיין גרים במשק במושב גבעת כ"ח. אנו הורים גאים למרים, אבי, יפת, שמשון ואירית, וסבים לארבעה עשר נכדים: לירון, מורן, שיר, דנה, עדי, נועה, שלומי, נמרוד, עידו, שי, ניתאי, גל, עומרי, וליאור.

סיפורה של משפחת סורא

משפחת סורא

במשפחת סורא שישה ילדים: שלוש בנות ושלושה בנים. עוד שלושה ילדים, שתי בנות ובן, נפטרו במהלך השנים הראשונות בארץ,

ולאף אחד מהם אין תעודת פטירה, אך הם רשומים בתעודת הזהות הראשונה של אימא. ככל הידוע שמחה ורבקה נולדו בארץ במחנה קולה ובגבעת כ"ח. אימא היתה מדברת עליהם

המון, אבל כילדים לא זכינו להכיר אותם, מה שעורר אצלנו את הסקרנות לגביהם. כולם ידעו להגיד שהאחות ששמה היה שמחה, דומה מאד לאחותי ימית. שמחה היתה ידועה ביופייה, היא נולדה בהירה, עם שיער שטני. הבן מאיר נולד בתימן, עלה עם אבי ואמי לארץ ונפטר כאן. גם לגביו לא ידוע מה קרה. גם על אחותנו רבקה לא ידוע דבר.

אחי עזרא סורא גר במושב כבן ממשיך. דוד סורא גר בפתח תקווה, מלכה מטפלת באימא בסבלנות ובמסירות רבה, יאיר גר ביבנה, ימית (ימימה) מורסיאנו חיה במרכז שפירא, ואני – בת הזקונים מזל או מלי פרסיק (תלוי את מי שואלים) – גרה כיום באלעד. הורינו התפרנסו מחקלאות, גרו עם ילדיהם

מספרת מלי פרסיק

סבא חיים יעקב בן סלים וסבתא חממה פרסיק ושני ילדיהם: קדיה ושמואל, עלו מתימן בשנת 1949 והובאו למחנה עין שמר. תשעה חודשים אחרי כן עברו למחנה העולים בקולה, ומשם לגבעת כ"ח. הם גרו במושב במשך כל חייהם. סבא חיים נפטר ב-12 באפריל 1974 והוא בן 70. סבתא חממה נפטרה ב-2 באוגוסט 1977 והיא בת 88.

הבת שלהם קדיה פרסיק התחתנה עם סעיד אברהם סורא וחיה במושב עד עצם היום הזה. אחיה שמואל פרסיק התחתן עם סעידה וחי במושב עד לנישואיו השניים לרחל עכיש, ואז עבר לפתח תקווה.

בדירת שני חדרים והמצב הכלכלי היה קשה מאוד. אמנו קדיה נשארה בבית לטפל בששה ילדיה, ולא יצאה לעבוד. אבינו סעיד אברהם נפטר בגיל צעיר, בכט' אדר תשכ"א באמצע תפילת מנחה, כנראה מדום לב. צער ותוגה היו מנת חלקה של אמי, אולם היא היתה חזקה והרימה משפחה לבדה אחרי שאבא נפטר. השכן שעזר לה מאוד היה משה מרדכי, חבר של אחי דוד.

סיפור העלייה

המשפחה שלנו גרה בתימן בעיר רדאי. לקראת העלייה הלכנו ליישוב אחר, מהלך יום אחד בערך, שם חיכינו וישנו בתוך בית כנסת שהיה במקום. ביום השני רכבנו על חמורים לעיר תעז בירת חבל תעז והלכנו לפקוד את קברו של רבי שלום שבזי. התפללנו ובקשנו בקשות. לצערנו כשהגענו לתעז עשו עלינו סגר: אין כניסה ואין יציאה, כיוון שהיו המון יהודים שרצו לעלות.

לאחר כחודשיים הסגר הוסר. כאשר נפתחו השערים הגיעו רכבים שלקחו אותנו לעיר רדא. הנסיעה ברכבים היתה מוזרה וקשה כי לא היינו רגילים לנסוע ברכב, והרבה אנשים הקיאו. תנאי המחיה ברדא היו קשים מאוד: העיר היתה מלוכלכת, המים היו מזוהמים והרבה אנשים חלו. מיהרנו לעזוב לחאשד. שם היה שדה תעופה, ושם גם עלינו על מטוס. לפני העלייה למטוס חילקו לנו כדורים נגד בחילה. הגענו לארץ, למעברה ליד קיבוץ עין שמר. התנאים היו ממש קשים, האוכל היה מועט והגשמים היו עזים, עד כי בקושי היה ניתן להגיע לחדר האוכל.

החיים במושב גבעת כ"ח

כשהוקם המושב עלו רוב המשפחות שבקולה להתיישב בו. בית עם שני חדרים ניתן לשש נפשות. אבא סעיד אברהם סורה עבד בחקלאות ובמשק החי. איש צדיק היה, אשר הקפיד לעבוד את האדמה במהלך כל היום. הוא היה משכים לתפילת שחרית עם הנץ החמה, עובד והיה נח רק בתפילת מנחה. אחרי עבודת האדמה מטפל במשק החי שמנה עיזים, כמה פרות ברפת קטנה, לול תרנגולות קטן, מעט ברווזים, וכמובן הסוסה "לבנה". בערב היה יושב ולומד תורה. אבא לא התגייס לצבא, הוא היה פטור משום שהיה לו מום בלב.

זיכרונות ילדות במושב

אחד הזיכרונות שיש לנו מאבא זה ההליכה לשדה. אימא היתה שולחת אותנו לקרוא לו לבוא לאכול, ולרוב הוא לא חזר, אז היא היתה שולחת איתנו אוכל שנביא לו ולאחים שלי

שעוזרים לו. ועוד, באחד הימים, במלחמת ששת הימים, נשמעו אזעקות ונכנסנו לשוחות שאבא חפר מאחורי הבית. זכור לי שהתלבטנו אם אפשר יהיה להכניס שם שולחן.

זיכרון נוסף, עמום מאוד, שמסוק של הצבא נחת בשדה שלנו מאחורי הבית וכולנו רצנו לראות את הפלא, אבל דאגו להרחיק אותנו שם במהירות.

החיים במושב היו די שגרתיים. בבית הספר היסודי שהיה עד כיתה ח' הייתי אני, מזל, במחזור האחרון שסגר את בית הספר. אחר כך, כולם כבר הלכו ללמוד בשוהם, בבית הספר האזורי. היינו שניים עשר תלמידים בכיתה, שש בנות ושישה בנים. יש כל המורים היו מתבלבלים ביני לבין אחותי ימית (ימימה). היא גדולה ממני בשנה והיו חושבים שאנחנו מחליפות בינינו כיתות... זה היה מצחיק ומביך גם יחד. הזיכרון העגום שלי הוא מפטירתו של אבא בבית כנסת לאחר תפילת מנחה. לא היו אמצעי תחבורה נאותים במושב,

ואני זוכרת איך אדון פרטוש נשא את אבא על גבו והחל לרוץ אתו לכיוון היציאה, אולי יפגוש בדרך אמבולנס.

אחד האירועים הכי חשובים במושב היתה נטיעת עצים בט"ו בשבט, טקס שאבא היה מקפיד להשתתף בו.

אימא היתה עקרת בית עד שאבא נפטר, ואז יצאה לעבוד ולהביא פרנסה הביתה. הרבה כוח ומאמץ השקיעה. אימא היתה יוצאת בזריחה וחוזרת הרבה אחרי השקיעה, והיה לה קשה. סבתא היתה אתנו רוב היום.

המשחק האהוב עלינו היה רכיבה על עגלה עם

סוסה, סוסה אמיתית. היתה לנו סוסה, קראו לה "לבנה". כשאבא נפטר החליטו למכור אותה, כי לא היה מי שיטפל בשדות, ולא בפרות. לאט, לאט המשק חוסל ונשארו רק התרנגולות ששחטנו אותן אצל הרב למחייתנו. הסוסה "לבנה" היתה אטרקציה. אהבנו אותה והיא החזירה לנו אהבה. כשנמכרה לאדם נחמד ממושב רינתיה היא היתה משתחררת, בורחת וחוזרת אלינו, והוא היה נאלץ לחזור ולקחת אותה כל פעם מחדש. עד שבשלב מסוים היא התרגלה לבעלים החדשים שלה.

אלו מקצת מזיכרונות ילדותי במושב, בו גדלתי עם הורים אוהבים וחרוצים.

ברכה צדקה וציון קלאף

אמר שניסו הכול ואף נתנו לה את כל השמות, אך שום דבר לא עזר. הרב אמר: "חברי היקר, תנסה את השם 'צדקה'". ומאז השם שלי נשאר צדקה.

לאחר שנתיים עלינו ארצה. הייתי הולכת עם אמי לעבודה והילדים היו קוראים לי צדקה. השם הפריע לי מאוד, לא אהבתי אותו וזה היה מרגיז אותי. יום אחד בגן קראה לי הגננת "צדקה", ואני לא עניתי. שוב קראה, ושוב לא עניתי. אז היא ניגשה אליי ושאלה מדוע אני לא עונה. אמרתי שאני לא אוהבת את השם "צדקה" והיא אמרה לי: "מהיום נקרא לך ברכה", ואני שמחתי מאוד בשם החדש. עד היום נשארתי עם שני השמות: צדקה וברכה. וגם הפצעים נרפאו, ולא סבלתי יותר.

משפחת חייט עולה לארץ ישראל

דודיי וסבי היו אורגים עבור האימאם (המלך) בתימן. כל מה שהיה קשור למלחמה היו אורגים עבורו כגון: חגורות, תרמילים, תיקים ומדים. עוד כשהיה ילד למד אבי הכול מסבו ומאביו והמשיך את המסורת הזאת. גרנו כל בני המשפחה בחצר אחת ענקית: דודים, סבים, סבתות והוריי היקרים ז"ל.

היו יושבים באמצע החצר עם כל הכלים ואורגים עבור המלך. המלך היה שולח חיילים שיאספו את כל העבודות המוכנות לארמון, וכשהיו צריכים להביא את התשלום עבור העבודות שביצעו, היה אבי רוכב על סוס לארמון בעיר צנעא. אנחנו כולנו גרנו בעיר דמאר. זכור לי שאבי וסבי עבדו יום ולילה על מנת לבצע את העבודות. חוץ מזה, אבי דאג ליתומים. הוא

ברכה צדקה מספרת

למה שמי הוא ברכה צדקה?

זה סיפור מעניין. נולדתי בתימן בעיר דמאר, להורי נולדו 10 ילדים וכולם נפטרו בגיל שנתיים – שנתיים וחצי. אני נולדתי אחרי אחיי שנפטרו.

הייתי ילדה מאוד מפונקת, כל תשומת הלב של הורי היתה נתונה לי. בגיל שלוש החלו להופיע בראשי פצעים שמאוד גירדו וכאבו. לא הייתי רגועה. הוריי ניסו הכול, אך לא הצליחו לפתור את הבעיה. יום אחד הגיע הרב לבקר אצלנו וראה את אבי עצוב מאוד, ולא רגוע. הרב שאל אותו מה קרה, ולמה הוא נראה כל כך מדוכא. אמר לו אבי: "לבתי יש פצעים בראש, וניסינו הכול אך דבר לא עזר לה". אמר הרב לאבי: "תעבור דרך הבתים בשכונה ותאסוף מעט חול, תערבב עם מים ותמרח על ראשה. ודבר נוסף, ישנה כאן זקנה שלא אומרת את שמה, היא גם מהמשפחה שלכם, ברגע שהיא תמות הכול יהיה בסדר, והפצעים ירפאו. ועוד דבר חשוב: תחליף את השם שלה ל'צדקה'". אבי

היה אוסף אותם, דואג להם ומלביש אותם. במיוחד הלביש את הבנות היתומות כמו בנים על מנת שלא יזהו אותן, והביא אותן למחנה בעדן, שם רוכזו כל היתומים.

כשהחלה השמועה שעולים לארץ ישראל עוברת מפה לאוזן, התחילו הוריי להתארגן. הם הכינו צידה לדרך, בעיקר מיני עוגיות יבשות, את ספרי הקדושה ארזו במזוודה מיוחדת שהכינו לשם כך.

אבי היה איש חכם מאד, לומד תורה ושוחט. להוריי היו הרבה מטבעות כסף טהור בקוטר 4 ס"מ, והוא החליט להביא עמם את כל המטבעות לארץ. המטבעות נקראו "גיני",

לכסף במזוודות אמי לבשה שמלה עם מעטפת שתפרה במיוחד, ובה הכניסה את כל מטבעות הזהב.

הגענו למחנה חאשד במשאיות של הבריטים ונשארנו בו כשבעה חודשים. הייתי כבת ארבע. לאחר מכן, באו יהודים מארץ ישראל, העלו אותנו על מטוס והגענו ארצה במבצע שנקרא "על כנפי נשרים". לפני הטיסה אמרו לנו לא להעלות למטוס שום דבר שיכביד עליו ויפיל אותנו. הרבה אנשים פחדו וזרקו את תכשיטיהם מעליהם, אבל אבי אמר: "מה נראה לך, שאת התפילין שלי לא אביא לארץ?".

הטראומה של אמי בעין

שמר

הגענו לארץ עם כל מזוודות

היה מאד קשה. היא אהבה אותה והיתה רגילה אליה.

המשכנו לגור בנתניה ונולדו להוריי האחים שלי, בזכות המזל שהבאתי להם. כאמור, כל הילדים שנולדו בתימן לפני לידתי, נפטרו. ואלה שמות אחיי ואחיותיי: נעמי, מוטי, אליהו, זכריה, ליאורה, רומיה (רינה) וציון, אותו חטפו ועד היום הזה איננו יודעים היכן הוא.

ציון מספר

הגעתי לארץ מהעיר שרעב שבאזור תעז ומשפחתנו הגיעה לנתניה. אחותי נישאה ועברה לגור במושב חלץ, ואני הייתי נוסע ומבקר אותה. מצאתי שם עבודה טובה בחברת "נפט לפידות", ושם גם עשיתי את שירותי הצבאי. כל פעם שהייתי מגיע לנתניה לבקר את משפחתי הייתי רואה את ברכה צדקה משום שהיא גרה קרוב לביתנו. ברכה צדקה מאד מצאה חן בעיניי, וגם אני בעיניה. היא היתה עדיין נערה, ואני באמצע השירות הצבאי. התחתנו והחלטתי שאני נשאר במושב חלץ גם לאחר הנישואים. שילמתי דמי כניסה, קיבלתי דירה וחיינו שם. באותה תקופה אשתי ברכה צדקה כבר; היתה בהריון וילדה את בננו משה. בתקופה שגרנו במושב חלץ היינו נפגשים עם אנשי תנועת המושבים, עם אירגוני קניות ועם אנשי הסוכנות היהודית, וכך הכרתי את יחיאל שמע, חברי היקר, שכבר היה גר במושב גבעת כ"ח. יחיאל ידע שאני עוסק בחקלאות ומגדל בוטנים, תפוחי אדמה, מלפפונים, לצד עגלים. באותה תקופה גם הייתי נוסע הרבה לנתניה ועובד שם.

החלטתי לקנות דירה בנתניה ועברנו לגור בה, שם נולדה בתנו איריס. בשנת 1961 עברנו לגבעת כ"ח. קניתי משק שממוקם במרכז המושב,

שאבא הכין במו ידיו ובאנו לעין שמר. זכור לי שהמקום בו גרנו בעין שמר היה גדול ורחב, אך לא היתה הפרדה, ולא היו מחיצות. כל המשפחות הגיעו לשם, וכל אחד תפס לו שטח וסגר עם חתיכות בדים או ניילון ועשה לו "בית משלו".

לאחר שילדה את אחי ציון, היתה אמי הולכת לתינוקיה כל כמה שעות להניק אותו. היו אחיות שהשגחו על התינוקות בתינוקיה. יום אחד הלכה להניק את אחי ציון, אך לא מצאה אותו בתינוקיה. האחיות אמרו לאימא שהתינוק חלה ושלקחו אותו לרופא. אחות אחרת אמרה שלא הרגיש טובך ואחות אחרת טענה שהוא נפטר. הוריי המסכנים היו בשוק ולא ידעו מה לעשות ואל מי לפנות. היו לה הרבה שאלות, אך כל אחד ענה לה משהו אחר. היא אמרה "טוב, אם הוא נפטר, אז איפה הגופה"? ושוב המציאו סיפורים שלקחו אותו, ולא יודעים איפה הוא. הוריי המסכנים נשארו עם השאלות ללא התשובות וללא ילד, אלא רק עם כאב שנשאר איתם. עד היום אנחנו לא יודעים מה קרה לאחינו, וייתכן שהוא חיי וקיים!

המעבר לנתניה

דודי בנימין שגר בנתניה ביקש מאבי שיבוא לגור שם. אבי הגיע לנתניה עם אמי ואתי, וכיוון שאבי היה עשיר מאד מכל המטבעות שהביאו מתימן, הוא בנה בית גדול מאד ובית כנסת צמוד לבית, הכול במו ידיו, היות שעבד בריצוף, בעבודות בניין ובשיפוצים. אמי עבדה כאם בית בבית ספר בבנימינה. אמי הביאה אתה לארץ את העוזרת שלה שהיתה בחורה יתומה שעבדה וחיה אצלנו בבית בתימן. המסכנה חלתה, ולאחר זמן קצר נפטרה. לאמי

ניירות ואבנים, מכניסים לתוך הגרב וממלאים אותו כמו כדור. שיחקנו עם הכדור ואני העפתי את הכדור בבעיטה חזקה, ובלי כוונה פגע הכדור בעין של ילד מוסלמי, וזה גרם לו לדימום בעין. התחילה מהומה ברחוב. הילד רץ להביא את משפחתו, ולפני שהספיקו להגיע, רצתי הביתה, וזכור לי היטב שאבי סגר את שער הבית מהר מאוד והורה לי לעלות לקומה למעלה כדי שלא יפגעו בי. היה בחור מוסלמי שהיה ידיד המשפחה ואהב את מאכליה של אמי. הוא התייצב לפני השופט בפניו באנו וקיבל על עצמו את ששת חודשי המאסר במקום אבי. אבא תמך בבחור ובמשפחתו בכל החודשים האלה.

מות אחי בנימין ז"ל

בתימן היינו שמונה אחים, ובנימין היה אחי הקטן. אני זוכר אותו כשהיה בן ארבע שנים. בנימין היה ילד מאד מפותח (שמן), ואני זוכר איך כולנו יושבים במעגל לאכול, ואבינו אומר תמיד כמה דברי תורה. באותו ערב מסוים סיימנו לאכול והתפזרנו לחדרים. לפני שהוריי היו הולכים לישון, היו משאירים את ה"פנוש" (הפנס בתימנית) שדלק על נפט, מונח באמצע המעבר בין החדרים כדי להאיר לכולם.

באמצע הלילה התעוררו ומצאו את אחי הקטן בנימין ממש רותח מחום, העבירו אותו למקום יותר פתוח וקריר והכינו כל מיני צמחי מרפא על מנת להוריד לו את החום, אולם כל הטיפול לא עזר ואחי הקטן בנימין נפטר לאחר כמה שעות. לא אשכח את מסירותם הרבה של הוריי לכולנו. אני זוכר איך הוריי חנקו את בכיים ודאגו שלא נבהל ולא נילחץ ממות אחינו החמוד.

קרוב לכל המקומות החשובים כמו הצרכנייה, המזכירות והמרפאה. זה גם היה זמן טוב למשה הבן להיכנס לגן חובה. במושב גבעת כ"ח נולדו לנו עוד שני ילדים: דליה ואבנר. המשכתי לעבוד בחקלאות. אשתי ברכה צדקה היתה עקרת בית וגם עזרה לי בעבודת השדה. נוצר קשר טוב בינינו לבין האנשים במושב, וקיבלתי תפקידים טובים כמו רכז שיווק של המושב. עבדתי גם כאיש ציבור.

המושב עדיין לא היה מפותח, הכבישים לא היו סלולים ומלאים באבנים גדולות. כשנסענו עם הרכב על האבנים זה היה נשמע כמו טרקטור נוסע. כמו כן, היות שהייתי בשירות הצבאי ביחידה מובחרת, היו מגייסים אותי למילואים הרבה ולפתע. דבר זה פגע במצבנו הכלכלי. אני הייתי היחידי שמשווק תפוחי אדמה עם הסכם בלעדי. ברכה צדקה לא יכלה לטפל גם בילדים וגם בחקלאות בזמן שהייתי במילואים, ולכן החלטתי לצאת ולעבוד בחוץ. התגייסתי למשטרה והמשכנו לטפח את החקלאות שלנו. גידלנו בוטנים, תפוחי אדמה, בצל יבש ועוד ירקות.

כיום הילדים שלנו נשואים ויש להם ילדים. יש לנו משפחה אוהבת וחמה ואנו מאחלים להם כל הטוב שבעולם.

זיכרונות ילדות מתימן

משחק הכדור שנגמר בכי רע

זכור לי היום בו שחקתי בחצר עם החברים שלי וקרה אסון. בשכונה בה גרנו בתימן גרו רק יהודים, אך באותו יום הגיעו ילדים מוסלמים לשחק בחצר שבשכונה. באותם ימים לא היו כדורים כמו היום, אלא היינו מכינים כדור מגרביים: מכניסים אחד בתוך השני, מגלגלים ומשחקים בו כמו כדור, או שהיינו לוקחים

אסתר ואליהו דימון

אליהו דימון מספר

זיכרונות מהמנדט הבריטי

אני בן שני מתוך שלושה בנים, להוריי יוסף ומרים רומנו. הוריי עלו לארץ מדמשק שבסוריה בשנת 1935, בנפרד. הם הכירו בארץ. לאבי היתה מספרה והוא עסק בעיקר בתסרוקות ובסלסול שיער לנשים. אמי היתה באה אליו למספרה, וכך הם הכירו.

אני יליד יולי 1941. גרנו ברחוב הרצל בתל אביב, קרוב לרחוב סלמה, בדירה אחת עם סבי וסבתי, הורי אמי, ועוד שני אחים שלה.

כילד זכורה לי התקופה שבה שלטו האנגלים בארץ. זכור לי כיצד חיילים בריטיים היו עוברים ברחוב הרצל, ביניהם היו גם חיילים סקוטיים שלבשו חצאיות משובצות וחבשו כובעי ברט אדומים, כינינו אותם "כלניות". כמו כן, ברחוב הסתובבו אנשים כהי עור מסודן שמכרו בוטנים קלויים וחמים, וכדי למשוך ילדים לבוא ולקנות אצלם, היה להם תוף גדול וקוף קשור עם שרשרת, הם היו מתופפים והקוף היה קופץ ומרקד. הם היו מלוכלכים מאוד והפיצו מחלות, ולכן בבתי הספר שוחחו עמנו, הילדים, שלא נתקרב אליהם ולא נקנו מהם דבר.

כילד קטן, לא הייתי מודע למצב בארץ ולפעולות התגמול שנעשו נגד השלטון הבריטי כדי שיעזוב את הארץ. במלחמת השחרור כבר מלאו לי שבע שנים, ולכן זו תקופה שאני זוכר יותר. בלילות היו עושים האפלה, מכבים את כל האורות או מניחים וילונות שחורים על החלונות כדי שלא יראו אור מבחוץ. מטוסים

מצריים טסו מעל תל אביב, השליכו פצצות ופגעו בתחנה המרכזית הישנה. היו כמובן אזעקות ויצאנו לחדר המדרגות, כי לא היו מקלטים.

בתקופת המלחמה אני זוכר את האנייה "אלטלנה" שעלתה על שרטון בחוף תל אביב, ואיך שהיא בערה במשך כמה ימים. לאחר המלחמה עשו תצוגת כלי מלחמה בכיכר שבחוף הים, היום כיכר האופרה, וגולת הכותרת היה מטוס פייפר שהביאו לשם. במשך השנים, בימי העצמאות, נערכו מצעדים צבאיים שעברו לכל אורך רחוב אלנבי, והמונים הצטופפו על המדרכות ובמרפסות הבתים כדי לצפות במצעד.

למדתי בבית ספר היסודי "תחכמוני" ברחוב לילינבלום. בתקופת המלחמה העבירו אותנו לבית ספר בשדרות רוטשילד, ובבית הספר

היתה אחות במחלקה שבה היה מאושפז חבר שנפצע בתאונת עבודה בבסיס, ואני הייתי אז בשירות קבע בחיל האוויר. אסתר עבדה במשמרות ערב, וכאשר באתי לבקר את חברי, התפתחו להן שיחות. כמו כן, היה לי קטנוע והצעתילה מספר פעמים טרמפ לביתה שבפתח תקווה. תהדקו הקשרים, וכעבור שנה ומספר חודשים, בפברואר 1967, נישאנו ורכשנו בית ברמת ורבר, פתח תקווה. מאוחר יותר עברנו לגור ברחוב ביל"ו, שם גרנו כעשרים וחמש שנה. ב - 1996 עברנו לרחוב שמחה הולצברג, ומשנת 2010 אנחנו גרים במושב גבעת כ"ח. עם השנים נולדו לנו ארבעה ילדים - יפעת

"תחכמוני" שיכנו משפחות שפנו מיפו, שכן היו בה קרבות מבית לבית. לבית הספר צעדנו, כמובן, ברגל, ורק בימי חורף קשים נסענו באוטובוס.

אהבתי ללכת לבית הכנסת בימי שישי ושבת עם סבי, שאני קרוי על שמו. בימי שבת לאחר התפילה אני ואחי הגדול היינו קוראים את פרשת השבוע ליד סבא שלנו.

שנות החמישים היו שנים גשומות במיוחד, ורחוב הרצל היה מוצף תמיד. כדי לחצות את הרחוב היינו משלמים כמה פרוטות לאדם שהיה מעביר אותנו לצד השני בעזרת תלת אופן.

בשנת 1950 ירד שלג במקומות רבים בארץ, כולל באזור המרכז, והיה נחמד להיות בחופש מלימודים ולשחק בשלג כמו שהיום נוסעים לחרמון.

השירות הצבאי וההיכרות

עם אסתר

בסיום בית הספר היסודי למדתי בתיכון והתגייסתי לחיל האוויר כאלחוטן. במשך השירות למדתי טכנאות אלקטרוניקה בבית הספר הטכני של חיל האוויר ושירתי שלוש שנים בקבע. בתקופת השירות נסעתי לצרפת והשתלמתי במפעל אלקטרוניקה בפריז במשך כתשעה חודשים.

בתקופת שירותי הצבאי הכרתי את אסתר. נפגשנו בסוף שנת 1965 בבית חולים תל השומר, במחלקת אף אוזן גרון. אסתר

במשק בית. בשנת 1940 החליטה להישאר בבית עם הילדים. אבא עבד בכל מיני עבודות עד שמצא עבודה בפרדס בכפר אז"ר. מדי יום הוא היה הולך ברגל מפתח תקווה עד כפר אז"ר, וכך חסך כסף. הוא לא הרשה לעצמו לבזבז כסף על נסיעות, מאחר שהיינו משפחה גדולה, ובנוסף, התחבורה הציבורית היתה דלה מאד. תחילה גרנו בבית מחמר, בוץ וקש, וכשהיינו רוצים להרחיב את הבית או לתקן, היינו מתקנים עם... קש ובוץ. המטבח והשירותים היו משותפים למספר משפחות מהשכונה. בשכונה היתה מיילדת, וכולם באותה תקופה נולדו בבית.

היתה זו תקופה שהבריטים שלטו בארץ, ויהודים גרו לצד ערבים. מדי פעם היה עוצר (בעיקר בלילה), ולא התאפשר לצאת מהבתים. ראינו חיילים בריטים וערבים בכל מקום ופחדנו להסתובב. אחרי שהבריטים עזבו פרצה מלחמת השחרור וגייסו את כל מי שיכל להתגייס. זו היתה תקופה לא פשוטה.

אחרי המלחמה, ב-1949, עברנו לגור בשיכון הראשון בפתח תקווה שנקרא "שבת אחים" ו"שיכון לחיילים משוחררים". היינו שני הורים ושבעה ילדים בדירת חדר, עם הול, מקלחת ושירותים פרטיים, שזה היה בגדר מותרות באותה תקופה.

עד כיתה ד' למדתי ב"מחנה יהודה", ועד כיתה ח' - בבית ספר "נצח" שבמרכז פתח תקווה. מדי יום היינו צועדים ברגל שלושה ק"מ לכל כיוון כי לא היה כסף לאוטובוס. בכיתה ט' עברתי ללמוד בירושלים, אבל כיוון שזה היה יקר, חזרתי בכיתה י' לפתח תקווה, לבית הספר "ישורון". לאחר מכן, חזרתי לפנימייה בירושלים, לבית הספר לאחיות, ושם כבר

נולדה ב - 1969, אסוף ב - 1970, דקלה במלחמת יום כיפור ב - 1973 ורינת ב - 1980. הילדים התחתנו ונולדו לנו נכדים. כיום הנכדה הגדולה כבר בת 21, אחרי צבא, ויש עוד כמה וכמה נכדים ונכדות אחריה, ואפילו עוד בדרך.

לאחר השחרור מצה"ל התחלתי לעבוד בתעשייה האווירית, שם עבדתי קרוב לשלושים שנה עד שיצאתי לפנסיה מוקדמת בשנת 1994. יום העבודה הראשון שלי במפעל היה תאריך מיוחד במינו 6.6.66. במשך השנים נסעתי לחו"ל בתפקיד מספר פעמים למקומות שונים בעולם.

לגבעת כ"ח הגעתי בעקבות בתי שהיתה גרה במושב בשכירות. כשהתחילו עם פרויקט ההרחבה היא הציעה לנו לבוא ולגור איתה במושב. כיום היא גרה בצפון הארץ קרוב למשפחת בעלה, ואנחנו גרים בסמוך לבתנו הצעירה יותר.

זה כיף לגור עם הבת והילדים שלה, שנכנסים אלינו חופשי חופשי. זה כמו לחוות מחדש את גידול ילדיי, שלא יכולתי להיות איתם אז בגלל היציאה לעבודה מדי יום, מהבוקר עד הערב. היום זו חוויה עכור, לצד העזרה לבת, בתקווה שזה ימשיך כך עוד שנים רבות.

אסתר רימון (לבית סעדיה)

מספרת

ילדות במחנה יהודה - פתח תקווה

הורי עלו מתימן לארץ ישראל בשנת 1934, בעקבות עליית הוריהם קודם לכן. תחילה הגיעו לתל אביב, ואחרי כשנתיים עברו לפתח תקווה. אני נולדתי בשנת 1943 במחנה יהודה שבפתח תקווה. התקופה היתה קשה, ובקושי היתה עבודה. בין הריון להריון עבדה אמי

וכלים מיוחדים לפסח. אמי היתה מכינה לחם מיוחד לפסח, והשכנות היו באות להשתמש בתנור החמר שלנו, שהיה מחוץ לבית. היא גם היתה מכינה חרוסת מיוחדת. היינו שרים יחד את כל הברכות והשירים. כל חג היה מיוחד בהכנות אליו. אני הכי זוכרת שהיו קונים לנו בגדים חדשים ונעליים חדשות בראש השנה

ובפסח. היינו ממש מחכים לזה.

בימי שישי, כל המשפחות היו מביאות את המאכלים שהכינו - ג'חנון, קובאנה, לחם וחמין למאפיה מרכזית ב"מחנה יהודה". האופים היתה מניחים את המאכלים בתנור מרכזי, ובשבת כל הילדים היו הולכים להביא את המאכלים הביתה. בשבת, כאשר אבי היה חוזר מבית הכנסת, היינו עושים בבוקר קידוש וארוחת בוקר חגיגית.

זכורות לי החתונות של אחיותי, וגם של

קיבלנו אוכל ולינה. בנוסף, קיבלנו דמי כיס לעצמנו ולנסיעות הביתה. בסיום לימודי הסיעוד בתום שנתיים התגייסתי לצבא, ושרתי במשך שנתיים כאחות בבית החולים תל השומר. כשהיה לי קצת חופש עבדתי בבית חולים "השרון" בפתח תקווה במחלקת תינוקות (יונקים).

היינו משפחה גדולה מאד - אחותי הגדולה נולדה ב-1936, והצעירה - ב-1960. סך הכול היינו שלושה עשר אחים ואחיות (שש אחיות ושבעה אחים). היינו מאד קרובים זה לזה, ועשינו המון כיף יחד. בפסח, הבנות היו אחראיות על כל הניקיונות והארגונים, ואילו הבנים היו הולכים לבית הכנסת, מכינים את הברכות ומכשירים את הכלים. חוויה זו חרוטה בזיכרוני. בערב החג היינו מסובים על מזרנים, וכל אחד היה קורא קטע מהגדה לפי הסדר. באמצע היו שולחנות

השכנים. החתן, הכלה, כל המשפחות והחברים היו באים ל"שבע ברכות" בבית הכנסת. לאחר הברכות, הכלה היתה הולכת הביתה עם הנשים, ואחריה הגברים היו לוקחים את החתן לאורך הרחוב ושרים לכבודו עד הבית. בבית היו עושים שוב "שבע ברכות" וארוחה לכבוד החתן והכלה. אחר כך, היו מוציאים פיצוחים, פירות יבשים ושתייה חריפה וממשיכים בחגיגה. כל השכנים היו עוזרים בכיף בהכנות לחתונה ותורמים מכל הבא ליד.

אחות בתל השומר

במשך כל חיי עבדתי כאחות בתל השומר. התחלתי במחלקת ילדים, ואחר כך עברתי קצת למחלקת כירורגיה, פסיכיאטריה ואף אוזן גרון. בסופו של דבר התמקמתי במחלקת ילדים, שעם הזמן הפכה לשיקום ילדים, שם עבדתי במשך כעשרים שנה עד הפנסיה. כאמור, הכרתי את בן זוגי אליהו בבית החולים תל השומר במחלקת אף אוזן גרון כאשר בא לבקר חבר שנפצע, והתחתנו ב-1967. במשך עשרים וחמש שנה אני מתנדבת במועדון "ליונס אבוקה" בסניף פתח תקווה.

המועדון תומך בעיוורים ובילדים חריגים ועושה פעילויות התנדבותיות. על ידי כך גם אוסף כסף למטרות שונות. המועדון הוא בין-לאומי, ומדי שנה מתקיימת צעדה במועדון במקום כלשהו בעולם. חוויה בלתי נשכחת עבורי היא צעדה שהשתתפתי בה בפילדלפיה, ארה"ב ב-1997. אני אוהבת מאד לעשות עבודות יד, לצייר, ללכת להצגות ולהיפגש עם אחיותיי, חברים וחברות.

המעבר לגבעת כוח בעקבות הילדים

ביולי 2010 עברנו למושב גבעת כ"ח בעקבות בתי דקלה, שגרה כאן כעשר שנים קודם לכן. באותו זמן גם בתי רינת עברה לכאן, בעוד בתי יפעת גרה ברעננה, ובני אסף גר בתל אביב. המעבר אפשר למשפחה המורחבת שלנו - ארבעת ילדנו וכל הנכדים, להיפגש בצורה נוחה יותר. הכרתי אנשים נחמדים רבים, ואני נהנית מאד מהפעילויות ביישוב: טיולים, חוג התעמלות והרצאות. תודה לאל, התמזל מזלנו, וכל יום אנחנו מודים על מה שיש ומקווים לעוד הרבה שנים של אושר ובריאות.

מרגלית וחיים שיין

מרגלית מספרת

מתימן לראש העין

אני ילידת תימן. עליתי לארץ במבצע "מרבד הקסמים" עם משפחתי, משפחתי מדעי. כשנולדתי קראו לי לאה על שם אשתו הראשונה והאהובה של אבי. אבי היה מורי, וכן

היה פותח מזלות וקמעות ומכין שיקויים.

כשהגיעו העולים לראש העין, שיכנו אותם באוהלים. המצב היה קשה מאוד. מדי פעם האוהלים התפרקו על תושביהם. כשעליתי עם משפחתי הייתי ילדה קטנה בת ארבע, אך אני זוכרת את הבהלה כאשר האוהל היה נופל עליי, ואת זה לא אשכח לעולם. מאוחר יותר, עברנו מהאוהלים למבנים במקום בו היה מחנה של הצבא הבריטי. במבנה חיו ביחד מספר משפחות עם עזים ותרנגולות, בצפיפות רבה, והיה רעש ואי סדר.

אמי היתה אישה צעירה וקשת יום, ואבא היה זקן וחולה. לפרנסתה עבדה אמי בחקלאות ובקטיף כותנה, ואני עזרתי לה. זכורה לי האכזבה הגדולה שאחרי שעות רבות של עבודה בקטיף הכותנה (שקראתי לה צמר גפן) ומילוי השק, שקלנו אותו ומשקלו היה מועט מכדי שנקבל שכר סביר. אהבתי את העבודה בשדה, ותמונות משם מלוות אותי כל חיי ובאות לידי ביטוי בציורים שאני מציירת.

זו היתה תקופת הצנע הקשה בדיוק אחרי קום המדינה. אני זוכרת שאימא שלחה אותי להביא חבילת מרגרינה אחת וקילו סוכר לפי התלושים שחילקו לנו. העוני זעק לשמים. עבדנו בחקלאות בקטיף פלפלים ועגבניות. כילדה קטנה פחדתי מהשומר שהיה רכוב על סוס והיו לו מגפיים מאיימות.

בשלב מאוחר יותר, בנתה הממשלה שיכונים בראש העין, ובהם חדר אחד לכל משפחה. אחותי הקטנה היתה בת שנה והיה קשה מאוד להתאקלם בחדר אחד בו חיו שבע נפשות.

למדתי בבית הספר היסודי דתי בראש העין ובגיל עשר יצאתי לעבוד כדי לעזור בפרנסת המשפחה. בבקרים עבדתי במשק-בית ברמת גן, ואחר הצהרים למדתי בבית הספר. הכיתות לא היו מחולקות לפי שכבות גיל, אלא היו

לי. התעצבנתי עליו כי רציתי לקום בכוחות עצמי, אך הבחור התעקש לעזור לי לקום ומאז אנחנו ביחד. זהו חיים אישי לו נשאתי בגיל 22. גרנו בפתח תקווה במשל אחד עשרה שנה ושם נולדו לנו שלושה מילדינו: צילה בשנת 1967, גילה בשנת 1968 ודודן בשנת 1970.

עברנו לגבעת כ"ח בשנת 1978, שהיתה שנה היסטורית בה הגיע נשיא מצרים לבקר בישראל, ומעשה שהיה כך היה: חיים ואני אהבנו את הטבע ורצינו לגור במקום כפרי, קרובים לטבע. חבר משותף שלנו גר במושב גבעת כ"ח, אך רצה לעבור לעיר. התחלפנו בינינו. הוא עבר לעיר, ואנחנו לכפר. גרנו בשני חדרים קטנים, ובמשך הזמן בנינו בית רחב וגדול. לפני שעברנו

שקלנו היטב את המהלך. ביקרנו במושב וראינו שיש מעט בתים וארבעה בתי כנסת. החיים בכפר נראו לנו. עשינו מאזן סיכונים וסיכויים והחלטנו שיש במעבר יותר סיכוי מאשר סיכון. לקליטתנו במושב סייע תושב בשם יאיר עכיש בעצות ובהיכרות. באמצעותו הכרנו את המושב ואת התושבים. אהבתי את האווירה התימנית,

גילאים שונים בכיתה אחת. אני זוכרת שאחותי ואני הצלחנו לחסוך יחד מספיק כסף כדי לקנות שולחן לביתנו, ותחושת הגאווה היתה נפלאה. אהבנו מאוד לשחק משחקי חברה: היה לנו כדור מסמרטוטים ושיחקנו גם "מחבואים".

בימי שישי אחרי הצהריים היינו הולכות לקטוף תפוזים ולקבור אותם מתחת לעצים כדי שנוכל לאכול אותם מבלי לחלל שבת.

מקימה משפחה

בתיכון למדתי בבית הספר "בית יעקב" בבני ברק. אחרי התיכון למדתי בקורס לאחיות בירושלים, בבית החולים "ביקור חולים", סיימתי ועבדתי בבית חולים איכילוב בתל אביב. לאחר מכן עשיתי הסבה להוראה.

למדתי במדרשה למורים בפתח תקווה מוסיקה והוראה. הייתי מורה למנדולינות וחלילית. עבדתי בתחילת דרכי בתל מונד, ומשם עברתי לפתח תקווה. עבדתי גם בראש העין, ולאחר מכן עברתי ללמד בבני עטרות.

כאשר הייתי בת ארבע עשרה שיחקתי קלאס באחד הימים ונפלתי. הגיע בחור צעיר והפריע

שהזכירה לי את בית אבי. ידידות חמה נרקמה ביני לבין חברת המושב ימימה גבע. המעבר מהעיר לכפר היה שינוי מהותי. עברנו לשקט ולשלווה, והילדים התרוצצו חופשי בחוץ. במושב היה גן ילדים, ואילו הגדולים יותר למדו בבית הספר בבני עטרות. בשנת 1979 נולדה בתנו רעות.

הילדים נקלטו מהר מאוד מבחינה חברתית, אם כי במשך ארבע שנים קראו לנו במושב "החדשים". היינו ישנים עם דלתות פתוחות. לא היה פחד משום דבר. כאשר היתה חתונה או לידה כולם נרתמו לעזור. לקראת חתונה היתה עבודת הבישול והאפייה מחולקת בין כל נשות המושב. עזרה הדדית ואווירה נעימה שררו בקרב הנשים.

כשהגענו לגבעת כ"ח לא היו תשתיות: לא היו כבישים, טלפון, מדרכות, והיתה במושב צרכנייה קטנה. עבדנו קשה, אבל לא היתה פרנסה. ניסינו לגדל אפרסמונים, ללא הצלחה. היה לנו לול עם אלף אפרוחים, אך גם הם לא היו רווחיים והפסקנו. ואז יצאנו שנינו לעבוד מחוץ למושב.

האמנתי שאני יכולה להשפיע והתנדבתי לוועדת תרבות. היה לי חשוב שיהיו פעילויות משותפות שיקרבו בין שתי העדות במושב, יוצאי תימן ויוצאי קוצ'ין. עובדת נוער וקהילה היתה באה לעזור לי בהכנות ובגיבוש. באחת ממסיבות החנוכה שלחתי את בני דותן לשכור מערכת הגברה ולקנות סופגניות מכספי האישי כדי שהמסיבה תהיה "כמו שצריך". היו טיולים מאורגנים של המושב לדרום ולשארם-א-שייח גיבושו את חברי המושב. הייתי אוספת את הנוער אליי, והם היו באים לשתות שתייה

קרה בגינה. לימדתי ילדים קרוא וכתוב גם בהתנדבות. כמו כן, תמכתי במשפחות במצוקה פיזית, כספית ונפשית, ולא רק במושב. אני אוהבת לצייר את הטבע. נוטה יותר לאימפרסיוניזם – התרשמויות מהטבע. כיום אני בפנסיה, מורה בגמלאות. עבדתי 35 שנים בהוראה, מהן חמש שנים כמורה למוסיקה. כמו כן, אני עורכת את ימי הזיכרון לחללי צה"ל במושב מזה שלושים ושש שנים. אני אוהבת את גבעת כ"ח, את האווירה הכפרית השקטה, ושמחה שעברנו לכפר כי זה אפשר לי להתפתח. יכולתי להיות רגועה, כי לילדים היו חברים והיתה תחושת ביטחון, לא כמו בעיר. לשמחתנו, שניים מילדינו, דותן ורעות ומשפחותיהם, גרים גם הם במושב.

אורה ואברהם (אברם) שמע

אברהם מספר

עלינו מתימן כשהייתי בן שנתיים. הגענו לאלישיב, שם גרנו באוהל בין הקוצים כשנה וחצי. אחר כך, הביאו אותנו לגבעת כ"ח כשהייתי בן 3 וחצי. הייתי פה בגן, ואחר כך בבית הספר הערבי שהיה פה. היה לנו גם "משביר" בו מכרו בגדים ונעליים. בגבעת כ"ח בנו לנו בתים, אבל בלי חלונות. מקלחות ושירותים היו בחוץ.

התחילו לעבוד במושב בחקלאות. מהסוכנות נתנו לנו חינם כבשים, פרות ועופות. אבל כל מה שייצרנו היה עובר דרך "תנובה". אתה מביא למחלבה, והם עושים חשבון ונותנים לנו כמה גרושים. האוכל היה לפי תקציב. כל אחד קיבל את המנה שלו. היינו מביאים את הכדים בבוקר על הגב, בבוקר, עם בגדים קרועים, ואז הולכים לבית הספר. ובבית ספר פקודה היתה פקודה, המורה היה מלך וההורים אמרו שצריך לכבד אותו. למדתי פה כשנתיים, ולאחר מכן הלכתי ללמוד בבני עטרות. למדתי שמונה שנים בבני עטרות, ובתיכון עברתי לבן שמן (פנימייה).

ההורים התחילו לבכות שאין מי שיעזור להם במשק, הוציאו אותי מבן שמן וחזרתי הביתה

לעזור להם בחקלאות: בחריש, בקלטור ובזריעה, הכול בידיים. גידלנו הכול בעבודה קשה, אבל עם הרבה אהבה.

במשך הזמן באו לפה חיילים מהצבא והיו מחנכים אותנו כמו בבית ספר. היו עושים לנו פעילויות, משחקים, ולוקחים אותנו לבריכה בצריפין. אחר כך, המשכנו בחקלאות עד גיל שבע עשרה, ואז הייתי צריך להתגייס. בשנת 1956 התגייסתי לצבא, למודיעין. הייתי הרפתקן, בלגניסט.

אחר כך השתחררתי וביקשו ממני להמשיך ולעבוד ב"מוסד", אז התחלתי לעבוד ב"מוסד". פעם היה טיול לכותל, לא זוכר מטעם מי. אמרתי: נלך לטייל קצת. נסענו ועצרנו בבית עריף. פתאום עולה מלכה כזו, צעצוע כזה קטן. ילדה נחמדה, גזעית. אני הייתי ברדקיסט ונצמדתי אליה. איכשהו הצלחתי לשכנע אותה לשבת לידה. כן, זו היתה אורה.

בקיצור, התחתנו פה במושב, בחצר. ההורים שלי שחטו עגל, עשו במה, כל אחד נתן את המתנה שלו. אז היה נהוג שמכריזים על המתנות. בחתונה שלנו היתה להקת רוק (אח של אבי). מאז גידלנו שלושה ילדים, ברוך השם, ותמיד היינו שמחים.

אברם מספר קצת זיכרונות

ילדות מהמושב

בזמנו לקחנו את החלב בכדים למחלבה ושמנו אותם בקרח. פעם אבא שלח אותי למחלבה עם הכדים, וסביב המחלבה היו

תקעתי אותו באדמה, לקחתי מסמר ודפקתי בכדור. הכול התפוצץ לי על היד. אח שלי, יחיאל, לקח אותי על הכתפיים שלו לפתח תקווה לבית חולים.

החורפים היו קשים, היה קור אימים. אימא היתה לוקחת דלי פח, ממלאת אותו עצים, מדליקה אותו ומשאירה אותו עד שהעשן נגמר, וככה היתה מחממת את הבית. כששרף של עץ בוער יש לזה ריח טוב, וגם האמינו שזה מוציא עין הרע. היו גם תנורי נפט. יום אחד היה ברד רציני, חצי מטר גובה. דוד רעה עיזים ורדפתי אחריו לחפש אותו. באיזשהו שלב קפאתי. האחים שלי מצאו אותי, הביאו אותי הביתה ואימא שלי הדליקה אש עד שהתחממתי.

הייתי מבלה עם שמואל חירק יום יום. היינו הולכים לחפלות, שותים וחוזרים בארבע בבוקר. הייתי מגיע ואבי היה שואל אם

קוצים. עקץ אותי עקרב וכאב לי מאוד. חזרתי הביתה והחזרתי את הכד. אימא אמרה לי לרכוב למושב "רינתיה" על האופניים לבד דרך המסילה, עם הכאבים ברגל. ברינתיה גר אח מקסים שעבד בקופת חולים במושב (היתה פעם מרפאה קטנה ליד המחלבה. כבר הרסו אותה), שקראו לו יוסף. נסעתי אליו הביתה והוא נתן לי זריקה. האח יוסף עבד אתנו הרבה שנים, והיה לו לב טוב. יום אחד הוא רכב על אופניו הביתה ונהרג מפגיעת רכבת.

במרכז, ליד המכולת, היתה סככה מיוחדת לשם כל חברי המושב הביאו את התוצרת החקלאית שלהם אותה אספו מ"תנובה". יום אחד רציתי לאכול מלפפון וקיבלתי הרעלה. אימא שלי נתנה לי חלב כדי לנקות את הגוף. ההורים שלי היו קוטפים בוטנים בלילה. יום אחד מצאתי כדור של רובה. לקחתי אותו,

הסכמתי להמשיך ולעבוד בחקלאות. יצאתי לעבוד בגיל שש עשרה, ולפני כן הייתי רועה פרות במושב.

יום אחד נרטבתי מאוד בעבודה, חליתי במחלת פרקים ולא יכולתי לעמוד על הרגליים. שכבתי חודש בבית חולים. המצב בבית היה קשה בלי אבא. כשאחי היה בן שלוש נאלצה אימא לצאת לעבוד בחקלאות, ואז אנחנו טיפלנו בו.

מ"תנועת המושבים" היו לוקחים אותנו לכל מיני מקומות. לקחו אותנו לשפיה לחודש ימים. למדנו שם לבשל, הדריכו אותנו, היתה לנו אם בית מדהימה ועשינו חיים לא נורמליים. כל פעם לקחו קבוצה אחרת של נוער מהמושבים. וכשהיינו בבית ספר, הצבא היה יד ימינם של כל הילדים. היו לוקחים אותנו לטיולים, למחנות צבאיים כמו בית נחמיה, עשו לנו מסיבות בחגים ונתנו לנו דברים טובים.

לקחו אותנו ללמוד ב"בן שמן". למדנו כלכלת בית ועוד הרבה חוגים. לפעמים לקחו אותנו גם למושב מזור. היו מחברים בין בני נוער בכל המושבים, וכל פעם היו עושים לנו חוגים ומסיבות במושב אחר.

בגיל 16 התחלתי לעבוד ב"טלרד" ועבדתי שם עד שהתחתנתי ועברתי לגור בגבעת כ"ח. בגיל 18 הכרתי את אברם והתחתנו אחרי כמה חודשים כשהייתי בת 19. הכרתי את אברם בנסיעה. נסענו לטיול במלחמת ששת הימים. הוציאו אותנו לטיול חינוך בירושלים. אני לא רציתי לנסוע, אבל "אדון אברם", שהיום הוא בעלי, הפך אותי לאשתו באותו רגע. החלטנו להחליף שעונים כדי שתהיה לנו סיבה להיפגש שוב. הסנדוויצ'ים שלי היו בתיק וחלקנו אותם. מאז אנחנו יחד – 45 שנה.

החלפתי את הקו, הייתי אומר לו שכן... היינו הולכים לקולנוע: סרטים טורקיים וסרטי אהבה בכל בתי הקולנוע באזור. עבדנו שלא על מנת להרוויח, אלא למען המדינה. החיים היו לא קלים, אבל מלאי שמחה. אורה היא האושר שלי. "אשת חיל מי ימצא".

אורה מספרת

נולדתי במחנה העולים חאשד בעדן ערב העלייה לארץ ישראל ב-1949. כשהגענו לארץ הייתי בת חצי שנה. הובילו אותנו למושב גורן, ושם ההורים לא החזיקו מעמד כי לא היה נוח, אז משם העבירו אותנו למחנות בבית עריף, עד שבנו את הבתים. אני לא כל כך זוכרת עד איזה גיל חיינו שם. אני מניחה שעד גיל שנתיים – שלוש.

אימא סיפרה לי שיום אחד באו האחיות של קופת חולים לבקש אותי ואת אחי יהודה. היתה שמועה שחוטפים תינוקות, ולכן אימא שלי אף פעם לא הוציאה אותנו מהאהל ולא הסכימה לתת אותנו. כל פעם באו ואמרו לה: "תביאי אותם לקופת חולים", והיא לא הסכימה.

עזרנו בבית הרבה. אם זה בניקיון, ואם ביציאה לעבודה. הלכנו כמובן גם לגנים ולבתי ספר. אימא שלי הקפידה מאוד על ניקיון, ולכן היינו תמיד הולכים נקיים, "מתוקתקים". כשהייתי בת עשר אבי נפטר. הוא היה איש שהתפרנס מחקלאות, והיינו צריכים לעבוד במקומו: ברפת, בלולי העופות ובקטיף הצנון. שלושה ימים אחרי שאבא נפטר ילדה אימא את אחי הקטן. אנחנו הילדים גידלנו אותו יחד עם אימא. אחרי שאבא נפטר נאלצתי לצאת לעבוד עם נשים מאוד מבוגרות. בשלוש לפנות בוקר היינו הולכות ברגל עד בני עטרות כדי לעבוד בחקלאות: עגבניות, מלפפונים. כשבגרתי לא

כשילדתי את אופיר קיבלתי עבודה הביתה מ"טלרד": להכין ממסרים למרכזיות של טלפונים. עבדתי תקופה, עד שכבר לא יכולתי עם שני ילדים קטנים בבית.

אורה מספרת קצת זיכרונות ילדות

פעם רכבתי על האופניים והרכבתי את אחי על הרמה. הוא נפל, פתח את הראש, ועד היום יש לו צלקת. הוא היה בן שנתיים בערך. לקחו אותו למרפאה בבית עריך וטיפלו בו. אמי טענה כל הזמן שהפלתי אותו בכוונה.

יום אחד שיחקנו מחננים והאצבע שלי נשברה. לקחו אותי לבית חולים בצריפין. לא קיבעו לי אותה טוב, ועד היום היא לא התאחתה כראוי. כשהייתי בת שש אבא שלי היה מעשן מקטרת מברזל ("משרעה"). יום אחד נטפלתי אליו ונשרפה לי כל הרגל. היתה לי ממש צלקת. היתה מרפאה ביישוב למעלה, בית עריך, ואבא שלי היה לוקח אותי יום יום על הכתפיים שלו למרפאה להחליף תחבושת.

אחותי גרה בנתניה. הייתי מבקרת אצלה הרבה. היה שם בחור שחזר אחרי כל הזמן. כל פעם שהיה רואה אותי, היה מציע לי חברות, אבל לא נמשכתי אליו. יום אחד הוא הופיע אצלי בבית בהפתעה. לא ידעתי איך להציג אותו למשפחה. בסוף משפחתי קיבלה אותו מאוד יפה ויצאתי איתו אחר כך, אבל זה נגמר מאוד מהר. אם הייתי יוצאת איתו, חלילה, ללא אישור אימא שלי, היא היתה קוראת לאחים שלי שישמרו עליי.

כשהיינו בני נוער היינו יוצאים לרקוד במושב זיתן ריקודי עם. הפעילויות היו מטעם המועצה בשיתוף הצבא. ליישובים באזור שלנו קראו אז יישובי ספר.

כשהגענו לגבעת כ"ח קיבלנו דירה קטנה משלנו. הדירה היתה קטנה מאוד. שילמנו עבורה 400 לירות וקיבלנו עליה אישורים בשנת 71. כשהיו לנו שני ילדים לקחנו משכנתה ובנינו את הבית הגדול. אופיר שלי היה אז תינוק. עברנו לתקופה לגור אצל אמי. הבית היה חדר ורבע, השירותים היו בחוץ, המקלחת היתה מבטון בתוך המטבח. היתה רצפה בלי בלטות. בתוך הבית הקטן נולדה בתי הבכורה אסנת, וכשהייתי בהריון עם הבן אופיר וגרנו אצל אימא שלי, קיבלנו משכנתה והתחלנו לבנות. כשחזרנו מאימא שלי גרנו תקופה בבית של דוד גיסי עד שהבית שלנו היה מוכן. אברם היה עובד משרד הביטחון, ואחר כך עבד בחקלאות. כשהיה במילואים אני חזרתי לעבוד בחקלאות ורעיתי עיזים. באותה תקופה גידלו סלק סוכר, ואני עזרתי להם בקטיף.

דוד מספר

דברי הורינו הנבונים

הרבה שמחת חיים, למרות היותנו מדוכאים; סבלנות, הסתפקות במועט, עשיית משפט, אהבת חסד והצנע לכת. חיזוק התקווה היא ערובה לחוסן והצלחה. למעלה מאלפים שנה לא אבדה התקווה.

העלייה מתימן לארץ ישראל

באוקטובר שנת 1949 הגענו מתימן ברגל לעדן, ומשם הטיסו אותנו לארץ ישראל במבצע "על כנפי נשרים". לפני זה הוקמה ממשלת קבע בישראל שבראשה עמד דוד בן-גוריון. כפי שנאמר לנו, היו כ- 50,000 יהודים שהועלו לישראל ביותר מ-400 טיסות. משמע שהעמיסו כ- 125 נוסעים על כל מטוס.

רובנו הגענו למטוס בבגדים בלויים והניקיון היה מתחת לכל ביקורת. אנשים רבים היו עם כינים וכל מיני "מרעין בישין", תוצאה של

הורינו היו תמיד מספרים ואומרים: "משחר ילדותנו ידענו סבל ומכאובים, אך מהם אין אנו יראים ומפניהם אין אנו נרתעים, יען כי גופנו יכול להסתגל לרוב קשיי החיים ורוחנו איתנה ומייחלת לנסים ולהרבה מעשים טובים. למרות שסובבים אותנו אויבים רבים ורעים, יש לנו לסמוך על אבותינו ועל כוחותינו העצומים, אותם אנחנו מקבלים ממי שנותן כוח לעיין ומרבה עוצמה לחסרי אונים. אל תבטחו בנדיבים, אם ננעלו דלתי נדיבים דלתי מרום לא ננעלים". כך כתב אחד המשוררים. וגם: "ומלאכים רצים ושבים, וכל מבקשי עזרה תמיד נענים". אולי זה המעיין ממנו שאבו אבותינו וגם אנו שואבים עוז ותעצומות נפש,

ותזהי את הבת שלך". לא שמו לה תווית זיהוי ולא שם, והרי ידוע שתינוקות קשה מאוד לזהות ורק אולי על פי הרגש. אימא שלי, בלי לשאול ובלי להתווכח, עברה בין היילודים כמו שאמרו לה ולא בא לה רגש על אף אחד מהתינוקות. גם הפעם חזרה בגפה אלינו לאוהל. מאז ועד עצם היום הזה לא ראינו ולא הכרנו את אחותנו. אחי הגדול פנה לעזרת המשטרה בפתח תקווה והשאיר להם תעודת עולה של אימא. לאחר מספר חודשים של המתנה הלך לשאול אם יש חדש בנושא ותשובתם היתה: "אין שום מידע".

מנובמבר 1949 ועד פברואר 1950 ישבנו באותה מעברת אוהלים, תחנתנו הראשונה בארץ ישראל. זו היתה מעברת עין שמר הנמצאת בליבה של ארץ ישראל. בתקופה זו חילקו לנו אוכל מתוך בניין שקראו לו "חדר אוכל". עמדנו בתור ארוך עד שהגענו לאשנב וקיבלנו פרוסת לחם, ריבה, מרגרינה וביצה לכל אדם. היינו יושבים יחד כל המשפחה ואוכלים. במשפחתי, אני זוכר, היה לנו אח אחד קטן בן שנתיים, אולי שלוש, והיינו נותנים לו את החלמונים של הביצים כדי שיגדל. בחודש פברואר, לקראת סוף החורף, ירד שלג בכל רחבי ארץ ישראל. השמחה היתה גדולה, כל הארץ היתה לבנה והתהלכנו בשלג בלי נעליים ובלי בגדים ראויים. בחודש פברואר שנת 1950 את היפה מכל ראינו – שלג היורד בכל חלקי ארץ ישראל (ידוע שלובן השלג הוא סמל הטוהר).

אלישיב, קולה ובסוף גבעת כ"ח

התחנה השנייה בארץ היתה מעברה על הגבעה באלישיב, שם ירדו עלינו גשמי זלעפות ורוחות סוערות, שהעיפו את האוהלים בהם גרנו. אחרי תקופה קצרה העבירו אותנו למעברה שלישית

נדודים ממושכים בתנאים קשים. כל העומדים בתור למטוס נבדקו, ואם היה צריך, פיזרו עלינו אבקת DDT. אחרי כן הגענו לפקיד רישום שכתב את פרטיו האישיים של כל אחד: שם, שם משפחה ותאריך לידה (למי שידע), ונתן מספר תעודת זהות. אנשים עלו למטוס ללא היסוס וללא חשש או פחד, כי היו בטוחים שאלו ימי המשיח וכי לא יאונה להם כל רע. ואכן כך היה.

חבלי קליטה

מרגע שירדנו מהמטוס הובילו אותנו לשטח ענק זרוע אוהלים. כל משפחה תפסה לה אוהל להגנה מפגעי מזג האוויר. רוב האנשים לא הכירו אחד את השני, ולא יפלא אפוא שהיו ויכוחים ומריבות על דברים של מה בכך. כשאבא ז"ל תפס לנו אוהל וריכז אותנו לתוכו הרגשנו בחסרונה של אימא. שאלנו את אבא היכן היא, והוא אמר שלקחו אותה לבית יולדות. הוא התלבט מאוד ולא ידע מה לעשות ולאן לפנות כדי לברר היכן היא. הוא יכול היה ללכת, לחפש ולשאול, אבל לא הרשה לעצמו לעזוב אותנו לבד והעדיף לשמור עלינו.

כמובן שהוא שאל על אודות אימא. מספר ימים לאחר הלידה היא הופיעה בגפה לאחר הרבה חיפושים, כי בימים הראשונים ההם לא הבינו עברית ולא ידעו את מי לשאול. כשהגיעה אלינו סוף סוף היא היתה חצויה ברגשותיה. מצד אחד שמחה לראות אותנו, אך מצד שני, השאירה את התינוקת שלה במקום שלא ידעה איך לחזור אליו כדי להניק אותה ולהביא אותה אלינו לאוהל. אחרי מנוחה קצרה הצליחה לחזור לאותו בית יולדות וביקשה מהרופאים והאחיות לעזור לה למצוא את התינוקת שלה. כולם אמרו לה: "תעברי בכל בית התינוקות

ועודרים מסביב לצמחים כדי שיהיו יכולים טובים.

שנות ילדותי בבית הספר היסודי לא היו קלים, בעיקר מפני שרציתי מאד לעזור להורים בעבודתם הקשה. הייתי משכים איתם קום ועוזר להם בעבודות השדה. משהגיע הזמן ללכת לבית הספר, היו מפצירים בי להזדרז כדי להגיע לכיתה בזמן. גם אחרי הלימודים הלכתי לעזור להורים במקום להכין שיעורי בית. כך עברו הימים וסיימתי את הלימודים בבית הספר היסודי.

לאחר מכן, למדתי בבית הספר התיכון בנהלל, שהוא כידוע פנימייה חקלאית. משסיימתי את לימודי בתיכון גויסתי לצה"ל, למרות שרציתי שמאד לעזור להורי בעבודות המשק. בהיותי בצבא לא יכולתי לבוא הביתה לעתים קרובות, ולכן אחרי שנת שירות אחת הגשתי בקשה לאפשר לי לעזור במשק של הורי. בקשתי נדחתה משום מה, אך למזלי, באותה תקופה המושב היה מאומץ על ידי השלישות הראשית של צה"ל. בראש המאמצים עמד איש יקר בשם רס"ן רודל, ובעזרת חיילות וחיילים הם לימדו את המבוגרים במושב קרוא וכתוב בעברית. ערב אחד פגשתי אותו וסיפרתי לו שאני חצוי בין רצוני לשרת בצבא, לבין רצוני לעזור להורי במשק. הוא בדק את בקשתי, לקח את פרטיי האישיים, וכעבור חודש קבלתי העברה ליחידה אחרת, ממנה יכולתי לצאת הביתה לעתים קרובות. המפקד החדש שלי הזכור לטוב למד להכיר אותי והיה עוזר לי כמיטב יכולתו. שלושה חדשים לפני השחרור הוא שלח אותי ללמוד בבית ספר עירון בחדרה, בקורס לחקלאות שנתן צה"ל לחיילים לפני שחרור. עם סיום הקורס מצאתי מודעה

על הגבעה הידועה בשם "קולה", קרוב מאד לגבול הירדני, שם הוחלט שהסוכנות תבנה לנו בתים בשפלה, כשני ק"מ מן המעברה, כדי שנגור שם ונעבד את האדמה.

הבתים נבנו בחיפזון וההורים הועסקו בינתיים בעבודות יזומות כגון: סיקול אבנים ונטיעת עצים בקק"ל. אנחנו הילדים היינו קמים מדי בוקר ויורדים מן ההר אל הכביש, שם אולתר בית הספר, ושם למדנו תורה ועברית. בחופשים היינו קוטפים סברס ותאנים ומוכרים בפתח תקווה לעוברים ושבים.

בניית הבתים במושב היתה איטית מאד, וכיוון שהמשפחות שגרו בפחונים חיו בתנאים קשים, הסכימו כולם לרדת לגור בתוך הבתים, אף שעדיין לא התקינו בהם חלונות ודלתות, ואפילו שירותים ומקלחות לא היו. כאן צפות ועולות השאלות: איך הסתדרתם? איפה בשלתם? היכן התרחצתם בחורף? ועל חום הקיץ איך התגברתם? ילדינו ונכדינו יתקשו להאמין כי: על פתילות נפט בישלנו, על פרימוסים חממנו מים, ובתוך דודי אלומיניום התרחצנו.

כאשר ירדנו מן ההר לשפלה, כלומר למושב, כל משפחה לקחה עמה את המיטלטליו, וכן את צריך הפח, "פחון" בו גרנו על הגבעה. הקמנו את הצריך ליד הבית והשתמשנו בו לאחסון, לבישול וגם להלנת בעלי החיים כלילה. לאחר תקופת הסתגלות במושב חרשו לנו את האדמות שהיו מכוסות עשבים יבשים וגבוהים מאד. ראוי לציין שלא היה בשדות המושב אפילו עץ אחד או שיח ירוק. הורינו התחילו לעבד את האדמה, להשקות, לחרוש, לזרוע, וגם לנטוע עצי פרי לצרכי הבית.

הורי היקרים ז"ל היו משכימים עם עלות השחר לשדה: זורעים, משקים, מנכשים עשבים

שוד ושבר! הצריך עולה באש! נזכרתי בעז והתחלתי לרוץ לכיוון הצריך אך אבי הקדימני, פרץ את הדלת ושחרר את העז החוצה כשהיא כבר חרוכה בחלקי גופה האחוריים. הייתי עצוב מאד. אך מה יועיל העצב? החלטתי להתעשת ולטפל בה במלוא המסירות. סיכוייה לחיות היו קלושים אך היתה אמונה שהיא תמליט והגדיים יחיו, וכך היה. העז המליטה, וזה כל כך שמח אותי. אחרי שהעז המליטה שתי גדיות חמודות טפלתי בהן במסירות רבה.

נעמי ואני

בתאריך 18.9.1969 התחתנתי עם נעמי. היא היתה טבחית של בית הספר היסודי במושב, וכעבור שתי שנות עבודה פוטרה. בינתיים היא היתה בהיריון, ולא המשיכה לעבוד כשכירה. החלטנו לעבוד במשק שלנו. גידלנו מיני ירקות כמו מלפפון, תירס, שעועית צהובה וחסה. חלק היינו מוכרים בשוק בלוד או בראש העין או אם בא סוחר שהיו לו פועלים, היה קונה בשטח וקוטף לבד. תוך כדי המאבק על הפרנסה הגיע לי צו קריאה למילואים. זה היה בשנת 1970 בתקופת מלחמת ההתשה.

נעמי היתה בהיריון מתקדם, וכמו כן, גרנו בקצה המזרחי של המושב ונעמי היתה אמורה להיות לבדה בבית. לא בקשתי כל בקשת דחייה, התייצבתי למילואים ונשלחתי לשרת חודש ימים ברפידיים שבמדבר סיני.

טכנאי צה"ל התקינו טלפונים כדי שהחיילים יוכלו להתקשר הביתה. באותה תקופה לא היה לי טלפון בבית, אבל לאחי היה, והייתי מתקשר פעמיים בשבוע כדי לשאול מה נשמע. אשתי היקרה תמיד אמרה לי לא לדאוג כי הכול בסדר, שאשמור על עצמי ושהיא מחכה שאחזור הביתה בשלום. ב"ה חזרתי בשלום,

בעיתון "במחנה" שמחפשים מועמדים לסמינר למורים לחקלאות ולטבע במדרשת רופין. נרשמתי והתקבלתי. למדתי שנתיים, קיבלתי תעודת הוראה והציבו אותי להיות מורה בבית ספר ממלכתי ד' ברמלה. עבדתי שם והייתי גם מחנך כיתה.

הצריך שעלה באש

באחד הימים, ואני ילד בן עשר שנים, בקשתי מאבי שיקנה לנו עז כדי שנגדל אותה ויהיה לנו חלב וגם צאצאים. אבי ז"ל שמח על הרעיון, התחיל מיד להתעניין, וכעבור זמן קצר קנה לנו

עז שהיתה כבר בהיריון מתקדם. בהתלהבות ובמסירות רבה טיפלתי בה, ולעת ערב היינו קושרים אותה בתוך הצריך מחשש לגניבה. בערב שבת אחד הדליקה אמי את הפתיליה בתוך הצריך כדי לחמם לנו אוכל לשבת, לא רחוק מהעז. כשחזרנו הביתה מבית הכנסת קבלנו את פני השבת בבית. כאשר יצאה אמי להביא אוכל מתוך הצריך ראתה והנה

הזמן השקיני עד שהיתה נביטה. תמיד היינו מעדרים ומנכשים עשבים עד שגדלו הצמחים ונתנו יכולים. מאוחר יותר, קבלנו מהסוכנות היהודית סוסים ומחרשות וכרכה, ולכל משפחה נתנו גם פרה. בעזרת הסוסים עיבדנו את האדמה, ובעזרת הכרכה הובלנו אוכל לפרה. חלבנו את הפרה בידיים, ואת החלב ואת כל פרי האדמה היינו שולחים ל"תנובה". בהמשך, אישרו לנו לבנות בית חדש בכסף שקיבלנו - חלק כמענק, והרבה כמשכנתה. בנינו בית חזק שבו אנו מתגוררים עד היום. אמנם אנחנו עייפים, תשושים ומזדקנים, אך מאד שמחים ומרוצים.

נעמי מספרת

הייתי תינוקת שזה עתה נולדה כאשר עלינו לארץ. הוריי ז"ל ואחיי היקרים סיפרו לי שהם הגיעו לארץ ישראל מעדן באנייה. בהגיענו,

וכעבור חודש, ביולי 1970, נולדה לנו תינוקת ראשונה וקראנו לה אושרה. בהמשך נולדו לנו ילדים נוספים, שהם כיום הורים בעצמם, ואנחנו נהנים מאד לעזור בגידול הנכדים. המושב נבנה על ידי הסוכנות היהודית וקרן היסוד בשנת 1950. יהודים מתימן שהגיעו ארצה כעולים חדשים גרו על הגבעה מספר חודשים בתוך הפחונים, וביניהם היו גם הורינו, הוותיקים והיקרים, ואיתם אנחנו, הילדים. הם היו המייסדים הראשונים. ירדנו מההר אל המישור, אל אדמה זרועה קוצים ודרדרים. גרנו בבתים קטנים, פשוטים ובלתי גמורים - שלדים ללא חלונות, ללא דלתות, גם ללא שירותים.

כבשנו את השממה ועיבדנו את האדמה. חרשנו, השקינו, יישרנו וסילקנו, בעזרת מעדר ומגרפה פתחנו תלמים והטמנו זרעים, וכל

שיכנו אותנו במחנות של עולים למשך מספר חודשים, ואחר כך עברנו לגור במושב חלץ בשנת 1950.

מושב חלץ בנגב נבנה על ידי הסוכנות היהודית עבור עולים חדשים שרצו לעסוק בחקלאות. ההורים וגם כל הילדים עבדו בחקלאות: הכשירו אדמות, חרשו, יישרו, השקו וזרעו גידולים שונים כמו בוטנים, תפוחי אדמה, שום, בצל ועוד גידולים רבים אחרים. כיון שלא היו לנו עדיין טרקטורים וכלי עבודה משוכללים, עבדנו את האדמה עם כלים פשוטים, ובעזרת סוסים ופרדות. כשגרנו במושב חלץ ראינו כמו עינינו קילוחי נפט פורצים מתוך הקרקע לאחר הקידוח. זו היתה חוויה מיוחדת במינה, מלאה בשמחה של אנשים רבים על שמצאו סוף סוף נפט בארץ ישראל.

החיים במושב חלץ היו קשים. ההורים השכימו קום מדי יום לעבודות האדמה ועבדו "מעלות החמה עד צאת הנשמה". בלילה, אחרי מנוחה קצרה, היו יוצאים לשמירה לפי התור: להסתובב לאורך גדר התיל שהקיפה את המושב, וגם ליד בתי המגורים. הם היו חמושים בנשק כדי להגן על אנשי המושב מפני מסתננים ערביים שבאו לגנוב מכל הבא ליד. כולם יצאו לשמירה מתוך רצון ומתוך תחושת התעלות שהם מסייעים להגנה על מרכז הארץ ולב המדינה.

לאחר מספר שנים בחלץ שמענו שיש בתים פנויים במושב חדיד ועברנו לגור שם כדי להיות קרובים לדודתי ולאחותי שכבר גרו שם. תנאי החיים במושב חדיד דמו מאד לתנאי החיים במושב חלץ. המשכנו לעבוד בחקלאות לצד השמירות כדי להגן על היישוב ועל הסביבה הרחוקה יותר.

לאחר שסיימתי את בית הספר היסודי, נוכחתי

לדעת שקשה להתפרנס רק מחקלאות וחיפשתי עבודה מחוץ למושב. הציעו לי במועצה לעבור קורס מזורז בטבחות כדי לבשל ארוחות צהרים לילדי בית הספר. רצה הגורל והתפנתה משרת טבחית במושב גבעת כ"ח, וכך בשלתי ארוחת צהרים לבית הספר וגם לגן הילדים.

בגבעת כ"ח הכרתי אישה יקרה בשם סעידה פרסיק, עוזרת הגננת. ביתה היה קרוב לגן, ופעמים רבות חיכיתי אצלה עד שיגיע אוטובוס כדי לשוב הביתה לחדיד. באחד הימים הגיע אל ביתה של סעידה אחד הבחורים בשם דוד שמע ושאל לשלומה. הייתי בחדר, והבחור כנראה הבחור הבחין בי והתחיל להגביר את ביקוריו אצל סעידה, עד כדי חיזור, ולאט לאט התחזקו הקשרים בינינו. הבחנתי בהתנהגותו, באדיבותו וברצינותו, והתחלנו להכיר אחד את השנייה מקרוב יותר.

משהתבהרו העניינים והבנו שנועדנו זה לזה, התחלנו לתכנן יחד כיצד "לתקוף את האגוז הקשה" – ההורים. באחד הערבים זימנו פגישה עם הוריי בחדיד, והוא בא עם אחיו הגדול. אחרי היכרות ודברי נימוסין קצרים, החליט האח הגדול להבהיר את מטרת הפגישה לאבא היקר, וכך אמר: "הבחור הזה בחר בנערה הזאת והוא ידבק בה כל ימיו, והנערה מסכימה בלב שלם. עתה תן את ברכתך לבנות עוד בית ומשפחה בישראל ונשמח יחדיו". אבי נדהם מהגישה הישירה ואמר לדוד: "תשמע, הילדה הזאת נולדה בחולות עדן והיא יקרה יותר מזהב. אם האיש רוצה בנערה, ישלם מיד סכום מכובד על מנת שידע להעריכה כל ימיו".

הקמנו משפחה במושב ופה גם גדלנו את ילדינו: אושרה, אורן ואודליה.

הדסה ושלמה שמע

הדסה מספרת

עיכובים בתימן

שמו של הכפר בו נולדתי היה אמלוק (קודם לכן קראו לו רדאין). השם ניתן לכפר על ידי המושל הממלוכי שהכפר מצא חן בעיניו. הממלוכים שלטו בתימן תקופה קצרה לפני שהגיעו התורכים.

נולדתי בחג הסוכות ולכן קראו לי טנג'ה על שם האתרוג שבתימן הוא נקרא טרנג'. ואלה בני משפחתי: הוריי, אבא סלם ואימא סעידה, אחי

סעיד

ומאור, סבי יוסף,

סבתי זוהרה,

דודיי יחיא ויעקב

ודודותיי מרים

קמחי ורומיה.

כולנו גרנו יחד

באותו בית.

סבי ודודיי

התפרנסו

מאריגת בדים,

ואילו וסבתא

ודודה היו קדריות

שמכינות כלי

חרס. אבי היה

סוחר בממתקים,

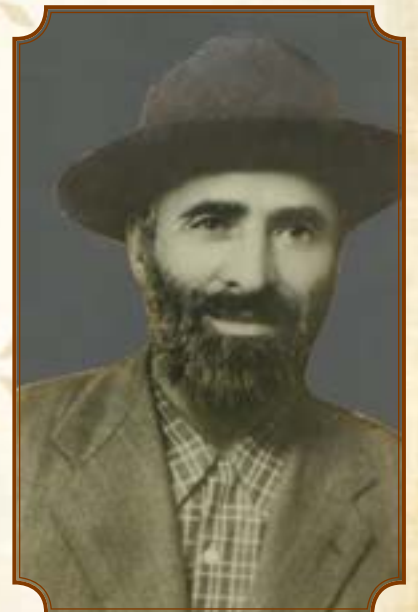
תמרים, צימוקים,

לוקום ומיני דברי

מתיקה. אמי

היתה רוקמת

שמלות, כובעים

ומכנסיים. בנוסף, היתה מכינה כלות לחופה, כמו הכנת קישוט לכלות: ציור מיני סמלים בפנים, בידיים וברגליים בעזרת חינה.

יום בהיר אחד בשנת 1943 הגיע לאבי מכתב מהעיר עדן ובונכתב שהאנגלים מרשים ליהודים לעלות לארץ ישראל, וכי לכך הוקצב זמן קצר. אבי התחיל להתארגן כדי להגיע לעדן במועד. הוא שכר שני מורי דרך. מורה דרך אחד לקח את אחיי כילדיו ילדיו וגילח להם את הפאות, והשני הוביל אותנו. בלילה היינו הולכים, וביום היו מחביאים אותנו, מכיוון שברחנו מתימן, בזמן שאסור היה ליהודים לעזוב את הארץ. עד שהגענו לעדן אמרו לאבי שנגמר הזמן ואין עוד רשות לעלות לארץ ישראל, ונאלצנו להישאר בעדן כפליטים. היה לנו קשה מאוד בעיר הזרה. נשארנו שנתיים בעדן, ואחר כך עברנו למחנה חאשד.

נשארנו במחנה חאשד עד קום המדינה, ואז העלו אותנו. במחנה היתה רופאה שקראו לה דר' אולגה. היא דיברה רק אנגלית ואתנו דיברה בשפת ידיים, וכמה מילים בערבית. דר' אולגה היתה רופאה מדהימה ודאגה לכולם. היה לה במחנה בית חולים לגברים לחוד, ולנשים לחוד. היא דאגה שלא יחסר לנו כלום במחנה והיה לה את כל הציוד הדרוש. דר' אולגה החליטה לפני שעולים לארץ לקרוא לכל הבנות שייוולדו 'שושנה', ולכל הבנים - 'יגאל'. ואכן, כשנולד לנו אח קראנו לו יגאל. לאחי יגאל שנולד במחנה חאשד עשו ברית מילה עם עוד שישה תינוקות. המוהל בשם (טאלב) מל את ששת התינוקות, ולאחר מכן את אחי יגאל. כתוצאה מכך נדבק אחי התינוק בשחפת מאחד התינוקות, ואחר כך

אחרי חצי שנה הצטרפו הגברים. ישר הגיעו אנשי הסוכנות כדי להעביר את העולים לכל מיני מקומות, ואותנו העבירו לגליל המערבי למושב אלקוש.

בבית הספר שאל המורה לשמותינו. אמרתי ששמי הוא תנג'ה והסברתי ששם זה ניתן לי על שם האתרוג, כי נולדתי בסוכות. הוא החליט שיקראו לי הדסה, על שם ההדס, שאף הוא אחד מארבעת המינים. המורה שינה לעוד ילדים את שמותיהם.

במושב אלקוש היו כולם עולים מתימן. בחורף היה קר מאד, ואף היה יורד שלג. התימנים לא היו רגילים לקור, ולא הכירו את השלג, ולכן התחילו לעזוב ולברוח מהמושב. נשארנו כ-30 משפחות, והסוכנות הביאה עולים נוספים, כורדים. הכורדים והתימנים לא הסתדרו, ולכן החליטו לפזר את התימנים לשלושה מושבים: עמוקה, אחיהוד ומדרך עוז. עשו הגרלה בינינו, ונפל הגורל שלנו למדרך עוז שנמצא בחבל מגידו. אני רואה עצמי כבת מדרך עוז.

ממדרך עוז לגבעת כ"ח

כעת אני במושב גבעת כ"ח עקב נישואיי לבעלי היקר שלמה שמע. את שלמה בעלי הכרתי במדרך עוז לאחר שאחי הגדול נשא לאישה את אחותו של שלמה. למושב גבעת כ"ח הגעתי ב-25.11.1960. המושב לא היה מוכר לי. באתי ממושב של תימנים, למושב של תימנים. הפרנסה היתה למצער. שלמה עבד כטרקטורן בשדות, ואני הייתי עקרת בית. במשך הזמן ניסינו כל מיני עבודות כמו לזרוע ירקות ולשווק חלב, אך זה עדיין לא הספיק. ילדינו נולדו והמצב נעשה קשה עוד יותר.

נדבקה גם אמי סעידה, לאחר שהניקה את יגאל החולה. בתימן השתמשו בעור של גדי לחיסון התינוקות. ניקו את העור, והכניסו את התינוק לתוכו עד צוואר וסגרו. כך ישן התינוק במהלך הלילה. מכיוון שבמחנה חאשד לא היתה גדי, החליטו לפעול בדרך אחרת. לקחו חלמון של ביצה וחינה ומרחו את אחי עד צוואר. בבוקר היה ליגאל חום גבוה ודר' אולגה שלחה אותו ואת אימא דחוף לבית חולים מחוץ למחנה. לאחר ששוחררו מבית החולים, עלינו ארצה, וממש כשנחתנו בשדה תעופה לקחו את אמי ואת אחי לבית חולים רמב"ם. נשארנו לבד, אני ואחי מאיר. אחי יגאל הבריא ממחלתו, אך אימא היתה צריכה כל הזמן לקבל טיפולים. גם אותנו אילצו לעבור בדיקות כדי לוודא שחלילה לא נדבקנו גם כן בשחפת. לאחר הבדיקות התברר שהכול בסדר.

מטנג'ה להדסה

העלייה שלנו היתה במבצע "מרבד הקסמים" הראשון שהגיע לארץ. אני ואחיי הגענו עם שאר העולים לארץ ישראל, ויחדיו העבירו אותנו למחנה עתלית. לגברים לא הרשו לעלות ארצה כדי שלא ייקחו חלק במלחמה. רק

וניסינו מטעים: נטענו תפוח עץ ואפרסמונים. עבדנו קשה מאוד, ולאט, לאט יצאנו לדרך. התקדמנו מאז, וברוך השם, גידלנו את ילדינו למרות הקשיים, המלחמות והפחדים. היום, תודה לאל, אנחנו סבא וסבתא, מאושרים לראות את ילדינו ואת נכדינו מאושרים. המושב מאד התקדם ומשגשג לרווחת כולם.

שלמה מספר

התחלות קשות

אני תושב גבעת כ"ח. נולדתי בתימן ביישוב שנקרא רדאי (רצוני). משפחתי מנתה שמונה נפשות: יחיאל, שושנה, רחמים, דוד, אברהם שהם כל האחים והוריי - אמי זהרה ואבי סולימן. ביום בהיר אחד נודע לנו שהאימאם של תימן מרשה ליהודים לעלות לארץ ישראל. כולם ביישוב שמחו התכוננו לצאת לדרך. יצאנו מהבית בלי לקחת שום דבר חוץ מבגדים וצידה לדרך. ימים ולילות הלכנו, ברגל כמוכב, עד שהגענו לעיר תעז. הדרך היתה קשה מאוד. נוסף על הקשיים, אמי היתה בהריון, דבר שהיקשה עלייה עוד יותר. בעיר תעז הובלנו

ללאחר כמה שנים העבירו אותנו לאלישיב, שם גרנו באוהלים. כמה זמן לאחר מכן באו מ"עליית הנוער", אספו את הנערים ואת הנערות והביאו אותנו לקיבוץ מחניים. הנערים אוכלסו בנפרד מהבנות. לאחר זמן מה בקיבוץ הוציאו אותנו לעבוד גם בשבת, אך אני לא הסכמתי, והחזירו אותי הביתה. לאחר מכן יישבו אותנו במושב גבעת כ"ח. היה קשה לעבוד בחקלאות כי הוריני לא היו עובדי אדמה, אלא היו בעלי מקצועות אחרים בהם עסקו בתימן כמו: רקמה, תפירה, עיבוד עור, הוראה וכדורות. אולם לאט, לאט התרגלנו לעבודת האדמה והיום אנו חקלאים ועובדים גם ברפת.

במשאיות עד למחנה חאשד (ב'). רבים חיכו לעלייה לארץ, ולא היה מקום במחנה הראשון בחאשד, לכן פתחו מחנה נוסף. משם הוטסנו לארץ למחנה עין שמר.

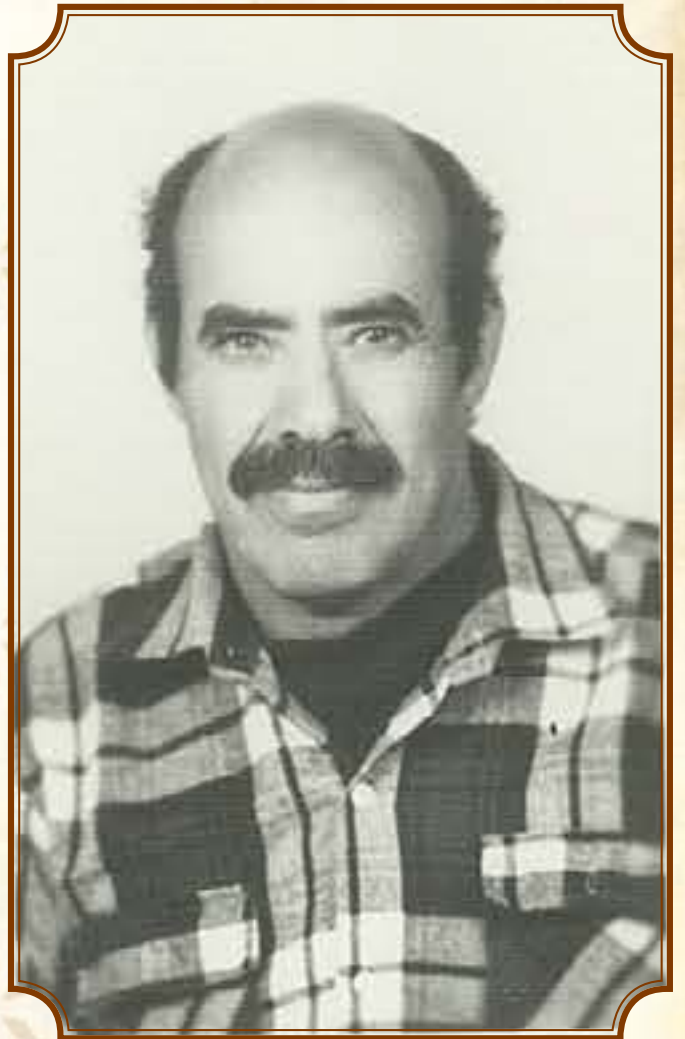
היה קשה בארץ לא מוכרת, עם שפה זרה ואנשים שהיו מוזרים לנו. אמי נלקחה לבית חולים ללדת,

מזל ויחיאל שמע

יחיאל מספר

נולדתי בתימן למשפחת זהרה ושלמה שמע, משפחה ענפה ומוכרת, ובה תלמידי חכמים

הוקם במדבר הגדול של שיח' עות'מן ושימש מקלט לכל הבאים מארץ תימן. כל העולים שהגיעו קיבלו חופש מלא ומוחלט להסתובב ולעבוד כרצונם. השלטון הבריטי אסר את עליית הגברים לארץ, ולכן העולים שהו במחנה זמן רב. שום דבר לא היה חסר לעולים שרוכזו שם. מחנה חאשד היה למעין עיר בלב המדבר. המחנה התבסס על סוכות שהוקמו מקני סוף, ורחובות רבים קמו בו. בסוכות גרו משפחות רבות עם בניהם הרכים. באזור זה לא ירדו גשמים, וכך משפחות קטנות לצד משפחות גדולות התאכסנו בסוכות גם בחורף וגם בקיץ. הילדים הקטנים והגדולים למדו בבתי ספר. בתי מלאכה הוקמו גם לצעירים וגם לבוגרים. היה גם מגרש כדורגל מעולה.

נס ההצלה שלי

באותה תקופה היתה מלחמה בעולם והאדמה רעדה. געשו ורעשו כל אומות העולם וביניהם כל מדינות המוסלמים אשר היו בהם יהודים רבים. גם בעדן בזו, שרפו ורצחו. בשעת צרה התחזקתי ואזרתי עוז ומרץ ויצאתי לקראת אויבי ישראל העומדים מול פתחנו. לקראתם יצאתי עם מוט הברזל אשר היה בידי, ללא פחד וללא מורה, ומול פני עמדו רבים וחזקים ממני. בצאתי לרחוב נתקלתי בכריון. הבטנו זה בזה, וכן רגע נחת מוט הברזל במצחו הרחב. סביבו אספסוף רב. עמדתי דקה. דממה שררה ברחוב. הוכנסתי לבית והתעלפתי. הזקנות והזקן שהיו איתי בבית שפכו עלי מים והתאוששתי.

שעות רבות לא התקרב איש לבית הזה. רק בשעות הלילה המאוחרות נפרצה הדלת, נכנסו

ואנשים צנועים. אני, עבדכם, עזבתי את תימן בגיל עשר. נפרדתי מהוריי ועליתי לישראל. הדרך היתה קשה. רבים מתו בדרכי תימן, ורק החזקים שרדו. בימים וכלילות הלכנו צמאים ורעבים, יחפים וקרועים. על אף כל התלאות והסבל הגענו לעדן, ובשמחה רבה קיבלו אותנו. בתקופה זו היה שלטון בריטי בארץ, ולכן החליטה הסוכנות היהודית להקים מחנה לריכוז העולים בדרכם לארץ. מחנה חאשד

לגבעת קולה, עברתי איתם, שם שימשו פחונים למגורים. סבל רב סבלנו בפחונים. מאות עולים המתינו בסבלנות עד שתסתיים הבנייה של בתי המושב. בינתיים עבדנו בנטיעת עצים בהרים ובגבעות. המעסיק אז היה הסוכנות היהודית.

יש לנו מושב

בשנת 1953 עברו, סוף כל סוף, יושבי מעברת קולה ליישוב הקבע בבתי החדשים אשר בחלקם עדיין לא הסתיימה העבודה. נחת רוח

ושלווה עטפו את כל יורדי הגבעה. ברוך השם, הגענו למנוחה ולנחלה, אשרינו שזכינו לזה חינו וציפינו אנחנו ואבותינו אלפי שנים. חלק

גדול מהם כרעו על ברכיים ונשקו לאדמה, וגם דמעה זלגה מעיניהם. חיכינו למים המיוחלים שיגיעו ונתחיל לעבד את האדמה אשר אהבנו. היום אנו הורים וגם סבים, ואת אבא ואימא ואת ילדותנו לא שוכחים. אבא הרשה לנו לשחק אחרי הלימודים. אימא תמיד נגשה בנו: "שיעורים", "שיעורים". אבא שמר עלינו בזמן המשחק, שמא תבוא אימא מהעבודה, ואנו משחקים, והיא עלולה להכות אותנו שוק על ירך. על הלימודים לא היתה מתפשרת. הכול היא עשתה: גם עלינו שמרה, וגם עבדה. תמיד אמרתי לאחים: "סבלנות, היא רק דואגת לכם". אמרו האחים: "הדאגה היא מופרזת". ענית: "זו אימנו".

שלושה ערבים עם מקלות בידם ושאלו אם יש גברים בבית. סבתי כיסתה אותי במטפחת הראש שלה ועל ברכיה שכבתי. תעזבו את בני, אמרה. בצעדים חפוזים ובפנים זועפות שלפו את המטפחת מעליי ואמרו: "קום כלב. עמוד על רגליך". קמתי ועמדתי. אמרו לי: "אתה רוצה לחיות או למות?" אמרתי להם: "לחיות". "אז תתפלל אל מוחמד ותחיה". ענית: "לא יודע". "חזור אחרי!" אמר אחד מהם. על אפי

ועל חמתי חזרתי אחריו, וכך ניצלתי ממוות. בשעה שתיים וחצי בלילה הגעתי למחנה חאשד. בהגיעי לשער חיטט לי חיל בריטי בכיס, מצא כמה פרוטות

ולקח אותן בשבילו, ואילו אני כנסתי.

על כנפי נשרים

בשנת 1949 החלה העלייה. הגענו לשדה התעופה לוד ומשם עברנו לאוהלים במחנה עתלית על יד חיפה. כעבור זמן לא רב פיזרו את כולם, על פי רצונם, בכול מקום בארץ. אני, למשל, לאבן יהודה כי היה לי שם דוד. בכל עיר ובכל מקום היה מי שידאג לעולים, ואנחנו התחלנו לעבוד ולהתפרנס. כמעט שלוש שנים גרתי באבן יהודה ועבדתי באריזת תפוחי זהב. שימשתי כנגר ראשי בהכנת תיבות ובסגירתן. הפרי היה מיועד לייצוא בלבד. הוריי גרו באוהלים במעברת אלישיב. כשעברו

חדשים, בעיקר כאלה שהתנדבו מרצון. הקושי היה אמבוסים בלילה ואמונים רבים ביום, פשיטות על כפרים חשודים. משמעת של ברזל אז היתה. לחיל הזה היו משימות לא קלות. יש לציין את מסירות הנפש של כל החיילים.

מטעים רצינו ונטענו

כל העצות היו טובות, אבל כסף הן לא נותנות. שבת אחת אחרי התפילה ישבנו, אני ואשתי מזל. אכלנו ושבענו וגם חשבנו מה לעשות ואיך לעשות. פתאום צץ רעיון בראשה של מזל: יחיאל, אתה נוסע מחר לסוכנות ברחובות ושואל מה כדאי לנטוע. עשיתי כדבריה. נסעתי ושאלתי. אמרו המומחים, ענבי מאכל זן מוקדם תיטעו. בלוד יש חנות לצורכי חקלאות. בדרכי עברתי ושאלתי את היהודי הטוב, תפארת שמו, מה עלי לעשות ואיך לעשות. אמר לי: "אל תדאג אני אשלם ואתה תחתום לי על שטרות". שמחתי ועשיתי. שלח אותי לכפר סבא, שמה קניתי את השתילים. בחלקה א' את כולם שתלנו. במרץ רב כולנו יצאנו. גם אנו גם בנינו. גם מי שהיה בביתנו. כולל זקנינו. חפרנו, שתלנו והשקנו עוד באותו יום. אחרי שסיימנו השתילה, לחליבה הלכנו. מה לעשות. עם כל זה חייכנו ושמחנו. עבדנו והזענו, גם חרשנו וזרענו, ענבים בצרנו ופרות חלבנו. הן חלב מעולה נתנו, ועל זה פרס קיבלנו. בנים וגם בנות גידלנו. חלב שתינו וסידן לא חסר לנו. בנינו ונטענו. בקיצור, יגענו ומצאנו והתנחמנו. העבודה היתה קשה לנו ואפילו בעבודת חוץ עבדנו. חיפשנו כל דרך אפשרית כדי לשפר את מצבנו הכלכלי. הבנים התחילו לעבוד מגיל רך. לא אגזים אם אומר שזה הפריע להם בלימודים, והרבה. היום אנו רואים את בנינו כשתילי זיתים סביב

גרתי עם משפחתי ודאגתי לאחיי בכל מאודי. אותם סידרתי, הגדול במחניים, השני בחדרה, השלישי בנהלל, ואני עם אמי ואבי הזקנים נשארנו יחד. עבדנו וסבלנו.

אושרה לי הלוואה של מאתיים לירות, ובכסף קניתי צינור ועוד כלים לעבודה חקלאית. נסעתי הביתה בשמחה רבה, בישרתי להוריי ומיד פרסתי את צינור הגומי. חיברתי אותו לברז של הבית והתחלנו לזרוע את הבוטנים. לאחר שישה חודשים, הוצאנו את הבוטנים מהאדמה. היכול היה משביע רצון. אפילו בלילות תלשנו בוטנים.

עם הזמן התמחינו בגידול מיני ירקות, כי אנשי עמל וחרוצים היינו. עם לב שלם ונפש חפצה יצאו כל יום לעבודה. הגיע הזמן בו ראינו, כל חברי המושב, שמגידולי שדה בלבד אי אפשר להתקיים. ביקשנו בעלי חיים להשלמת הפרנסה. עופות לבשר הציעו - קיבלנו וזה היה לעג לרש. שוב לתנועת המושבים ולסוכנות פנינו. כבשים הציעו - והסכמנו. גם כן לא הצלחנו. בשעה טובה ומוצלחת הגיעו פרות. כל משפחה קיבלה פרה. חגיגה קטנה היתה. בבוקר היום השני התעוררנו. קמו כולם עם חיוכים בשפתיים. כל אחד מהם היה מאושר, פנים צוהלות ומבריקות. המבצע תם ונשלם. טיפלנו, עשבים ותערובת. את הפרה האכלנו בשמחה רבה. עגלה המליטה הפרה. גם קנינו עוד עגלה. אושר רב שרר בבית.

חיל הספר

עוד לפני גיוסי לצבא, בלשכת הגיוס, שאלו אם אני רוצה להתנדב לחיל הספר. אז לא היה עוד "משמר הגבול". העבודה בחיל הזה היתה קשה, ובסוף הוא פורק. הסיבה לפרוק - העלייה היתה בעיצומה. החיל כולו הורכב מעולים

שולחנו. ליבנו מלא שלווה. את חלקנו לעם ולמדינה כבר תרמנו - מעל ומעבר.

מזל מספרת

החיים בתימן

משפחתי ואני חיינו בתימן: אבא שלמה, אימא שושנה, אחיותיי שרה, יהודית, אסתר, בתיה ז"ל, אורה ז"ל, אחיי עמרם וזכריה, ואני - מזל, משפחה בת עשר נפשות. החיים בתימן לא

תמיד היו קלים. חיינו בתוך כפר שחציו ערבי וחציו יהודי. הערבים לא הזיקו לנו והיתה אחווה בין התושבים באופן כללי. למשפחתי היו נכסים רבים: פרות, אדמות, ובנוסף היתה לנו חנות בחאמר, שזוהי עיר מחוז של כל הכפרים, שם מכר אבי סחורה שכללה בעיקרה בגדים. מדי שבוע רכב אבי על הסוס לצנעא, חצי יום היה בדרך כדי להגיע לשם, וקנה את הסחורה לחנות. כאשר היה חוזר בשעות הערב המאוחרות, עייף ויגע, היינו אנחנו, הבנות, שוטפות את רגליו ומעסות אותן. הייתי כמעט בת חמש כשהחלטנו לעלות לארץ.

ערב אחד, שבוע לפני מסענו לארץ ישראל, כאשר שהה אבי מחוץ לכותלי הבית ונשאר ללון בצנעא, עקבו אחריו ערבים שהיו חבריו וגילו כי אינו בבית, וכי אינו צפוי לחזור בלילה. אמי, שחששה לישון במיטה הריקה, באה לחדרינו, הבנות, והעבירה אתנו את הלילה. באמצע הלילה התעוררה, ראתה שמשוהו אינו

כשורה, העירה את אחותי הגדולה והלכה אתה לבדוק מה קרה. הדלת איננה! הערבים עקרו אותה מצירה, גזלו את הכסף והמטבעות ששקדנו לאסוף לפני המסע לארץ, וכמובן, דאגו להשאיר כאוס אחד גדול.

אמי הלכה לספר לאחיה שגר לא הרחק מאתנו, באותו הכפר. למחרת, כאשר אבי חזר הביתה, סיפרנו גם לו את המקרה. אבא החליט שהוא הולך למשטרה. הוא אמר להם כי שדדו מאתנו הכול, אבל יש לו חשדות לגבי אותם "חברים" ערבים שלנו, ששמעו שבקרוב אנו עוזבים את הכפר. באותו יום נפתחה חקירת המקרה, ואנחנו נאלצנו לדחות את מסענו לארץ בשנה וחצי. באותה שנה וחצי גרנו בצנעא אצל מכר עשיר מאוד שהיה לאבי בעיר. עבדנו כמו חמורים כדי לממן את המשפט נגד הגנבים, עד שיום אחד אמר אותו מכר שאירח אותנו כי יש בבעלותו אנייה וכי הוא רוצה שנשיט את רכושנו באנייה ונעלה אנחנו לארץ במטוסים. שמענו לעצתו והחלטנו שהגיע הזמן לעלות לארץ. לאחר שאספנו כסף ושילמנו עבור המשפט, אותם חשודים הגיעו לבית המשפט, נשבעו שבועת שקר בפני השופט והוא זיכה אותם במשפט.

תלאות הדרך

התחלנו את מסענו לארץ הקודש, וצעדנו בדרך עם החמורים. שלושה חודשים ארך המסע המפרך במדברי תימן. הדרך לא היתה קלה כלל ואנשים רבים מתו. היו אנשים רבים מכפרים שונים, והיה מחסור באוכל ובמים, שלא לדבר על מקלחת. המדבר היה חם, וההליכה היתה מתישה. לאנשים לא היה מה לאכול או לשתות, ולכן איבדו נוזלים רבים מה שגרם לתמותה רבה. אם חלה האחד הוא

שלה, אבי צחק ונתן לה מחט חדשה בעלת קוף רחב יותר. הם ידעו רק את עבודת אדמה.

היהודים הם שעסקו במלאכות השונות. הגענו לעיר תְּעִיז, ומשם הגיעו משאיות שלקחו אותנו לעיר הגדולה עדן. המשאיות לא היו הרבה יותר טובות מן ההליכה ברגל. ריח כבד של דלק נדף בתוך המשאיות, מה שגרם למוות של מספר אנשים. כשהגענו לעדן כבר היה מטוס שלקח אותנו לישראל. מהמטוס לקחו אותנו לבית-שאן, שם אכסנו אותנו באוהלים, ומשם העבירו אותנו למעברה בשם זָרְנוּגָה השוכנת לצד העיר רחובות. במעברה גרנו במעין צריפים. כל הדודים כבר השתכנו בארץ לפנינו בבית דגן, משום שהם עלו ארצה לפנינו, בעוד אנחנו שקועים בבזבז המושפט.

יחיאל ואני

אחותי הגדולה, יהודית, נישאה לשלמה, בחור ממושב גבעת כ"ח. הייתי מגיעה מדי שבוע באוטובוס לבקר את אחותי בביתה, וכך פגש

הדביק רבים אחרים אחריו, ותרופות כמעט שלא היו בנמצא.

שתיים מאחיותיי, בתיה ואורה ז"ל, גם הן מתו בדרך, האחת גדולה ממני, והשנייה צעירה ממני. האחת התחילה לשלשל, והשנייה - להקיא, וכך הן איבדו נוזלים, ותוך זמן קצר מתו מהתייבשות.

הלכנו בשיירה ארוכה, כולם צמאים להגיע לארץ הקודש המובטחת, ורק חיכינו לרגע שרגלינו תדרוך על אדמת הקודש. הערבים ארבו לנו, הכינו מחסומים וחיכו לנו בצמתי הערים הגדולות והקטנות כאחד. כל מי שנתפס, נערך עליו חיפוש גופני עד היסוד, הוא נשדד מכספו ומרכושו המועט, ולכן החליטו הנשים לתפור בתחתונייהן ובחזיותיהן מחבוא לכסף, לתכשיטים ולחפצי הערך.

הם התחילו לשנוא אותנו, משום שחששו שלא יהיה מי שיעשה עבורם עבודות שונות. ערבייה אחת ביקשה מאבי שירחיב לה את החור במחט

הבכורה, חדווה, קנה יחיאל שלוש פרות. הוא אמר לי: "בואי, אראה לך איך חולבים פרה", ואני לסירוגין מטפלת בילדה שלי ומגדלת בשטח מכל טוב, יום ולילה.

קיבלנו בית עם חדר אחד ומטבח שבו היה רק שיש קטן וכיור. השירותים והמקלחת היו בחוץ. בקושי היה חשמל, פעם כן, ופעם לא. במגרש היו מלא קוצים וסלעים, אבנים ובוץ. היינו חייבים לעבוד קשה כדי לנקות את השטח, כדי שנוכל לעבד אותו. גידלנו פרות וזרענו סלק סוכר במשך עשר שנים.

לאחר חדווה הבכורה נולדו: יעל, נתנאל, ליאורה וניר. אז לא היו גני ילדים, ונאלצתי לטפל בילדים, ובמקביל, לרוץ לשדה כדי לקצור, וכן לחלוב את הפרות. ושוב חוזרת הביתה, מטפלת בילדים, וחוזר חלילה. ובשעות הערב המאוחרות הייתי מנקה את הבית. החיים היו קשים מאוד, ובקושי היה אוכל. בצרכנייה הייתי קונה לחם, מרגרינה או שמנת ומניחה על השיש, משום לא היה לי מקרר בבית. הייתי קונה עוף בקושי ומחלקת להרבה חלקים. את היתר הייתי שמה אצל השכנה שהיה לה מקרר. גם כשלא היה לי אוכל התביישתי לספר לאימא או לאחותי שהיתה גרה במושב. הייתי אומרת "הכול בסדר".

עברנו את כל הקשיים. היום אנחנו, בעלי יחיאל ואני, מזל, מודים לבורא עולם על חמישה ילדים נפלאים ומלומדים.

אותי בחור מן המושב, שחיזר אחריי במשך תקופה ארוכה. אותו בחור, יחיאל שמע, שלח שליחים כדי לדבר עמי ולשכנע אותי להיות לו לאישה, ובסופו של דבר השתכנעתי. היינו מאורסים שנתיים וחצי. אבירצה שאעבוד אצלו וארוויח עבורו כסף. עבדתי בפרדס ובמשק בית. כשהייתי חוזרת הביתה מהעבודה, היה לוקח לי את הארנק, פותח ומוציא את שלל הפרוטות שהרווחתי, משאיר לי כסף לנסיעה, ואת השאר – שומר לעצמו.

הארוס שלי, יחיאל שמע, היה בא לבקר אותי בבית דגן. אבא שלי לא אהב את זה. שנתיים אחריי שהתארסנו אמרתי לאבא שאני לא מעוניינת להתחתן אתו. כולו היה עור ועצמות והתביישתי בו, במיוחד כשהחברות צחקו עליי. בנוסף, הוא היה מבוגר ממני בכמה שנים, וחוץ מזה – מה לי ולמושב? לא רציתי לעבוד את האדמה כל החיים שלי. אבא אמר לי: "יקירתי, מחר יום ראשון, קחי לך עשר לירות ולכי לבחור לך בעל אחר בשוק". אימא ניסתה לעודד אותי, אמרה שזה לא משנה שהוא לא הכי יפה, ככה הוא יישאר רק שלך, ולא ילך לחפש אצל אחרות. אם היה יפה, כבר היה הולך אחרי בחורות אחרות.

אחרי חצי שנה נערכה החתונה בבית דגן, ואז הקמנו משפחה פה, בגבעת כ"ח. התחתנתי, ואחרי שלושה חודשים כבר הייתי בהיריון. מיד אחרי שיצאתי מבית החולים אחרי הולדת בתי

מרים מספרת

מתימן לארץ בלי הבעל

הגענו למושב גבעת כ"ח בסימן של שמחות. בדיוק באותו הערב התקיימה החתונה של מזל ויחיאל דמתי. היה כל כך שמח ומאז מזל היא חברתי היקרה.

לפני שהגענו לגבעת כ"ח גרנו במספר מקומות. כשהגענו לארץ ב-1949, לא היה בעלי מנחם שמע ז"ל אתי. השאירו את כל הגברים בתימן ולא נתנו להם לעלות ארצה, כדי שלא ישתתפו במלחמה – ככה החליטו האנגלים. כבר היה לנו את הבן הראשון ששון הוא היה בן שלושה חודשים.

אני עליתי ארצה עם סבתא שלי האהובה ובני ששון. לקחו אותנו משדה תעופה לעתלית והיינו שם שנה וחצי. היה שם חדר אוכל מרכזי ויכולנו לגשת לחדר האוכל ולאכול שם תמורת תלושים שקבלנו. בעלי מנחם ז"ל הגיע ארצה לאחר 4 חודשים והצטרף אלינו.

בן גוריון אמר

כשגרנו בצריפים בעתלית כבר התחילו לבנות לנו מחנה בין הרצליה לרעננה וגם שם גרנו שנה וחצי. אני הייתי בבית, עקרת בית, ומנחם עבד בסולל בונה. לאחר מכן עשו הגרלה לאן כל משפחה עוברת. לנו יצא לעבור למושב מאור בו גרנו גם שנה וחצי. לא היה שם פשוט, היו הרבה מריבות וסכסוכים. זכור לי היטב שהיו באים ממושבים אחרים ומשכנעים אותנו לעבור למושב שלהם.

אלינו באו מגבעת כ"ח, יחיאל שמע שהוא ממשפחתו של בעלי וגם יחיאל דמתי ז"ל

הגיעו וביקשו שנעבור למושב שלהם. בחרנו לגור במושב כי בן-גוריון אמר: "מהעיר לכפר", ושמעתי שבכפר ובקיבוץ הילדים יותר טובים ויותר מחונכים, אין פיתויים. סיפרו לנו שבגבעת כ"ח בכל מוצאי שבת עושים בבית אחר שמח, אבל כשהגענו כבר לא עשו את זה יותר. אולי אלו שעשו שמח עזבו למקומות אחרים.

כך הגענו למושב גבעת כ"ח בשנת 1960. בת 29 הייתי כשהגעתי למושב עם ארבעה ילדים. בנו יורם נולד במושב. בזמן שהגענו היו במושב רק תימנים. אנשי ועד המושב אמרו שבאנו בשביל לחזק את כוחה של משפחת שמע, ואנחנו לא הבנו למה התכוונו בדבריהם. לא הכרתי את משפחת שמע, מלבד שלמה ויחיאל שהכרתי במחנה חאשד.

נתנו לנו חדר ומטבח. מכיוון שבעלי עבד ב"סולל בונה" הוא החליט להרחיב את הבית ולבנות קומה למעלה, שלא יחסר דבר לילדים שלנו. היינו המשפחה הראשונה שהיו לה שירותים בתוך הבית ומקלחת עם חרסינה.

המושב עדיין לא היה מפותח, עדיין לא סללו את הכבישים, היו צרכנייה אחת קטנה ומרפאה. קבלנו ארבע פרות ועבדנו בחקלאות. גדלנו מלפפונים, עגבניות וסלק סוכר. אני לא יצאתי לעבוד עד שבני יורם הגיע לגיל ארבע. בעלי עבד גם בחוץ וגם בחקלאות, ולכן אני טפלתי בילדים. כשיוורם היה בן ארבע התחלתי לעבוד שלוש שעות מדי יום בצרכנייה אצלנו במושב.

הנחש בשדה

מרים גיסתי ואני הלכנו גם לעבוד בשדות.

זכור לי מקרה שמרים הביאה את הבת שלה שהיתה בת חצי שנה והשכיבה אותה לישון ליד עץ במרחק ממנו יכולנו לראות אותה בשעה שאנחנו עובדות. פתאום עבר על הילדה נחש. הילדה התחילה לצעוק, ואני אמרתי לה שתפסיק לצעוק כי הנחש במילא לא שומע.. חיכינו שהנחש יעבור וילך לשדות, ואז רצנו ולקחנו אותה.

כשהגענו למושב הכרתי מעט אנשים, אך בזכות האופי החברותי שלי נכנסתי לוועד ורכשתי חברים מהר מאוד. הייתי פונה לאנשים ומברכת אותם, וככה הכרתי אותם.

כל מוצאי שבת היינו רואים סרט במועדון, כל אחד היה מביא כיסא על הגב וצופה בסרט. בשנה שבה ניתלה אלי כהן ז"ל בסוריה, היתה במושב הטלוויזיה הראשונה. הלכנו כולנו לראות את התלייה שלו, ואחרי כן קנינו טלוויזיה גם כן.

היה יותר בטוח מהיום, לא נעלנו דלתות, אם מישהי ילדה כולם עזרו לה, לא היתה תחרות למי יש אוטו יותר גדול או בית יותר גדול.

אני מעדיפה את הימים ההם, הייתי מאושרת כשלא היתה תחרות, הייתי חולבת, הולכת לשכנה, שותה קפה, היה מאוד נחמד.

אחד היה מביא כיסא על הגב וצופה בסרט. בשנה שבה ניתלה אלי כהן ז"ל בסוריה, היתה במושב הטלוויזיה הראשונה. הלכנו כולנו לראות את התלייה שלו, ואחרי כן קנינו טלוויזיה גם כן.

היה יותר בטוח מהיום, לא נעלנו דלתות, אם מישהי ילדה כולם עזרו לה, לא היתה תחרות למי יש אוטו יותר גדול או בית יותר גדול.

אני מעדיפה את הימים ההם, הייתי מאושרת כשלא היתה תחרות, הייתי חולבת, הולכת לשכנה, שותה קפה, היה מאוד נחמד.

אני מעדיפה את הימים ההם, הייתי מאושרת כשלא היתה תחרות, הייתי חולבת, הולכת לשכנה, שותה קפה, היה מאוד נחמד.

זיכרונות ילדות הסבתא והדוד

נולדתי בתימן בעיר עדן להוריי שולמית (מדמוני) ויהודה עטרה. כשהייתי בת ארבע אמי נפטרה, ועברתי לגור אצל סבתא שגרה בעיר אחרת. סבתי היתה כל עולמי, והיא דאגה לכול מחסורי: אוכל, בגדים והרבה אהבה. סבתא פינקה אותי

“אני לוקח על עצמי לגדל את האחיינית שלי.

זה מה שנשאר מאחותי שולמית ז”ל”. לסבתי היה קשה מאוד משום שהיתה לבד.

גרתי אצל דודי והוא דאג לי גם כן לכול. מכיוון שהייתי יפה מאד כבר בגיל 11 היו מחזרים, אך סבתא לא הסכימה בשום אופן שאתחתן, היא רצתה לברוח איתי לעיר שלה כדי שלא אתחתן, כי הלשינו עליי שאני יתומה, והיא פחדה שהמוסלמים יחטפו אותי. דודי סאלם לא הסכים, ביקש שנגור אצלו, וסבתא חזרה לגור בעדן.

כל פעם שהתחשק לי או שהייתי מתרגזת אצל דודי, הלכתי להיות עם סבתא. ובאמת, דודי וסבתי גידלו אותי למופת, עם הרבה חום ואהבה, ולא החסירו ממני דבר.

“היא תחייה”

כשהייתי בת שש, זה היה בשנת 1943, מתו רבים מדיזנטריה, וגם אני כמעט. היו “חכמות” ערביות בתימן, ואחת מהן – זקנה ערבייה, שהיתה חברה של סבתא וטיפלה בי – אמרה לה: “היא תחייה, היא לא תמות”. סבתא היתה בוכה שזה מה שנשאר לה, ואני הייתי מאזינה לדבריה עם עיניים עצומות, ולא יכולה להגיב. אני זוכרת ביום מסוים את סבתא בוכה, והשכנות בוכות, כולם כבר בוכים עליי, ואני במצב קשה. ואני פתאום פוקחת את העיניים, והיתה שמחה רבה. בעצם אני זוכרת כי סיפרו לי.

עוד מקרה, הפעם עם נחשה

ופעם אחרת כשהייתי בת שמונה, בעת משחק “מחבואים”, נכנסתי תחת שיח, ומתחת לשיח היתה נחשה ענקית, כנראה בהריון. בלי לשים לב הנחתי רגליים עלייה והרגשתי משהו זז. התחלתי לרוץ ולצעוק, כולם שאלו מה קרה, ואני צועקת. והנחשה כבר הספיקה לנשוך

(להקיש).

היו שם רועים ערבים והם שאלו: “מה קרה, מולק (mulek)” – היו קוראים לי מולק – מלכה, הייתי כל כך יפה. הם באו והרגו את הנחשה. הרגל שלי היתה מלאה הארס. הגיעה ערבייה וטיפלה בי. היא הכניסה לי ברזל מלובן לרגל, והוציאה לי מוגלה ונוזלים. כדי לסגור את החור, השתמשו בחתיכה מעץ תאנה. הערבייה לימדה אותי כל פעם להוציא את העץ מהחור, לתת לנוזל ולמוגלה לצאת, ולהחזיר את חתיכת העץ, ככה הייתי שלושה חודשים. לא הייתי מודעת לכך שיכולתי למות מזה. תמיד היתה בי אמונה שאצא מכל צרה. שכל אחד לא יפחד שזה הסוף, אפשר להסתדר.

מקימה משפחה

בערך בגיל שש עשרה התחתנתי עם מנחם בעלי ז”ל, הוא היה בן 20. משפחתו גם היא גרה בעיר שלנו בעדן. הוריו של מנחם: אימא חממה ואבא דוד שמע. כאמור, עליתי לארץ עם בני ששון ומנחם הגיע אחריי. גידלנו באהבה את ילדינו: ששון, שושנה, ישראל, יהודה ז”ל ויורם. ביחד עברנו ממקום למקום עד שהגענו לגבעת כ”ח.

אני זוכרת את הימים שבהם היינו קוטפים סלק סוכר, ומתאספים עמנו משפחות שגם הן גידלו סלק סוכר ובאו לעזור בקטיף. הייתי מכינה להם מאכלים טעימים מאד. היתה אחווה ושמחה בין האנשים. החיים לא היו פשוטים, היו גם רגעים קשים, אך ידענו לקחת הכול ברוח טובה, ולא חלילה ליפול ברוחנו.

תודה לבורא עולם, היום אני סבתא לנכדים ולנינים ושמחה בחיים שלי. המחשבות שלי תמיד חיוביות ואני מקבלת הכול באהבה.

מרים מספרת

נישואים ראשונים ועלייה

עליתי ארצה עם בעלי הראשון, בעוד הוריי יעקב וחממה (יונה) אברהם נשארו בתימן. הייתי ילדה צעירה כשהתחתנתי אתו. לא היה אז נהוג לשאול את הילדה מה החלטה שלה בעניין. עברנו לגור בראש העין. לאחר זמן קצר התגרשתי מבעלי, משום שלא היתה פרנסה, והיה לנו מאד קשה. באותו תקופה הכרתי את בעלי שלום ז"ל שהיה מגיע מבית-ליד לראש העין "להסתובב". ולאחר תקופה מאד קצרה התחתנו.

בעלי שלום נולד בתימן בעיר ראדיי. הוריו התפרנסו מחייטות והיו תופרים מעילים ועליוניות מעור כבשים. שלום, אחיו ואביהם עברו לגור בעדן, וגם שם התפרנסו מחייטות. הם תפרו: שמלות, גלביות, חולצות ומכנסיים. מעדן עלו עם כל העלייה לארץ ישראל והביאו אותם לבית ליד. אמו ואחותו נשארו בתימן.

נישואים שניים לשלום

שלום ואני נישאנו ועברנו לגור בנהריה, ולאחר מכן עברנו לגליל, לעמוקה. גרנו בבתי של הערבים ועדיין לא היתה בנייה חדשה. נולדו לנו שם בתי הבכורה מזל, ובנו שמשון. הפרנסה שם לא היתה פשוטה. בני שמשון קיבל הרעלת קיבה והיו צריכים לאשפז אותו בבית החולים רמב"ם, שם נשאר הרבה זמן באשפוז. בעלי עבד בקטיף תפוזים. משם עברנו לגור בנתניה, בגלל שהילד היה מאושפז הרבה זמן ברמב"ם. בנתניה היו אוהלים אליהם פלשנו והתיישבנו. האוהל שלנו היה במצב ממש גרוע, ואי אפשר

היה לחיות בתוכו, אך הם לא רצו לתקן אותו משום שהתיישבנו בו בלי אישור.

שמענו שבפרדסיה יש צריפין מוכנים ועברנו לגור שם. נולדו לנו ילדים נוספים: אריה ונפתלי, ובעלי התחיל לעבוד במסגרות. הוא היה מכין מיטות מברזל, והיו מאד מרוצים ממנו. הרווחנו יפה מאד ולא היה חסר לנו דבר. אך יום אחד אחיו הצעיר יפת ז"ל בא ואמר לבעלי שלום: "בוא נעבור למושב מאור, גם אימא נמצאת שם עם אחותנו". לא רצינו לעבור לשם, וגם בעל הבית אמר לבעלי: "אל תעבור, ברמלה בונים עכשיו בתיים חדשים ואנחנו נעזור לך אם תישאר." אך בעלי התעקש ללכת עם אחיו יפת. יפת טען שמושב מאור ממש יפה ושנוכל לעבוד שם בחקלאות.

עיקולים ולקחו לנו את הפרות. בזמן הזה יפת
 כבר עבר לגור במושב גבעת כ"ח. עברנו לגבעת
 כ"ח ויחיאל שמע שהיה בוועד המושב, קיבל
 אותנו יפה. במושב קיבלנו בית עם שני חדרים
 ומטבח. רצפת הבית היתה מבטון. עבדנו קשה
 מאד במושב. הייתי צריכה לדאוג לילדים וגם
 למשק. גידלנו בשדות ירקות, סלק סוכר, תירס,
 מלפפונים ועגבניות. בתי מזל היתה עוזרת לי
 בעבודות הבית. בעלי עבד קשה גם במסגרות
 וגם במושב, וזו היתה תקופה מאד קשה.
 בעזרת הפעילות של שלום במערכת הבחירות
 התגברנו על הקשיים שהיו לנו בדרך. יחד עם
 בעלי שלום גידלנו את ילדינו היקרים: מזל,
 שמשון, נפתלי, אריה, חנה, שרונה, ציפורה,
 ירמי ז"ל, כוכבה, גורי ויואב ז"ל.
 שלום נפטר ב-9.11.1995, ט"ז חשון התשנ"ו.

מרים מספרת על ילדותה בתימן

חיסונים

השלטונות התחילו בפעם הראשונה לחסן את
 האוכלוסייה נגד אבעבועות רוח. אבא לקח
 אותנו, אותי ואת אחותי
 הקטנה למרפאה. נכנסו
 לרופאים, שאלו אותנו כל
 מיני שאלות ועשו לנו את
 החיסון. אמרו לנו שאחרי
 שלושה ימים המקום
 אמור להתנפח ולהיות
 מוגלתי ושה בסדר,
 ואם לא, אז צריך לחזור.
 לאחותי זה לא הצליח וזה
 לא התנפח, שזה אומר
 שזה לא בסדר וצריך

לאחר שעברנו לשם, היה מאד קשה. כל מה
 שהרווחנו, הוצאנו, והעבודה בחקלאות לא
 היתה פשוטה. שם נולדו לנו עוד ילדים: ציפורה,
 כוכבה ושרונה. חמותי היתה אישה קשה מאד,
 והיתה לה שליטה חזקה עלינו.

הוויכוח על המים

יום אחד עברה חמותי בחצר וראתה שהשכן
 השותף לידה פתח את ברז ההשקיה לשדה שלו.
 אז היו שעוני מים משותפים. היא החלה לצעוק
 עליו, הבן יפת הגיע ושם התפתח ויכוח לא קטן
 עם אלימות פיזית. גיסתי הגיעה ובקשה מבעלי
 שיבוא מהר כי היכו את אימו ואת יפת. הוא
 קם ללכת ואני בקשתי: "תעזוב, ואל תיכנס
 למריבות שלהם", אך הוא לא הקשיב ורץ מהר
 לעזור לאחיו. הוא מצא את השכן מוכה ופצוע,
 ומאותו רגע חשכו החיים שלנו. המשטרה
 הגיעה ובעלי לקח על עצמו את כל האחריות.
 היה משפט נגד בעלי. התחננו בפניו שיאמר
 את האמת שאינו אשם, אך הוא לא ויתר כי
 רצה להגן על משפחתו.

לאחר המשפט בעלי שלום ישב שנה בכלא.
 עקב כך, לא היתה פרנסה, היו לנו הרבה

לחזור על החיסון שוב. היא חזרה עם אבא ועשתה את החיסון שוב.

אחר כך הלכו לשוק, אבא השאיר אותה באיזו פינה בשוק ואמר: "חכי פה עד שאחזור". היא חיכתה ונמאס לה, ראתה אנשים והלכה איתם. אבא חזר למקום והיא כבר לא שם, נבהל והתחיל לחפש אותה שעתיים בערך, בסוף מצא אותה בריאה ושלמה וחזרו הביתה בשלום.

חתונה וגירושין בגיל עשר

כשגדלתי קצת והייתי בת עשר בא מישהו וביקש להתחתן אתי. אבא שלי הסכים. האיש הזה היה מבוגר ונשוי לשלוש נשים. איש זקן. העיקר בתימן היה – מקבלים כסף ומוכרים את הילדה. אני התחתנתי עם הזקן, וביום של החתונה ברחתי משם חזרה הביתה לבד.

ההורים התפלאו לראות אותי. אמרתי להם שאני לא חוזרת לשם לאיש הזקן הזה שהם חיתנו אותי איתו; שבשום מצב לא אלך לשם שוב. הזקן אמר לאבא שלי שהוא מסכים להשאיר אותי בבית (ההורים) כשנה עד שאתבגר ו'שהשכל יחזור אליה' – אמר. החזרתי לו את הסמרטוטים שהוא נתן לי ולבשתי, ואבי 'חתם' עליי שנה. אחרי הרבה דיונים הסכים

הזקן לגרש אותי. שכנעו אותנו שהוא חייב לתת לי גט ולגרש אותי. כתיבת הגט נעשתה על ידי עשרה גברים – מניין: אחד שכותב את הגט, אחד שמקריא ואחד שבודק, וכו'. אם חסרה ולו מילה אחת או אפילו אות – הגט פסול. בפעמיים הראשונות הגט נפסל, בפעם השלישית הצליחו במשימה, וכבר היה מאוחר בצהרים, וצריך היה להזדרז כי אם הגט נכתב אחרי שקיעת השמש, גם כן נפסל.

הלכנו לבית הכנסת, עשרה אנשים ואני. השליח הגיע עם הגט מהבעל הזקן והשמש עמדה לשקוע. בטקס הרב אמר לי לפרוס את הידיים, לקחת את הגט לידיים, להתקדם כמה צעדים קדימה ולזרוק את הגט אחורה. זרקתי את הגט אחורה ורצתי הביתה מהר, מהר. הגעתי הביתה וישר נכנסתי להתקלח.

